

Forfatter: Hjortø, Knud

Titel: To verdener (Danske Klassikere)

Citation: Hjortø, Knud: "To verdener (Danske Klassikere)", i Hjortø, Knud: *To verdener*, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2008, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: [https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hjort\\_18-shoot-workid54087.pdf](https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hjort_18-shoot-workid54087.pdf) (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: To verdener

To verdener

2  
3

**KNUD HJORTØ**

## *To verdener*

**Danske Klassikere**  
**Det Danske Sprog- og Litteraturselskab**  
**Borgen**

4

*Danske Klassikere* udgives med støtte fra Kulturministeriet/Kunstrådets fagudvalg for litteratur. Redaktionsudvalg: Henrik Andersson, Jørgen Hunosøe, Esther Kielberg, Jesper Gehlert Nielsen samt Finn Hauberg Mortensen og Klaus P. Mortensen fra DSL's bestyrelse. Serien redigeres af Jesper Gehlert Nielsen, dette bind desuden af Erik Skyum-Nielsen som tilsynsførende. Nr. 802037.

Efterskrift og noter © DSL/Borgen 2008 • ISBN 978-87-21-02888-5 Omslag: Lars Rosenquist Bech-Jessen • Billede: Knud Hjortø (ca. 1910), Det Kgl. Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen • Tekst: side fra Knud Hjortøs stilehæfte (1885), Det Kgl. Bibliotek, Acc. 1999/106 • Tryk: Rounborgs grafiske Hus, Holstebro • Papir: Book Design — 1,3 — 100g, Svanemærket, klor- og syrefrit • ??? ISO 9706

5

6

To verdener udkom omkring 30.9.1905, kostede 3,50 kr. og indeholder [VI] + 196 s.

[I] To verdener. [II] oversigt over Knud Hjortøs udgivelser: Syner, Hjemme fra Egnen, Kraft, Folk, Støv og Stjerner, To Verdener. [III] Knud Hjortø / To verdener / forlagsmærke / København / Det Schuboeske Forlag / J. L. Lybecker og E. A. Hirschsprung / 1905. [IV] J. Cohens Bogtrykkerier / (Georg A. Bach). [V] Tilegnet K. [VI] blank. [1]-194 tekst. [195] forlagsannonce med priser for og uddrag af anmeldelser af de på s. [II] nævnte titler. [196] blank.

Klumme: 136 x 81 mm.

7

*Tilegnet*

K.

8

9

Med et halvspist æble mellem de tre forreste fingre og et helt stort æble klemt ind i hånden med de to andre kom Helga ind i klasseværelset, hvor frøken Schou allerede sad ved katedret. Helga hævede hånden for at ta en bid til, da hun fik øje på lærerinden, og med stærkt markeret bestyrtelse, der fik de andre elever til at more sig indvendig, gemte hun sine æbler i lommen og var med et par lange skridt på sin plads. Hun havde for længst fundet hvor det var, mens enkelte endnu sad og ledte.

Jeg undres over Helga, sa frøken Schou efter nogen tavs stirren.

Helga så lige ud, hendes udstrakte pegefingre viste på det sted i tyskbogen, hvor der skulde begyndes.

Synes du det klær en ung dame at komme spisende ind i klassen?

Jeg er ingen dame.

Nej, det skal gud vide; men du vil vist gerne være det.

Det vil jeg meget nødig.

Frøken Schou blev en smule bleg: Da må du ikke bilde dig ind, at du er et barn, selv om du går med

flætning ned ad ryggen. Hvor længe har du for resten i sinde at blive ved med det?

Til jeg blir voksen.

I at være raffineret er du i alt fald den mest voksne her i klassen.

De, der sad på den forreste bænk, nød det blik, Helga sendte frøken Schou, og de tænkte hver især: Tak! Det skulde bare ha været mig. Men frøkenen så ikke noget, hun begyndte undervisningen, idet hun skyggede for ansigtet med den ene hånd.

Frøken Schou var den eneste af skolens lærerinder, der havde realklasserne lige op til præliminæreksamen, hun holdt god disciplin og kunde fagene; hendes magre, anselige skikkelse bares oppe såvel af et stramt korset som af myndighed og viden. Helga 10havde døbt hende »Kundskabens Træ« og tegnet hendes karikatur i skikkelse af et gammelt stævnet poppeltræ. Frøkenen havde fået at vide om denne tegning, og det var nok ikke Helga, der særlig havde søgt at hindre det. Man forstod overhovedet ikke alt det Helga tillod sig over for frøken Schou, hun var da ellers ikke af de værste. Der var drenge, der kunde ha lyst til noget lignende — men de dyede sig.

Ingen huskede næmlig længere, hvordan frøken Schou for fire år siden havde forelsket sig i det halvlange, trettenårige pigebarn, som Helga den gang var, hvordan hun havde givet hende karakterer, som Helga skammede sig over, og ros, der fik hende til at skære ansigt af flovhed. Og så en dag, hun sad hjemme og var arrig og ked af det, kom ånden over hende, og med stor indre forløsning lavede hun den omtalte karikaturtegning. Den var knagende god og måtte vises, både af kunstneriske og andre grunde. Siden den dag kom der mådehold i karaktererne, og den megen ros blev til noget helt andet. Helgas humør steg højt derefter, nu skyldte hun ingen noget, hun var en tid slemt uartig, men efterhånden, som det blev en vane, og hun tillige blev ældre, fik hun mere selvbeherskelse og lærte at udrette meget med små midler. Men frøken Schou lærte ikke noget, hverken at beherske sig eller at forvinde sin skuffelse.

Helga var en temmelig lang, ung pige med en ikke slet så lang flætning ned ad ryggen. Hendes hår var mørkeblondt, og hendes øjne var blå som slåen, duggen er gået af. Hun var af de lystigste blandt skolens pigebørn, og det var derfor ikke at undres over, at hendes flætning, der altid var fast knyttet om morgenen, tit blev løs og lodden inden aften. Der var altid nok, der søgte hende, så hun behøvede aldrig at søge andre; hendes væsen var mere livligt og ubekymret end egentlig hjærteligt; men det, der gjorde hende til den overlegne mellem kammeraterne, det var, at hendes lystighed — ligesom visse simpelt indrettede maskiner — kunde standse på et øjeblik. Når en veninde prøvede at tilrive sig hendes fortrolighed i en glad, åben stemning, så fik hun at føle, hvor hurtigt og fuldstændigt Helga kunde lukke sig; der var noget tillukkende og utilfredsstillende ved hende på grund af den forsigtighed, hvormed der undertiden måtte gøres kur til hende. Pigerne var tit 11misfornøjede med hende, men de drenge, der endnu ikke var gået erotik i, syntes, at hun var en gevaltig fest een.

Helga kunde let blive alvorlig, og da kom der en særegen magt i hendes blik. En mand, der blev forelsket i hende, havde sagt hende dette og ventede noget godt til gengæld, men læste i hendes øjne ikke andet end væmmelse; det lykkedes ham aldrig at komme til at tale med hende senere. Han antog derefter, han havde taget fejl, og fandt hende i grunden højst usympatetisk. Når Helga blev vred, gik der en lodret rynke ned gennem hendes venstre øjenbryn, så hårene strittede ud af deres naturlige stilling. Dette urede i brynet kunde ses længe efter.

Frøken Schou sad på katedret og lod sine øjne vandre rundt i klassen, indtil de som sædvanlig endte ved Helga, og dær blev de i nogen tid, indtil Helga utålmodig stirrede igen.

Lad være med den gloen, sa frøken Schou.

Helga så straks bort.

Hvorfor siger du ikke noget? Jeg ved godt, du sidder og mukker indvendig.

Helga så op med et udtryksløst blik, som stod til hendes rådighed, når det passede hende.

Jeg kan ikke lide det ved dig, at du kan være så artig udvendig. Hvorfor viser du dig ikke så uopdragen, som du i virkeligheden er? Men det er vel din måde at være voksen på. Tror du, den er yndig? Sig noget, sid ikke dær, som om du var af træ.

De ved jo godt, jeg ikke må svare, sa Helga og vendte et par tomme øjne mod katedret.

Da tør du udmærket godt mukke indvendig, det ved jeg. Uf, Helga, det er det ækle ved dig, at du ikke er ærlig; du går og gemmer på en mængde tanker, som ingen må få at vide, men jeg tror ikke, det er noget godt, der bor i dig, jeg tror det ikke længere, desværre.

Helga la sit hoved ned på hænderne; hun følte det som om nogen med rå begærlighed famlede efter noget, der endnu lå skjult i hendes sjæl. Kunde det tænkes, at en anden skulde finde, hvad hun ikke engang selv kendte? Hun huskede med uvilje noget, man kaldte fortrolighed. Når den kom fra andre, var den nærmest tosset; når den forlangtes af hende selv, så — uha! Og hvor mange 12forsøg havde frøken Schou ikke gjort for at vriste den fra hende? Hun krummede sig uvilkårlig sammen for at dække sig.

Se op, lød det fra katedret.

Helga gjorde det ikke.

Frøken Schou kom ned og tog hidsigt om hendes hoved for at løfte det, men denne berøring virkede anderledes på hende, end hun havde tænkt; hendes stemme slog pludselig over.

Græder du, Helga?

Helga så rask op, rynken stod ned gennem det venstre bryn.

Hvad skulde jeg græde for? De kan jo ikke gøre mig noget.

Frøken blev lidt mindre rank: Jeg mener det heller ikke så slemt; det er altsammen for dit eget bedste. — Hun smilede forsøgsvis.

Helga åbnede munden og lo lydløst. Hun så, hvor det gjorde ondt, men hun vidste også, at nu var hun fri de første dage derefter.

Opmærksomheden havde lidt ved alt dette; drengene sendte sedler over til pigerne for at få klaret nogle ubegribelige steder i den engelske versjon, der skulde afleveres næste dag; særlig var Helga genstand for et bombardement af spørgsmål.

Jeg ved ikke, hvad »bob« betyder, nederst på siden, stod der på en lap, og da alle andre vanskeligheder var klarede, samledes granskningerne om dette dunkle ord.

Helga formodede, at det betød et nik.

Nej, »bob« vil sige en orm, stod der på en seddel fra Dagmar.

Berta holdt på, at »bob« skulde oversættes ved klokkeringning, og Marie, der aldrig kunde noget, foreslog at la det betyde en hund, for de havde hjemme en hund, der hed Bob. Helga benyttede resten af timen til at tegne en hund, der lignede Marie og hed Bob, og under dette arbejde forvandt hun det pinlige indtryk fra før.

Den påfølgende matematiktime, hvor de havde hr. Jensen, begyndte med, at fire efter hinanden blankede den ptolemæiske læresætning; det var noget, man ellers ikke gærne bød hr. Jensen, men han syntes den dag at være i en tilgivende stemning.

Så må vi ha dig herop for at vise dem det, Helga; du er af dem, der kan.

13

Hun blev meget forbavset over denne jovialitet; hun var ikke af de bedste i det fag.

Kom nu bare her; jeg kan jo se på dig, at du kan det.

Helga blev stædig over udtrykket i hans øjne.

Jeg tror ikke, jeg kan, sa hun.

Sludder, Helga; sådan et lyst hoved som du.

Men Helga vilde ikke høres, når han havde de øjne. Jeg vil helst være fri, svarede hun med alvor, jeg er ikke videre forberedt.

Han smilede endnu, men hun så sådan på ham, at hans smil forsvandt, og han blev opbragt, idet han følte sig gennemskuet. Det er også harmeligt, når en mand på fem og tyve år i en bestemt hensigt smiler til en ung pige på sytten. Hun kan vel sagtens smile igen; det er ikke så svært i den alder; ellers står man der som en idiot, med sit smil returneret, nægtet modtagelse.

Men hun er tilfældigvis ens elev, man behøver ikke at finde sig i det. — —

Hr. Jensens ansigt, der både var net og forstandigt, var bundalvorligt, da han sa:

Så kommer jeg til at gi dig et nul.

Helga vilde nødig ha et nul, og hr. Jensen så nu aldeles ubøjelig ud; men han havde udleveret sig ved at smile sådan; det holdt hun sig til, så hun var alligevel ikke så ked af det.

Han skrev det nul i hidsighed, dyppede først den gale ende af penneskafet, så den rigtige, og satte en tyk streg under. Lidt efter stod nummer fem oppe ved tavlen og forklarede den ptolemæiske læresætning under frygtsomme sideblikke til hr. Jensens højre hånd, der dirrende snoede overskæg.

Han har det ikke godt, hviskede Berta imidlertid til Helga; det er siden sommerferien.

Nå, tak! Berta vidste også noget. Nu fik man måske sit døj med ham i den første tid. Men — — ja, ja.

Du fik et nul, Helga, sa han ved slutningen af timen.

Hun så op til protokollen, hvor hun lige kunde skimte det anselige nul.

Bed ham om at slette det, hviskede Berta, det er det, han vil.

Helga sprang lige op, sådan spruttede det Nej! inden i hende.

14

Det er første gang, jeg har været nødt til det, fortsatte han i en tone, der kunde blive bevæget, hvad øjeblik det skulde være.

Jeg skal nok lære det til næste gang, svarede hun koldt og artigt.

Det tror jeg gerne, sa han, parat til at blive mild; det er ikke det.

Berta puffede hende i ryggen; Helga tog hende under armen, og de gik.

Der forsvandt en forventning fra hr. Jensens ansigt; han satte vredt sin hat på og gik ned. Lidt efter kom han igen og lod en stor blækklat falde lige oven på nullet.

Men i næste time skal vi ha det morsomt, erklærede Helga, da frikvarteret nærmede sig sin slutning, og det var den almindelige mening mellem pigerne, at det havde de en vis ret til; så skulde de næmlig ha engelsk ektemporal med hr. kandidat Grandlev, og da pigerne var alene til det, plejede tonen at være noget friere end ellers.

Hr. Grandlev var noget for sig blandt skolens lærere; han sa De til de konfirmerede elever og behandlede dem nogenlunde som voksne, uden for skolen næsten som ligemænd; det havde ikke altid de bedste resultater, men gjorde ham i alt fald vel lidt og forskånede ham for mere ondartede spilopper. Han var en fredelig mand, der antoges at kunne en mængde sprog, ingen vidste med sikkerhed hvor mange, men større betydning havde det for eleverne, at han undertiden gav dem temmelig frie tøjler, og da la de mærke til, at han gik mere oplivet ud af klassen, end han kom ind; deri lignede han ikke andre lærere, men det måtte ganske vist også betænkes, at han ikke havde det så morsomt hjemme i sin ungarlejlighed, hvor han tilbragte det meste af sin fritid med at studere.

Hr. Grandlev kom ind i klassen, satte sig på katedret, rettede med to fingre på sit humbug, trak sine mansjetter frem og så sig om med en mine, som tog han afsked med noget, inden han begyndte undervisningen. Så fandt han, hvor det var i bogen, men i samme øjeblik, han lukkede munden op, sa Helga:

Hr. Grandlev, det er Maries fødselsdag i dag.

Så kan Marie begynde.

15

Skal vi ikke ha en historie? spurte Dagmar.

Nej, det synes jeg ikke. Nå, Marie?

Det er sandt, foer Berta op, hvad betyder »bob« i den engelske versjon? Der er ikke en eneste af os, der ved det, bevidnede Helga.

Nå ikke; det betyder en blyklump.

For eksempel på enden af en stok? spurte Helga.

Nej; i enden af en medesnor.

Hvad hedder en blyklump på enden af en stok? spurte Helga videre og vædede blyanten mellem læberne.

Det ved jeg ikke. Skal vi så — —

Jeg troede, det betød klokkringning, meddelte Berta.

Jeg har oversat det ved en orm, sa Dagmar og så forurettet ud.

Kan det ikke betyde et nik? spurte Helga og vædede atter sin blyant.

Hr. Grandlev — Dagmar dukkede halvkvalt op fra sin bog —, Marie tror, det betyder en hund, der hedder Bob!

Det sidste måtte hun skynde sig at sige, inden latteren overmandede hende.

O morskabs dyb, lille Dagmar. Fik Marie så begyndt?

Marie tog fat på at læse op under frygtelige udtalekvaler, der fik hr. Grandlev til at skære ansigt, og øjeblikkelig stak Helga en finger i hvert øre og rystede fortvivlet på hodet. Det blev straks efterlignet rundt om i klassen.

Skal vi ta de fingre ud af Helgas øren? Hvad sidder hun og skaber sig over?

Det er ikke til at holde ud, forsikrede Helga, sekunderet af svagere ekkoer fra de øvrige.

Så kan De gå videre. Og Marie kan imidlertid skamme sig noget.

Helga læste op, mens Marie svaled sine flammende kinder med bogbindet. Men Helgas oversættelse begyndte således:

Næste dag løb skonnerten på grund med alle kanarifuglene, der tog sig den frihed at brække skibet i stykker — —

Hvad er det for noget vrøvl, Helga?

Det ved jeg ikke, men sådan står der. Her skal De selv se: 16Which, set at liberty by the breaking up of the vessel. Det kan ikke betyde andet, sluttede hun og så koldt og åndsfraværende ud i gården.

Tror De måske, at kanarifuglene kan brække et skib i stykker, hvad, De komiker?

Ih nej, hr. Grandlev, det tror jeg skam ikke, men derfor kunde det godt stå der. De siger selv, der står så meget vrøvl i bøger.

Ja, det gør De, hr. Grandlev, vedlagde Dagmar.

Bekræftende mumlen fra resten.

Ja, men der må dog være grænser for vrøvl, mon ikke?

N-nå! Det antog jeg ikke. De siger ellers altid, der er ingen grænser for, hvad folk kan finde på at sætte i bøger.

Vel. I kraft af stædighed får man ret. Meningen er nu den, at skibet blev slået i stykker af bølgerne, og at fuglene derved blev sat i frihed.

Det kan jeg virkelig nok regne ud selv; men når det nu er mest almindeligt, at det, der står i bøgerne, er noget vrøvl, så syntes jeg, det var lige så rimeligt at ta det på den anden måde.

Uha. Sikken et bundløst væld af grinagtighed, De er. Gå så videre.

Hun så op til ham med et lille undersøgende blik og tog fat igen; men midt i oversættelsen la hun pludselig bogen ned og sa med et vemodigt udtryk, der fik alle til at le:

Nej, nu kan jeg virkelig ikke længere forstå, at vi ikke skal ha en historie.

Ja, jeg synes også, vi skulde ha en hist — grødede Marie, men så standsede hun midt i en klump og rødmede.

Ja, ikke sandt, stakkels Marie, sa Helga og vendte sig om og klappede hende på den ene kind. Hør, hvor

pænt hun ber om det.

Vi kunde så høre Dagmar, sa hr. Grandlev og strøg et smil bort under overskægget.

Dagmar var den ældste i klassen, atten år fyldt; hun var helt udviklet, havde et mildt og moderligt ansigt og misundtes som Helgas bedste veninde. Hun var lidt småt begavet, og hendes oversættelse i øjeblikket var ikke af de bedste:

17

De æventyrlige — sømænd skred følgelig frem til det — østlige — Island — de østlige Islande — —

Men herregud, stakkels Dagmar, begyndte Helga.

Helga tier stille!

Det er sandt, Helga tier stille, hviskede hun, og hr. Grandlev skjulte et smil bag sin bog.

Nå, nej: øer, rettede Dagmar. Og ankom dær i et ikke videre elskværdigt tempera — humør. — Hun så hjælpeløs op til katedret, men der kom ingen hjælp. De andre piger, der vidste, at Dagmar var blidt forelsket i hr. Grandlev, nød scenen med stille morskab.

Planen om flugt var opgivet, hakkede Dagmar videre, fjenderne rev blyet af domkirken, en handling, for hvilken de smukt kunde forsvare krigens nødvendigheder — — jeg forstår det ikke, hviskede hun elendig.

Jeg synes, begyndte Helga spidst, og derefter mere dæmpet: Jeg synes ikke, der er nogen mening i det, men man må jo ikke længere spørge om noget, det er måske rigtigt nok, hviskede hun og noterede ivrigt. Men det at få sine dumheder forevigede på den måde gjorde et så dybt indtryk på Dagmar, at hun helt holdt op.

Kan De ikke mere, Dagmar?

Hun rystede på hodet og gled mat over på Helgas skulder og derfra ned på sin plads.

Så er det bedst, at Berta tar det igennem en gang til og oversætter det fra Dagmarsk til dansk. De såkaldte æventyrlige sømænd, Berta?

Men var det ikke rigtigt, hvad Dagmar oversatte? udbrød Helga bestyrtet.

Nå, dær har vi nok igen Helga på arenaen.

Og De sa ingenting, og det var galt, og jeg har skrevet det op *altsammen!* Hun holdt notebogen højt i været med en mine, som om hun havde haft den ulejlighed at indhugge det i sten.

De har nok forårsdelirium i dag, bemærkede hr. Grandlev.

Det er noget sært noget, opponerede hun og la sig henad bordet og viskede ud med stor hidsighed.

Kan De så tie stille?

18

Ja, når De ikke siger, hvad der er rigtigt, og hvad der er galt, mukkede Helga med en blæsen, der skulde befri papiret for viskelærssmulerne, og som samtidig gjorde det ud for en protest.

Men bevares vel, barn, sa han og stillede sig lige over for hende, dette er jo himmelskrigende uartighed.

Hun rejste sig. De var omtrent lige høje: Jeg er også meget uartig i dag, hr. Grandlev. — Hun lo ikke; der var ikke engang et smil om hendes halvåbne mund. Hele hendes sjæl lå i øjnene, det var, som om de i dette nu ikke stod i synets tjeneste, men blot tjente til at udslynge livskraft med.

Sådan må det være, tænkte han, pludselig at se en kilde springe frem for sin fod, allerbedst som man går på den rolige jord. Han så ned på hendes læber, der var gennemtrukne af fine furer som to stykker appelsin, og han så igen på hendes øjne. Hvor mange ting huskede han ikke nu, der var grå og falmede! Og langt borte fra den time engelsk ekstemporal, som var det, der skulde passes, sa han:

De er vel en god pige, Helga?

Det ramte hende som et stød, hun sank ned på bænken, og udtrykket i hendes ansigt var en betuttet skolepiges. Der fløj en hvisken rundt om i klassen, som ingenting havde forstået: Mon Helga havde været for slem?

Men det lod det ellers ikke til. Hr. Grandlev var meget venlig resten af timen, men lystighed kom der ikke mere af.

Da det havde ringet, og de andre var kommet ud, gik Helga hen til Grandlev og spurgte:

Er De vred på mig?

Han vendte ansigtet om mod hende og sa, idet han rakte efter sin hat:

Nej, hvorfor?

Helga gik mismodig tilbage til sin plads.

19

Hver dag ved sekstiden så man Helga gå sin sædvanlige tur gennem Søndergade, over broen langs fjorden og ud til anlægget. Der skulde særlig strenge opgaver til at holde hende inde, og når det var storm, kunde ikke engang udsigten til en dårlig karakter hindre hende i at gå ud. Det var, når hun gik disse ensomme ture, at folk — især damer — opdagede, at der var en del at udsætte på hende. Hun hilste altfor skødesløst, hun nikkede upassende ligegyldigt til en, hvem hun skyldte tak for sidst; andre kom irriterede hjem med det indtryk, at hun ikke kendte dem mere. Hun skulde passe noget bedre på sig selv, hun var ikke så mild, som en ung pige bør være. Hvis den og den var hendes moer, skulde hun ikke få lov at gå alene på den måde. Det var synd for den nette pige, men hun var aparte.

En blæsende oktoberaften kom Helga gennem Søndergade. Vinden pressede på og vilde jage hende af sted, men i det øjeblik ønskede hun netop at gå langsomt, hun svajede ryggen og hvilede nakken på den bløde storm. Ved det sidste hus før broen, samlede hun skørterne med venstre hånd, greb om hatten med højre og smilede forventningsfuldt ved tanken om det, der nu skulde komme, og næsten med et spring var hun ude på broen. Vinden kastede sig sidelæns over hende og fyldte hendes øren med skrald, men alting var beregnet forud; hun styrede urokkelig hen ad den planke, hun allerede havde udset. Således vilde hun nu en gang gå over broen i storm.

Nede ved fjorden fik hun blæsten forfra og gik uvilkårligt raskere. Sådan var Helga; hun sagtnede gangen i rygvind og fremskyndede den i modvind. Hun måtte vriste sin vej fra stormen; den var et slags uhyre, som bestod af lutter hænder og en kolossal mund. Den vilde ikke la hende komme frem, og når den var mest stridig, sprang hun ind på den, den måtte gi sig hele tiden. Træerne, der stod i en tynd række langs fjordskrænten, havde det 20værrer end hun; de borede deres rødder dybt ned i grunden. Alt imens de skreg ynkeligt for livet, slog de klørerne i jorden, som om de vidste, at den er det eneste, der holder.

Det var et stort og hidsigt vær. Nede i rørene brasede det som af tusende stege, der var over ilden på en gang, og mod vest var himlen blåsort og gul, det så vildt ud. Helga fik en sur smag i munden ved synet af dette gule; derved glemte hun alt andet, indtil hun kom i tanke om nogle udmærkede sure bolsjer, der netop havde den farve. Det var en sommerferie, hun havde fået en pose af dem, i Randers.

Men — se så! Der var andre mennesker i skoven end hun. De kom hen imod hende. Hun masede ind gennem krattet til venstre og vadede i løv så brunt som rugbrødsskorpe. Brombærranker sprællede i været og blev levende under hendes trin, de løftede hendes kjole og snoede sig om hendes ben, så det kunde ikke nytte noget, hun blev hidsig og vilde sparke dem væk; hun måtte pille dem ordentlig af. Længere inde tilbød der sig en sti, der førte om bag granplantningen. Her var næsten stille. Stormen, der først var blevet spaltet i løvskoven, blev nu siet mellem grannålene, så den sønderdeltes til en fin blæsen. Helga så et sammenrullet blad gyngte frem og tilbage; vinden havde ikke kraft til at vende det en hel omgang. Lange udhugninger gik som korridorer igennem granskoven; for enden af hver sås et stykke glødende himmel, der lignede et åbent fyrsted på en dampkedel.

Men nu var der igen et menneske i hendes skov. Det var sært, folk kunde finde fornøjelse i at spasere på den tid af dagen og i sådan et vær! Hun sprang over grøften for at nå tilbage til løvskoven, men mennesket kom samme vej. Nu ærgrede han hende i den grad, at hun måtte se, hvem det var.

Det var hr. Jensen. Nå, så skulde han få lov at bruge sine ben. Hun brød igennem hegnet, kom ud på marken og gik et stykke tilbage. Han kom også ud og gik den modsatte vej, spejdende og langhalset.

Æv, æv, tænkte Helga, og så gik hun for sjovs skyld hen på marken og satte sig på en grøftkant.

Kom så, tænkte hun.

Han var der også straks. Hun bøjede sig forover og lyttede. 21Skridtene lød så svampede; af og til gav engbunden et smask, når den slap hans støvlehæle. Han havde nok nylig fået sine støvler forsålede.

Nu venter han sig nok en hel masse, fordi han har ødelagt min spaseretur!



Godaften, Helga.

Uha! sa hun med al den bestyrtelse, hun kunde opbyde; så vendte hun sig langsomt.

Det er bare mig, Helga.

Nå-å.

Blev du bange for mig?

Næ-æ.

Skal vi følges ad?

Det kommer an på, om vi skal samme vej.

Du skal vel hjem?

Ja, men det er ikke vist, jeg går samme vej som De.

Hvad vej går Du?

Hvad vej går De?

Du skal vel skynde dig hjem, for det blir mørkt. Det er bedst, vi går igennem skoven.

Men jeg vil oven om skoven. Farvel så.

Vent lidt; så går vi oven om. Vi kan da følges ad.

Hvis jeg havde været forelsket i ham, tænkte Helga, så var det da gået over nu. Et mandfolk, der er dum af forelskelse!

Jeg synes, du løb for mig inde i skoven.

Jeg løb ikke, fordi det var Dem, men når jeg spaserer alene, så kan jeg ikke fordrage at træffe andre.

Tag mig under armen, sa han lidt efter, du må være træt.

Hvem tror De, blev først træt, dersom vi løb om kap?

Vi kan jo prøve.

Han er villig, tænkte hun.

Skal jeg fortælle dig noget, Helga? begyndte han igen.

Det ved jeg næsten ikke. Hvis det er noget morsomt.

Det er det, erklærede han ivrigt.

Mon?

Hvorfor går du nu over på den side?

Fordi her er renere. Ja, men nu går De jo i snavset.

22

Det gør ikke noget.

Med Deres ny støvler.

Hvoraf ved du, de er nye? hvad Helga?

Uha! Så snart jeg begynder på noget, vi kan komme til at snakke om, så klynger han sig til det med en iver —

Du er vist ked af at følges med mig, Helga.

Ja.

Kan du ikke lide mig?

Nej.

Hvorfor ikke?

Hun vilde egentlig ikke ha sagt det, men på den anden side trængte hun også til at sige det, for at han kunde blive fornuftig: Fordi De kan godt lide mig.

Ja, Helga, det kan jeg også.

Nå ja, så løber jeg.

Men han fulgte med. — Uha, sikken et mandfolk, tænkte hun; mon han kan fri, mens han løber?

Så kom de ud på stien over engene. Det er dumt, tænkte hun, jeg vil ikke løbe mere.

Nå, kunde De så løbe lige så stærkt som jeg?

Helga, jeg har kendt dig, fra du var en lille pige, og jeg har altid holdt meget af dig, og nu er du en stor pige; vil du ikke blive min hustru?

Nej.

Hvorfor ikke?

Æv, æv, tænkte Helga.

Kan du huske, da du var mindre, vi var altid så gode venner. På skovturene for eksempel, du skulde altid ha mig med til at lege og sådan noget; du syntes, det var så morsomt. Har du glemt det?

Nej. Men nu synes jeg ikke, De er morsom længere.

Han skiftede farve; rødme og bleghed bredte sig på steder, hvor de ellers ikke plejede at findes; han blev hvid på kinderne og rød i tindingerne; Helga mindedes i en fart et slagsmål, hun havde set, en karl, der trak kniven. Hr. Jensen var ikke latterlig nu; han opførte sig på en måde, som Helga aldrig havde tænkt sig eller hørt magen til. Hun vidste ikke, hvor længe det varede, men hun måtte stå og høre og se på det altsammen, for hun kunde ingen steder komme for ham. Der var megen fortabthed og mange hede løfter i det; men Helga blev ikke ør, hun vidste, det kunde ikke hjælpe; hun var bare lidt ked af det tilsidst, da han et øjeblik ikke kunde mere, for da forekom det hende, at det var noget i den stil, hun havde ønsket sig; der kom en vis højtidelighed over hende, hun hørte efter med megen opmærksomhed, skønt han nu talte ganske usammenhængende, og da han holdt helt op, rystede hun sørgmodigt på hodet og begyndte at gå.

Han kom efter: Helga, sa han, må jeg få et kys?

Men da var al hendes højtidelighed forbi. At han ovenpå alt det, hun ikke vilde sige ja til, netop skulde finde på at bede om et kys — som var det sidste, Helga kunde tænke sig at gi —, det var så enormt komisk, at hun måtte le. Og om ham havde hun altid troet, at han var så begavet! Hun tænkte ikke på at ydmyge ham med sin latter; stillingen var i sig selv lattervækkende nok, og hun var også latterlig, der et øjeblik havde taget ham alvorlig og vilde gi ham en plads for sig mellem de mænd, der havde sagt hende tossede ting og var blevet gule og grønne og havde ladet deres knoer knage for hendes skyld. Men nu vilde hun ikke svare ham et ord mere, bare for det.

Det gjorde hun heller ikke. Han spurte og spurte. Hvorfor tav hun, hvorfor svarede hun ikke; hvorfor brød hun sig ikke om ham, hvorfor vilde hun ikke sige, om hun brød sig om ham, hvorfor en hel masse. Han tiggede om et ja, om et håb, om et lille håb, om et venligt godnat, om et blik, om en lille hånd, og da han således havde nået dybden af forelsket mands nøjsomhed, begyndte han forfra og forlangte på ny alting. Han vilde ha, hun skulde forstå, hvad han var, og hvad han blev regnet for i byen; hverken hans omgang eller hans indtægter var en almindelig lærers, og i næste nu fortalte han om, hvordan han vilde blive mere ulykkelig end andre mennesker, hvis hun virkelig sa nej.

Han fik hende ikke alvorlig igen. Han var jo ikke rigtig klog, og desuden regnede Helga virkelig ikke sig selv for så meget, at det skulde kunne gøre en mand ulykkelig, om hun ikke brød sig noget om ham. Han her kedede hende. Hun vilde hellere tænke på noget andet. Fra skrænten ud mod fjorden strittede forvredne træer frem overalt, det så ganske krampagtigt ud, det var ligesom store trolde, der styrtede ned, og som greb vildt for sig med deres uhyrlige hænder. Hun kunde godt tegne det.

Da de nåede broen ved enden af Søndergade, gik hun fra ham. Det sidste, han blot vilde høre af hende, var, at hun ikke var vred på ham, men hvad kunde det interessere ham, når hun ikke var så meget andet,

som han vilde ha, hun skulde være.

Hjemme ventede moeren med aftensmaden, mere tålmodig over datterens udeblivelse, end andre mødre rimeligvis vilde billige det, men hun var enke og havde kun det ene barn. Helga var sulten og meget oprømt, da hun endelig kom. Det havde været en storartet tur; det var længe siden, hun havde fået sådan en appetit af at gå; dette beviste hun også i gerning, og det morede hende at spise; hr. Jensen skulde bare se alt det, hun tog til sig; han sad formodentlig nu og bildte sig ind, at det var hans pligt at ha tabt madlysten til ære for sin ulykkelige kærlighed. Hun kunde næsten haft lyst til at ha inviteret ham til aften og så spise lige for næsen af ham, alt hvad der var på bordet.

Helgas overgivenhed fortsattes lidt efter i den energi, hvormed hun gav sig til at læse leksjer, men hun var yderlig mat, da hun klokken ti rejste sig for at gå i seng. I stedet for søvnen, hun havde glædet sig til, kom alt det oplevede igen under andre former; hun var ikke længere den overlegne; måske var der slet ikke noget at le ad; dette var vel alligevel den lidenskab, hun havde hørt tale om, og hvis tilværelse hun før havde betvivlet. Hun måtte nu også tænke på frøken Schou. Først på den dag, hun vilde stikke fingrene ned under hendes halslinning; hun kunde ikke lide det; det var da en sær fæsong, men da frøkenen så vilde kysse hende, havde hun slået fra sig i pludseligt raseri, lige i ansigtet havde hun slået sin lærerinde, der var blevet bleg og havde spurt, om hun var fra forstanden. Helga var blevet flov over sig selv og kunde ha bedt frøkenen om forladelse, hvis hun ikke havde villet klappe hende bagefter, men da hun opdagede, det truede med mere, var hun rendt sin vej, og der havde været scener med bleghed og rystende hænder, akkurat ligesom nu med hr. Jensen.

Lidenskab? Helga havde aldrig kunnet lide det ord; nu blev hun bange for det. Det var noget, der gjorde vild og latterlig; hun 25forstod, at lidenskab skåner ingen. Frøken Schou var en begavet dame, og hr. Jensen var en anset mand; hun havde hørt mange sige, at der kunde blive et udmærket byrådsmedlem af ham en gang — —. Helga kom pludselig til at græde, det var så stygt og sørgeligt, ikke det med hr. Jensen, nej, men der var noget blevet vanhelliget for hende; hun følte nu med sikkerhed, at det havde været bedre, om hun slet ikke var kommet til at tænke over dette endnu; sådan noget skulde hun ikke vide; nu vidste hun, at der var en risiko, der omfattede hende eller måske den mand, som — —. Hun rettede sig ud i sengen og lå stiv som en pind, for dette *vilde* hun ikke tænke.

26

Det ringede, eleverne gik ned undtagen Helga, som var ordensduks. Hr. Jensen kom ind og stillede sig ved katedret, hvor hun skulde til, hun blev nede i den anden ende af klasseværelset. Så kom han derned, og hun gik op og begyndte at ordne ved katedret, men da han igen kom bagefter, krøb hun op i et åbent vindu og lænede sig ud. Her kan han ikke, tænkte hun.

Han kom tæt hen til hende; hun hang med overkroppen ud over legepladsen.

Pas på, du ikke falder, sa han.

Sikken et spektakkel, drengene laver, bemærkede hun. Hun vidste godt, at han havde opsyn i det frikvarter.

Troede du ikke, jeg mente, hvad jeg sa forleden dag, Helga?

Jeg kan ikke huske, hvad De sa forleden dag.

Nu skal jeg sige dig noget, jeg har tænkt meget over det, vi talte om. (Vi talte slet ikke om noget, tænkte hun, men De vrøvlede en masse). Det var ikke din mening, den måde du tog det på, det er jeg overbevist om, for du lo ad mig, og det er ikke latterligt, at jeg holder meget af dig. Først blev du vred, siden lo du, men ingen af delene var der nogen grund til; jeg har altså ikke fået noget svar af dig endnu, ikke noget, som du kan være bekendt, og som jeg kan være tjent med. Jeg har ret til, at du tar mig alvorligt, og jeg har ret til et alvorligt svar af dig, for pjank kan jeg ikke tåle mere af. Du skal ikke svare mig nu, men du skal tænke dig om, vi kan træffes en gang i eftermiddag, og så venter jeg, at du vil vise et andet væsen end i forgårs.

Helga var imponeret og harmfuld. Skønt han med megen selvbeherskelse trådte et skridt tilbage, da han var færdig, så hun nok, at hans hænder rystede. Hun havde heller ikke glemmt, at der var en gang, han opførte sig langt mindre værdigt og mandigt end nu. Men sådan friede altså en lærer til en uartig elev, som han ønskede at gifte sig med. Jo tak! Men nu havde Helga fået det 27lune, at hun vilde se ham ligesom den aften; han skulde næmlig ikke komme nu bagefter og være stor.

Hun så hen på ham; han så nok ud til at ha en vilje, som andre måtte bøje sig for, og fortrydelig over ham og halv skamfuld over sig selv udbrød hun:

Kan De da ikke forstå, at jeg ikke er voksen endnu, efter den måde, jeg svarer Dem på? Alt det, De siger,

er slet ikke noget, man skal sige til et barn.

Det skulde være en undskyldning, men han opfattede det anderledes; han kom igen det skridt frem, som han før var gået tilbage, og lidt til, og han så på hende med øjne, der var fulde af tilbedelse og af nyt håb:

Jeg tar dig, som du er, Helga, du må være så meget barn, du vil, jeg skal holde endnu mere af dig for det, når blot du — — —

Men nu var afstanden mellem dem større end nogen sinde; ham var hun færdig med, han skulde ikke få sagt et ord mere. Den alvor, der kunde ha gjort indtryk på hende, forlod ham, så snart hun sa et ord. Nej, til ham havde hun fra nu af ikke andet end latter. Hun hørte ikke, hvordan det nu blev til, at når der ikke var andet i vejen, så skulde hun med fornøjelse få lov at være barn, så længe hun vilde; det hastede jo heller ikke med at blive gift. Hun bøjede sig ud af vinduet og råbte:

Er der ingen til at ringe der nede? Der skal ringes.

Drengene så op, hr. Jensen måtte gå bort fra vinduet.

— Alle var på plads. Hr. Jensen kom hen til Helga:

Må jeg låne din bog?

De skal altid låne min bog.

Kom med den, siger jeg.

Helga lukkede den og skubbede den fra sig. Jeg kan altid lugte, når De har haft mine bøger, mumlede hun.

Den første, der kom op, kunde ikke noget; Helga skulde komme og hjælpe ham.

Jeg er ikke forberedt. Jeg var så træt, da jeg skulde til at læse i lørdags, af at løbe. Der var nogen efter mig.

En anden blev taget op; imens sad Helga og skar ansigt for dem bagved; hun havde særlig ævne til at ligne en gammel kone med mange rynker. Munterheden fik hr. Jensen til at vende sig.

28

Hvad er det?

Helga nikkede til Dagmar, og denne sa halvkvalt: Det var Helga, der lavede sådan et morsomt ansigt.

Må jeg se det ansigt, Helga?

Nej.

Så får du en anmærkning.

Ja. — Helga ønskede netop en anmærkning. Hvad var mere naturligt, end at en lærer gav en uartig tøs en anmærkning, når hun lige havde erklæret, at hun ikke vilde ha ham? Hun morede sig åbenlyst; der blev røre i klassen; en enkelt dreng hengav sig ubehersket til sin munterhed.

Stille! skreg hr. Jensen og foer hen imod ham. Drengen tav og dukkede sig; han kendte hr. Jensens mandagsslussinger.

Helga tegnede. En dame med en urimelig stor barm sad på en bænk og påhørte med dryppende blikke en kærlighedserklæring fra en herre, der lå på knæ foran hende; ved siden af stod hans høje silkehat; neden under skrev hun:

Dig æ-ælsker jeg! Dig æ-æ-ælsker jeg!!

Billedet sendtes omkring. Eksaminanden oppe ved tavlen, hvis sind var delt mellem forlystelse og frygt for lussinger, så den nye morskab dukke frem, og skønt han ikke kendte dens art, var han lige med eet den, der morede sig bedst og lydeligst. Han knækkede over på midten som en tynd kæp, der er for stærkt belastet, holdt sig ved tavlen og fnyste af grin, så stærk var hans tro, endda han ikke havde set. En lussing på hundrede graders Celsius gjorde ham imidlertid atter til en anstændig elev. Han genindtog retstillingen og begyndte med kridtet at lede efter vinkel AOC.

Hvad er det for et papir?

Helga fik det straks returneret.

Det er en tegning af Helga, oplyste Dagmar.

Må jeg se den?

Nej. — Helga krøllede den sammen i den hule hånd.

Han greb hende om håndleddene, men hun sled sig løs og gemte tegningen i sin ene sko.

Hvor blev den af?

Den er i min sko.

Jeg vil ha den.

29

De vil da ikke ta mig om benene.

Der blev stærk uro i klassen. Eksaminanden smilede smærteligt. Han lignede et billede, som et barn har været ved at kolorere, men hvor kun den ene kind er blevet færdig. Han og hr. Jensen tog igen fat på at søge efter vinkel AOC; de havde bægge lige svært ved at finde den.

Men idet Helga satte sig, kom tegningen som ved et uheld op af hendes sko. Hr. Jensen kastede sig over den.

Han var virkelig sådan en fornuftig mand, det kom han til at tænke på, nu da modsætningen mellem hans vanvittige optræden og hans øvrige respektabelhed også blev ham selv påfaldende. Han måtte sætte sig ned, og hele klassen beskuede tavs hans moralske nederlag. Helga blev alvorlig, igen en gang følte hun sig berørt af noget vildt og forfærdeligt; mon det ikke var rent galt at le af det? Bevidstheden af at ha haft en triumf svandt bort, hun stod så ubetydelig og grim over for manden, der sad og stirrede frem for sig med sådan et udtryk i sit ansigt. Resten af timen gik i højtidelig stilhed. Hr. Jensen var en agtet lærer.

Du driver det noget vidt, sa han til Helga, da de to var alene.

Det er jeg nødt til, svarede hun med bortvendt ansigt, ellers griner de andre ad mig. Må jeg få min tegning igen?

30

Hvor er hr. Grandlev? blev der skreget.

Hvor er frøken Schou? blev der hvasket.

Helga løb ned ad perronen og fandt hr. Grandlev.

De må skynde Dem, sa hun, ellers blir der ikke plads. Hun tog ham ved det ene ærme og stak resolut i trav med ham.

En kupedør fyldtes straks med en forvirret blanding af større hatte og mindre ansigter.

Er her plads til os to? spurte Helga.

Vilde jahyl lød indbydende derinde fra.

La være med at skringe, rådede Helga; ellers får vi frøken Schou herind.

Hvor skal hr. Grandlev sidde? spurte hun, mens hun endnu hang på trinnet.

Her! lød det adskillige steder fra, og flere brøkdele plads blev gjort ryddelige.

Der er bedst ved vinduet, afgjorde Helga. Hun satte sig lige overfor.

Så gik toget, og realskolen kørte i skoven.

Grandlev forstod ikke, hvorfor han netop skulde være inde hos de store piger; han plejede ikke at være særlig meddelsom uden for skoletiden, men det morede ham i al stilhed at høre på dem, og det havde de måske opdaget. Deres samtale var en lydmasse, der uafbrudt varierede, og hvis enkelte ord ikke interesserede ham, men i dens stadige vekslen fandtes udtryk for menneskelig-broget mangfoldighed. I dette virvar af lystighed, bedske hentydninger, der sigtede og ramte; gammelklog og fornuftig passiar og

ubetænkt vås, der straks fandt sin skarpt bevæbnede kritiker; af blide og hvasse stemmer, af godt hviskende venindeskab og åbenbar hånlige fnysen mod den, der ikke regnedes med — i dette kaos af frisk fornøjelighed og ugidelige suk, 31 af bløde, klare røster, der lod ane om fremtidig moderlighed, og stemmer, der uden nødvendighed sattes op til kattehyll — i alt det var der spirer til de voksne kvindestemmer, som en gang skulde udvikle sig deraf; hver af dem vilde følge sine tonebeslægtede og senere mere og mere harmonere med dem; de blide og de skarpe, de matte og de friske vilde hver gå sine veje, og de vilde ikke senere komme til at lyde sammen som nu. Men i dette stemmemylr var begyndelsen til alt blandet i eet, og det stemte sammen ligesom en sommermorgens mangfoldige lyde. Og her sad Grandlev og hørte på det, som om det var en naturkonsert, han nød på sin morgentur. Som tanke betragtet var det unægtelig primitivt, men som en eller anden mangfoldighed, der bragte ens sind i sammensatte svingninger, var det af værdi. Det var frisk som alt broget, hvor man ikke behøver at gøre sig ulejlighed med at forstå enkelthederne. Han kom til at tænke på den tid, da han begyndte at få ideen til sin doktorafhandling, der havde noget med sammenlignende sprogvidenskab at gøre. Indtrykkene fra de mange sprog havde været så forfriskende for hans sind, der var blevet træt af adskillige års specialstudier, og nu mærkede han en tilsvarende friskhed ved at lytte til et kor af pigestemmer mellem fjorten og atten; der var ingen slags snak, der lignede denne i stemningens omfang, men han havde aldrig i sine rent intellektuelle dage tænkt, at det kunde ha udbytte for ham at høre på den. Måske var det hans stille høren efter, som han særlig havde lagt sig til, siden han var blevet lærer, der havde givet anledning til hans bekendte studier over visse lydige fænomener ved det danske talesprog. I så fald havde disse bevidstløst passiarende unge pigers megen ordspild dog haft en videnskabelig betydning; han smilede uvilkårlig og så op.

Hr. Grandlev sidder og kritiserer, sa Berta, og der blev med et stille. Hvad tænker De egentlig ved at høre på al vort vås?

Å, jeg ved ikke; jeg tænker mig nærmest, at sådan må det ha lydt i Babelstårnet, efter at sprogforvirringen var godt og vel kommet i gang.

Nå! Ja, men så må De hellere sige os noget andet: Hvad hører der til for at være voksen? Helga tror ikke, hun er det, og Dagmar mener nok, hun er det. Hvad, hvornår er man så voksen?

32

Han mente, det var et relativt begreb, og søgte at forklare det, men det relative interesserede ikke.

Jeg tror, Dagmar ved det, sa Berta.

Nej, erklærede Dagmar og rødmede.

Jo, sa Helga, man kan se det på hende.

Dagmar mener, forklarede Berta, at man er voksen, når man kan blive forelsket.

Dagmar forsøgte ikke at benægte det; hun rødmede og så ulykkelig ud og vendte blikket mod himlen, hvorved hun igen kom i ligevægt. Det var Dagmars sidste udvej, når hun ikke vidste, hvad hun skulde sige eller gøre: at se mildt til stjærnerne.

Jeg synes ikke, sa Helga, at det at være forelsket er noget tegn på, at man er voksen; tværtimod. Ja, hvad ler De af, hr. Grandlev?

Jeg lo ikke, jeg så blot i ånden den myndige institutbestyrerinde, som De en gang har i sinde at udvikle Dem til.

Er jeg myndig? spurte Helga med en så rolig og kold forundring, at al samtale stansede i nogle minutter.

Ja vist er hun myndig, tænkte Grandlev, og da han så udtrykket i hendes ansigt, var han nød til at beskæftige sig med hende resten af kørslen. Det var ham ikke muligt at finde tilbage til sin forrige tankegang. Det var ganske vist også dumt udtrykt, gik han videre, idet han forestillede sig, hvordan hun havde opfattet hans bemærkning; der var skræppe lærerinder på skolen, som det måtte være fornærmende at blive sammenlignet med. Han havde blot villet udtrykke sin anerkendelse af hendes væsens sikre og sunde ligevægt, men det måtte jo ventes, at han slap dårligt fra det, da den art overvejelser lå så langt uden for hans speciale. Han vilde gærne glatte på det, men opdagede i det samme, at hun indgød ham en vis respekt, ti hvorfor blev han ellers ilde til mode ved tanken om at skulle gøre hende en slags undskyldning? Et mærkeligt faktum, værd at anholde. Derved kom han til at huske på noget, så at sige noget udestående, han havde med hende. Et par øjne — et simpelt individ vilde sige: et par øjne, hun havde lånt ham, men det var jo slet ikke ham, hun havde set på den gang; henover hans hoved — som om han aldeles intet var — havde hun slynget et stort og fuldt blik langt ud i verden; 33 han blev ganske lille under det; og skønt det ikke vedkom ham det fjærneste, vilde det ikke la sig glemme igen. Han havde tænkt over det og over hende med, hans interesse havde været ham selv påfaldende; han havde forklaret sig sin mærkelige sindsbevægelse over det nye og enestående, der var i at møde sådan et par øjne; der måtte tages billigt

hensyn til hans ringe erfaring på kvindeøjnenes område. Det havde været ham overraskende, at hun beskæftigede ham så meget, og han havde omhyggeligt udredet sig alle grundene dertil; han havde skarpsindigt fået meget ud af lidt, hvad der var en af hans videnskabelige specialiteter. Ja. Og hver gang han havde facit — og det var rigtigt —, så var der et par øjne for meget, de kunde ikke skaffes bort. Han så dem til uventede, endog ubelejlige tider. De var så rige på — hvad? De så efter, ja de havde allerede set så meget, *som han ikke kendte*. De drev ham ud at spasere, når han havde andet at gøre; de fik ham til, i ren videnskabelig utilfredshed, at lægge bøgerne og gå fra dem; nu havde han opdaget, at der var noget, de ikke vidste. Men ret beset var det ikke nogen overmåde intelligent opdagelse.

Han tænkte sig resolut alle muligheder; han plejede ikke at gå af vejen for sandheder, ikke en gang for sandsynligheder. Men her fandt han ingen grund at bygge nogen hypotese på; han var ikke forelsket, han kunde se på hende med den største koldblodighed. Hendes øjne var udmærkede, men *det* udtryk havde han ikke set siden, og det var jo det, alting var bygget på. Nå, hvor kunde man så bygge på noget, der måske viste sig en gang om året? Hvis det var hans form for den berømte kærlighed, så kunde den passe sig selv, han skulde ikke tænke på at træffe nogen som helst foranstaltninger i anledning af den.

Der var et spørgsmål, som han aldrig kunde blive klar over: Gjorde han alt for meget ud af dette attenårige pige barn, eller var hun mere værd, end han havde nogen anelse om? Det stod ham ikke klart, om det var latterligt, at han var så optaget af en skolepige, eller om hun muligvis var den rigeste af de to og kunde le ad hans lærde fattigdom. Een vished havde han erhvervet sig den dag: Hans øjne var matte og savnede udtryk; de havde set og læst meget, men øjne kunde også bruges til andet, som ikke skulde foragtes; ti var det et sømmeligt resultat af det sete og læste, at 34han slog sine øjne ned for hendes? Han kunde ikke lide denne tanke, den gjorde ham, der var stærk i kundskab, til den ringere, og dog er kundskab såre god; han havde altid følt sig som den, der i visse henseender er bedre og stærkere. Men ringere var han, og det i en komisk grad. Sad han ikke her og anstillede disse lange betragtninger i anledning af hende, mens hun for længe siden var færdig med ham og nu talte ivrigt om ting, der intet havde med ham at gøre. Men det kunde også blot bevise, at han var den, der tænkte dybest over foreteelserne, og deri var ikke noget mærkeligt.

— Da de gik fra stasjonen ad skoven til, kom Helga til at gå ved siden af ham.

Nu ved jeg altså, hvad De mener om mig, sa hun lidt besværligt.

Han blev behageligt overrasket ved, at hun ikke havde glemt det endnu. Hvad er det egentlig, De siger til? spurte han.

Det, De sa om mig som institutbestyrerinde.

Nå ja. — Nu var han ikke længere så ivrig efter at forklare hende sin mening med de uheldige ord. Hun var et barn, at hun hængte sig i sådan noget. — Det var ikke ord, jeg la nogen som helst betydning i, Helga. Tænk ikke mere på det.

Hun kom til at fryse over hele kroppen. Med sådan et par ord smed han hende langt væk som noget ligegyldigt uden nogen som helst betydning.

Å, jeg havde bare tænkt mig, De mente noget med det. Ellers vilde jeg ha sagt Dem, at — —. Men det er jo slemt nok. Hvad gør vi ved det? De ved det vel ikke. Nej. Farvel da.

Helga er nok i dårligt humør, sa Berta, da de store piger efter frokosten lå oppe på udsigtsbakken og snakkede og røg cigaretter.

Hvem har bildt dig det ind? spurte Helga.

Du siger slet ingenting, svarede Berta.

Det er fordi, jeg tænker på noget, jeg har oplevet i den skole, hvor jeg gik, før jeg kom hertil.

Å, lad os høre det, bad de allesammen.

35

For mig gærne. Bestyrerinden i den skole kaldte vi Sule-Rikke, fordi hun var så fed naturligvis, og så var der også en fedtet, langhåret, bleg teologisk kandidat, som hed Amerikansk Olje. Så en dag skulde vi ha Oljen til historie, og vi blev enige om, at jeg skulde stoppe en sko ind i kakkellovnen, så det lugtede, så der ikke var til at være, for så kunde vi blive fri for ham og få gymnastik i stedet for. Men om forladelse, Sule-Rikke fik det hoved på, at hun vilde ha os i første time, og hun var ellers ikke til at gøre sjov med. Men jeg havde jo været der med skoen, og hun sad på katedret og gloede og snusede og gjorde ved, og så sa hun, hvad det var for en lugt, men det var der jo ingen, der vidste.

Så blir I her en time i eftermiddag og lige sådan i morgen, til jeg får at vide, hvad det er, og hvem der har lavet det.

Og så op med vinduerne, og dær sad vi. Sule-Rikke hun hentede sig et uldent sjal, så var hun klaret. Vi gumlede noget på dette her, og der kom sedler hen til mig, at jeg skulde sige, hvordan det hang sammen.

Ja, ja, tænkte jeg, når I ikke holder bedre sammen, så skal jeg nok huske jer til en anden gang, og så rejser jeg mig og siger, at det er mig, der har puttet en sko i kakkelovnen.

Vil du så ta en ildtang og ta den ud med? sa Rikke.

Jeg fiskede skoen op og bar den ud, så røgen stod omkring. Hun gabede på mig hele tiden, men sa ingenting. Hun skældte aldrig ud.

Var der flere med til det? spurte hun så.

Det er mig alene, der har fundet på det, sa jeg.

Det vil jeg gerne tro, sa Rikke og så hel venlig ud af arrigskab. Så kan Helga sætte sig ned på sin plads igen.

Den er god, tænkte jeg, og så gik vi videre i fransken. Jeg blev hørt, men jeg kunde det så godt, at Sule-Rikke blev violet af ærgrelse.

Men da frikvarteret kom, sa hun til mig: Det er jo kedeligt, at du ikke kan blive flyttet op i næste klasse, men det er din egen skyld.

Bagefter kom de andre og skulde være medlidende, men det skulde jeg naturligvis ikke ha noget af. I timen efter fik vi så Amerikansk Olje, og Rikke gik ude på gangen og lurede, for der 36var tit spetakler i hans timer, men den gang var der nu ingen. Det var heldigvis koldt den dag, så hun måtte trave godt til for at holde varmen, og lidt før timen var forbi, kom hun ind og spurte, om der havde nogen været uartig, og skævede hen til mig, men der havde nok ingen været, og om nogen ikke havde kunnet sin historie, men Oljen mente ikke, der var nogen. Og Rikke kom hen og skulde høre mig om igen, men det fik hun ikke noget ud af, så hun måtte nøjes med at glo på mig. Siden den dag var jeg ikke mere med til at lave kunster, de andre måtte gøre det alene, og på den måde gik det efterhånden i stå. Det var såmænd ikke morsomt. Til sidst en dag holdt Sule-Rikke en lovtale over mig, hvordan jeg havde forbedret mig, det var da hendes værk, og det var hun stolt over, for i grunden holdt hun så meget af mig, især nu da jeg var sådan, som en sød, ung pige skal være. Men det var endnu værre, at jeg var kommet i kridthuset hos Amerikansk Olje, det var siden han kunde styre mig, det var han naturligvis forfærdelig taknæmlig for. Han smilede altid så fedtet til mig og vilde gerne røre ved mig med sine oljefingre. Han var alligevel fælere end Rikke.

Hvorfor det? spurte Berta.

Å, han var da, eller skulde ha været et mandfolk. Han friede til mig, det vil sige, han var ved at begynde på det. Jeg skulde ha været Fru Amerikansk Olje. Jeg skulde komme til ære og værdighed. Uha, jeg føler mig hel fedtet endnu, når bare jeg tænker på ham.

Dagmar gik alene inde i skoven med sænket hoved og de foldede hænder hængende ned foran sig; hun vidste ikke, hvor hun var, og hun vilde heller ikke sætte pris på, om nogen kom og fortalte hende det, medmindre det var en bestemt, som hun nok vidste. Egenlig legede hun røvere og soldater og var selv røver, men det havde hun glemt for længe siden. Hun kom til at tænke på det, da hun så en skikkelse rejse sig bag et træ, og hun følte, at hun ikke gjorde sin pligt. Da hun fik løftet sine vemodige øjne op fra skovbunden, opdagede hun, at skikkelsen var Helga.

37

Ser jeg forbrølet ud? spurte hun.

Har du grædt?

Nå, du kan altså ikke se det. Er jeg grøn om munden? Jeg tror nok, jeg har tygget græs.

Lad os gå hen til en grøft og vaske os. Hvordan er det, du ser ud, Helga?

Jeg er vel ikke køn i dag? Nej, jeg vil gerne tro det. Hvad har du bestilt?

Ja, nu leger vi jo. Ellers har jeg talt med hr. Grandlev.

Om kærlighed? Sa du, at du er forelsket i ham?



Nej, svarede Dagmar smigret og flov. Det er jeg da heller ikke.

Du skulde bare ha sagt ham det. Så skulde du se — —

Hvad så? Å, Helga, sådan noget snak.

Så havde han vredet halsen om på dig, for han kan ikke lide dig.

Men Helga, hvad er der i vejen?

Uha, lad være. Jeg er ikke oplagt til at være kælen. Det er også noget vrøvl; han elsker dig næmlig, han har selv sagt mig det, for mig fortæller han alting.

Det er ikke sandt.

Skal vi gå hen i grøften og drukne dig af ulykkelig kærlighed? For du tror ikke, det var løgn, hvad jeg sa, og det er det desværre. Jeg kan holde dig i benene så længe. Kom så. Hodet først.

Dagmar lo gennem tårer, og det klædte hende. I dag er du ikke rar. — Hun smilte undskyldende i anledning af det stærke udtryk, hun brugte.

Ja, du blir hel grim i dit pæne ansigt af at se på mig, og jeg blir endnu værre af at se på dig. Når jeg en aften møder dig og Grandlev nede ved fjorden, skal jeg smide jer i vandet, og når I så er blevet begravede i een grav, så sætter jeg mig oven på som en kulsort ugle og tuder og gnistrer med øjnene, og hver nat går der et menneske fra forstanden af skræk ved at komme forbi og se mig.

Skal vi ikke gå tilbage til de andre, Helga?

Nej, jeg vil blive her og øve mig i at tude. Når I blir gift, skal 381 ha et gæsteværelse stående, dær skal tante Helga bo, når hun kommer og besøger jer. Gå så med dig.

Må jeg ikke blive lidt hos dig, Helga? Jeg trænger sådan til at tale med dig, hvis du bare vil være fornuftig ligesom et andet menneske.

Nej. Jeg skal også hen og brøle noget mer, så jeg har ingen brug for dig.

Men hun græd ikke, da Dagmar var borte. Hun satte sig på et gærde i kanten af skoven og så ud over en mark og tænkte: Hvad så?

Langs en bivej gennem marken stod en række gamle, stævnedede popler, hvis forunderlige hæsighed pludselig blev hende indlysende. Der strømmede noget igennem hende, noget velgørende, der spændte og trykkede; begyndelsen til et smil åbnede hendes læber.

Et ujævnt geled af lemlæstede kroppe, fulde af knuder, der gjerne kunde være ar efter sygdomme, der havde ædt lemmerne bort. En sørgelig allé af spedalske, der rokkede fremad mod et sted, hvor der kunde tænkes at være en almisse at få. De krummede sig allesammen i en eller anden retning, som om de lyttede efter noget, men deres stakkels hjælpeløse udtryk fortalte, at de intet opfattede. De var berøvede alt, indtil det blotte skrog; nogle kummerlige duske med grimme, gule blade strittede til værs, det var deres føletråde, det eneste, de havde tilbage, hvormed de kunde skønne sig til, hvad der foregik omkring dem. De viftede ikke med deres grene som andre træer, de ytrede ikke noget med deres blade, og hvis de raslede et øjeblik, så lød det ganske skeletagtigt, ikke som en livsytring.

Helga var betaget af dette billede på stum og blind elendighed; hun følte, at tilværelsen rummede meget, hun endnu ikke anede, men som hun burde kende, som en gang vilde åbenbare sig, og medens hun sad dær ubevægelig i en tung og rig stemning, havde hun en stærk forudanelse om kommende rigdom.

— — Råb inde fra skoven vakte hende; hun sprang op og så sig undrende om. Hun gik lidt og kunde ikke rigtig orientere sig i sine egne stemninger. Nu da hun gik tilbage ad den samme sti, forekom det hende næmlig, at hun egenlig var i dårligt humør, 39men ved hjælp af lidt eftertanke viste det sig, at hun bare havde båret sig temmelig tosset ad over for Dagmar, hvad der så var gået af hende, men det var ellers ligegyldigt. Hun lod sine fødder slæbe gennem løvet, og på hendes ansigt var et stillestående smil, mærket af et lykkeligt øjeblik, der er blevet koldt og endnu holder sindet fast i en erindrende stivnen. Hun bar sit legeme fremad, som om det var en uvedkommende byrde, der skulde med, og som for resten heller ikke vejede noget.

Inden hun nåede det sted, hvor de skulde samles, kom hr. Jensen hende i møde.

Hvor har du været, Helga?

Dær henne ad; hun gjorde et kast med hodet, der meget ubestemt angav retningen.

Jeg kan ikke forstå, du er rendt fra os andre. Er det virkelig for at undgå mig, at du gør det? Hvad har du taget dig til?

Men ikke for alverden kunde det falde Helga ind at fortælle, at hun havde set på gamle poppeltræer. Måske var der eet menneske — ja måske; men at han her kom netop nu og muligvis vilde fri om igen, det var sandelig groft. Hun fik en anelse om, hvor tosset det ene undertiden kan følge efter det andet her i verden. Derfor vendte hun sig og gik rask ind ad mødestedet til.

Men så hændte det samme om igen i form af frøken Schou.

Tillader du, jeg følges med dig?

Helga så forbavset på hende.

Du spaserer meget med hr. Jensen, sa frøknen, rolig i bevidstheden om, at hun her kunde møde med moderlig overlegenhed og fortjente at blive påhørt med taknæmmelighed. — Jeg vil bare gøre dig opmærksom på det; du har vel som sædvanlig ikke tænkt over det, men det er lidt påfaldende, folk taler om det.

Helgas tidligere stemning mødtes her med fornæmmelsen af stor plathed, men resultatet af blandingen var ikke færdigt; hun tav.

Du er vel ikke fornærmet? Nå, det har du da heller ingen grund til; men hvis du for en gangs skyld skulde ha lyst til at overveje, hvad jeg siger, så vil du indse, hvorfor denne spaseren ikke er heldig.

Kampen i Helgas sind endte med lystighed; hun lo uden at anlægge bånd på sig, indtil hun fik kvalme ved at se frøknens ansigt, hvor et samtidigt udtryk af overlegenhed og underlegenhed frembragte en besynderlig og flov virkning.

Også hende løb Helga fra. Hun var egentlig både vred og afskyligt til mode, da hun nåede pavillonen; det var slet ikke morsomt alligevel, selv om hun havde let. Hun hadede menneskene, sådan som de kom den ene efter den anden — —.

Grandlev rejste sig fra et af de små borde.

Men hvad er der dog i vejen med vor Helga? sa han. De ser jo helt ulykkelig ud.

Helga blev varm. Det var så velgørende, at han straks så, at der var noget, der trykkede hende. Og med det samme var det væk.

Der er ingenting, sa hun og så op på ham.

Nå nej; jeg tror virkelig heller ikke. De er nok rask til at skifte ansigt.

Ja, heldigvis, svarede hun overgiven. Men skal vi ikke danse, hr. Grandlev?

Jo, vi skal danse. Kom De bare med mig.

41

Eksamen nærmede sig. I fjerde klasse fik den engelske grammatik en sidste overhaling. Eleverne havde nu opgivet alle slags løjer; hvis der forefaldt noget morsomt, var det kun i anledning af et dumt svar; ellers gik det ganske fagmæssigt til; enhver var optaget af at få med, hvad der ikke tidligere var blevet forstået, eller fastslå det kendte for sidste gang. Kun Helga var udeltagende; hun var blevet så underlig i den senere tid; hun vilde ikke gå aftenture med Dagmar, ikke repetere sammen med Berta, og i timerne lukkede hun ikke sin mund op.

Grandlev undrede sig også over, at hun ikke svarede sammen med de andre.

Forstår De det ikke, Helga? spurte han.

Hun stivede sig af mod rygstødet og så op med panden fuld af rynker.

Det gør jeg nok, sa hun.

Hvad vil det sige?

Det ved jeg ikke.

Hm, De har tid til at være uhøflig. Lad os håbe, det morer Dem.

Hun følte den trods, der steg op i hende, som noget velgørende. Bare han vilde håne hende rigtigt; hun trængte sådan til noget, der var bittert, og som sved.

Vær så venlig at sige, om De forstår det, jeg gennemgår. Hvis det anstrænger Dem at benytte en høflig tone — hvad det vistnok gør for tiden —, så svar, som det er Dem bekvemlest.

Det ved jeg ikke; det har jeg slet ikke tænkt over.

Han stod foran hende med den engelske grammatik i hånden.

De forbavser mig unægtelig, skønt jeg har dårlig tid til at være forbavset over Dem. Er det sådan, De for fremtiden skal være? Er det med det sind, De skal gå ud i verden og — nå et eller andet 42mål? For nogen øjeblikkelig grund til Deres opførsel gives der jo ikke.

Helga følte alvoren i hans stemme; men hun vidste ikke, hvor langt hans spørgsmål egentlig rakte; der kunde ligge så meget i det. Havde hun kun turdet se på ham. Hun kunde blive god, hvornår det skulde være, dersom hun blot vidste — — men måske ønskede han bare at ydmyge hende.

Nå, sa han; det var ellers ikke Helgas fremtid, der interesserede os; vi vil hellere gå over til de ubestemte stedord.

Dermed var hun afskåret fra at sige mere, og hun var dog endnu ikke mættet i trods, hun var endnu ikke tilfredsstillet i ydmygelse. Hvordan skulde han forstå det? Han måtte jo tro, hun bar sig sådan ad for at være uartig mod ham, og så var det af en hel anden grund. Hvor var det ikke dumt, at hun var så gammel, at han ikke kunde rykke hende i håret.

Nu måtte hun se op på ham, mens han var optaget af grammatikken — og så mødte hun hans blik. Det var ikke vredt eller bebrejdende, men søgende, uundgåeligt; hun tog ikke sine øjne til sig, det var ikke hendes sædvane, men dette blik ramte hende som en fysisk smærte; ingen havde nogen sinde set på hende med den magt i sine øjne, det trængte så voldsomt ned i hende, og da hun straks efter lukkede øjnene, blev det ligesom siddende der nede, det tog en uhyre plads op, hun var ikke længere sin egen herre og kendte ikke rigtig sig selv igen. Hun blev så træt over hele kroppen, og hun frøs. Dersom hun nu havde været hjemme, kunde det ha været dejligt at ligge på en sofa og blive ved at ha det som nu. Imidlertid gjorde hun sig det bekvemt dær, hvor hun sad, og hun blev helt ked af det, da det ringede, og hun måtte af sted.

Grandlev blev tilbage; måske vilde han tale med hende, irettesætte hende, eller hvad det nu var; hun skyndte sig i rystende hast med at samle bøgerne, det kunde ikke gå an, at han talte til hende; hun havde ikke spor af herredømme over sig selv. Hvad kunde der ske? Men hun tabte bøgerne; den ene af eleverne gik efter den anden, de blev alligevel ene. Hun havde aldrig været så bange.

43

Hvis der er noget, De ikke forstår, Helga, sa han tæt ved siden af hende, så vil jeg naturligvis gerne hjælpe Dem.

Jeg forstår godt — — —. Hun forsøgte at rynke panden, men den glattedes straks igen ud af sig selv, så træt var hun.

Nu var hun bunden af hans stemme, kunde ingen steder komme. Hun anede ikke, hvad det kunde falde hende ind at gøre om et øjeblik, hun var umyndig over sit eget sind. Men så opgav han hende heldigvis og gik.

Det kan da vel ikke være meningen, tænkte han, mens han gik, at jeg skulde være forelsket i dette halvvoksne pigebarn, hvis kultur er så yderst primitiv.

Helga løb hjem, hele vejen, det varede fem minutter. Hun vilde ligge på sofaen med ansigtet nedad og lukke øjnene og blive borte. Men som hun løb, fik hun smag for hurtig bevægelse; den passede alligevel bedre; hun smed bøgerne ind ad døren og gik en lang tur.

I begyndelsen var det dog tungt at gå. Det var ligesom egnen om hendes hjerte var fyldt med vådt sand, men det blev lettere under gangen; hun mærkede, hvordan byrden svandt ind i omfang og tyngde, til sidst var der i dens sted noget, der bar oppe; nu kunde hun slet ikke blive træt. Det vilde gøre godt at ha mange grøfter at springe over lige i træk. Det skulde blot ha været i hendes barndom nu, på den store eng hjemme ved gården.

Det var så godt og frisk, sommeren var så ny endnu. Vinden puslede varmt i hendes nakkehår, som vilde den lege, hun kom til at smile ved det. Der var i hendes sind en smærtelig højtidelighed, der gjorde, at solskinnets så helt anderledes ud, end det plejede; men det undrede hende slet ikke, at verden således havde

skiftet udseende. Hun havde det, som den der har oplevet noget stort og afgørende, og som derefter ser på tingene med andre øjne.

Men det vigtigste var, at der i dag var sket noget, der bestemte hendes fremtid, lige meget hvad der ellers fulgte på, lykke eller skuffelse. Nu bar hun noget i sin sjæl, som en anden havde lagt deri, måske kunde ingen af dem gøre for det, men det var dog sket, som ikke kunde være anderledes. Hun bøjede hodet med 44stolt og hemmelig undseelse: Hun var ikke længere sin egen; men til gengæld havde hun del i en anden, som muligvis slet intet anede om det hele.

Det første hun sansede, da hun kom hjem, var, at hun var forfærdelig sulten, og da der var rådet bod på det, følte hun sig egenlig meget ulykkelig; løftelsen var borte. Men nu skulde der læses leksjer, så kunde der væres ulykkelig bag efter.

Hun samlede de bøger sammen, der skulde bruges, og ordnede dem metodisk i en bunke, de sværeste øverst, de andre aftagende i vanskelighed ned efter, og så tog hun fat, læste undertiden højt, hvis det kneb med opmærksomheden, og tiden gik. Den gik måske ikke let, men moeren kunde ingenting mærke på hende. Ve d hendes højre albu steg bøgerne til værs; det blev en hel bunke, den kunde hun. Aftensmaden tog ti minutter, hun repeterede indvendig, mens hun spiste, og gik videre, som om der intet ophold havde været.

Klokken slog otte. Otte. Så gik han tur. Helga blev varm og god, hun stansede midt i et uregelmæssigt verbum og besluttede, at hun vilde altid være rar mod ham, hun vilde begynde straks, nu i aften og derefter blive ved. Hun måtte ud og træffe ham.

Hun blæste de udpillede øjenbryn af bogen, fik tøjet på og løb ned ad trappen. Ve d det næstnederste trin stansede hun og kom i tanke om noget: Nu gjorde hun jo netop det, hun var blevet enig med sig selv om, at hun ikke vilde gøre. Den bestemmelse havde hun altså glemt, endskønt den ikke var ret mange timer gammel. Hun kunde næmlig ikke være bekendt at nærme sig ham efter den opførsel, hun havde vist.

Hun rystede på hodet, idet hun gik, hun syntes absolut ikke om sig selv, og hun var ikke rigtig glad mere. Da hun gik igennem gaden, så hun sky og uvillig på folk, hun mødte; mon de allerede vidste noget? Nu var hun da hjælpeløst forelsket; hun så op og smilede, det var i grunden så sørgeligt.

Uden for byen var der desværre tre veje, som der kunde være tale om. Hendes øjne blev tørre, mens hun spekulerede over, hvilken af dem hun helst skulde prøve. Den i midten havde måske mest sandsynlighed for sig, fordi den var en slags middelvej, men hun kunde ikke bestemme sig, hun fik hjærtebanken af 45angst, mens hun tøvede, og samtidig med, at hun bag ved højtideligheden fandt sig selv latterlig, forekom det hende, at der efter dette valg fulgte noget, der ikke kunde gøres om. Hun valgte den vej til højre og gik til med lange, hurtige skridt. Men mens hun derved fjærnede sig fra de to andre veje, de to andre muligheder, og fik lyst til at vende om og prøve en af dem, indså hun, at det var unyttigt alt sammen; hun kunde derfor lige så godt blive på den vej, hvor hun var.

Hvad var det for en forventning om store ting, der havde drevet hende hjemme fra? Nu viste der sig intet andet end den slappeste kedsommelighed, og det blev heller ikke helt godt, fordi hun opdagede ham langt borte, ti da den første hjærtebanken var gået over, forstod hun jo nok, at der kunde ikke ske andet, end at han gik forbi hende og tog hatten af. Hvorfor havde hun ikke kunnet tænke sig det, da hun sad hjemme? Men hun var nu en gang komisk den aften, og siden bevidstheden derom imod sædvane ikke gjorde hende mere fornuftig, så kunde hun gærne blive ved. Hun vendte derfor om og gik så langsomt, at han var nød til at indhente hende. Endnu kunde hun af og til se sig om efter ham; han var ikke langsynet, men hun måtte dog være forsigtig, og der forløb en uhyre tid med mange skiftende stemninger, fra det øjeblik hun sidste gang vendte sig om, indtil hun hørte hans trin bag ved sig.

Godaften, Helga, sa han alvorligt og venligt, idet han gik forbi.

Så kunde hun gå hjem og i seng og spekulere over det; hun glædede sig til det, men det var ikke så rart, som hun havde tænkt sig, for nu kunde hun hverken løbe fra det eller læse sig fra det, hun var hjælpeløs midt i det. Nu kom også de øjne igen; de var ikke ret strænge eller hårde, men de var så stærke, de havde sådan en magt over hende. Ingen havde sådan regeret over hende som de øjne. Hun vred sig i sengen, så hendes underlagen blev som et tov, men hun slap ikke fra de øjne. Hun måtte hellere se at forlige sig med dem.

Hun tænkte på den sidste skovtur; de var inde at danse Lanciers sammen. Han stod med hende i hånden, når det ikke var deres tur; hver gang de havde været ude, beholdt han hendes 46hånd. I de sidste ture rystede den forfærdeligt, og hun vidste ikke, hvad hun skulde gøre; hun turde ikke trække den til sig. Hun prøvede at gøre den stiv, hun strittede med fingrene, men det kunde ikke gå an; desuden blev den straks ustyrlig igen. Men han opdagede ingenting; det kunde hun skele sig til.

Hvor de havde haft det godt med ham i den første tid, Dagmar, Berta og hun. Han snakkede så tit med

dem i frikvartererne, og når han var i godt humør, kunde han drille meget morsomt. Men det var forbi. Når eksamen var overstået, skulde han forloves med Dagmar. Helga brød han sig ikke om, vilde ikke en gang skænde på hende. Han kunde vel ikke se andet, end at hun var uartig; det var alt, hvad Helga var.

Det var rigtigt af ham, at han foretrak Dagmar, for hun var den bedste af de to, men han burde blive ved med at bryde sig lidt om hende ligesom før. Nu da der slet ingenting var, syntes hun, at lidt var så uhyre meget. Måske kunde det lidt være blevet til mere, hvis hun havde gjort noget for det. Flere andre mænd, som hun bare havde ladet være at støde bort, var blevet forelskede i hende — —

Hvad var det? Hun var så træt i benene; hun trak dem op under sig og mærkede, hvordan blodet strømmede ned igennem dem; hun havde nok som sædvanlig stemmet dem mod fodenden af sengen. Og mens hun nu lå, så hun med eet hans ansigt for sig, så tydeligt som om han virkelig stod ved hendes seng. Hun forstod, at dette var en slags gave, hvor den så kom fra; hun lå ganske stille og nød det og var helt glad. Han viste sig i profil; hun kendte godt den flip, han havde på. Hver eneste småting var der, også den lille brune plet ud for øret. Udtrykket var det, han havde, når han stod ved vinduet og fulgte med i bogen; øjnene var sænkede. Hvad mon det var for en dag, hun sådan havde stirret på ham? Hun vidste, at det ansigt havde hun fra en bestemt lejlighed.

Det blev stående, det forsvandt ikke straks igen, men det kunde jo forsvinde, inden hun anede noget. Hun sprang ud af sengen, tændte lampe, hentede karton og blyant og satte sig op i sengen og tegnede med sit atlas over knæene.

Panden og håret kom straks, næsen lykkedes, skægget var også 47let nok, hagen tegnede hun uden at tænke over det. Men øjnene — —. Hun lukkede sine egne; jo hun havde dem så nøjagtigt for sig. Et par raske streger — — nu var det allerede ham. Hun trykkede hænderne ind mod sit bryst, hun blev så beklemt og overvældet — —. Øjet blev færdigt, det så eftertænksomt nedad, rynkerne strålede i et fint knippe ud fra øjenkrogen. Hun kunde kæle for det, men det skulde først være færdigt. Hun lavede resten af hodet, håret gik ikke ret langt ned på halsen, det var så pænt. Og øret var fint; han havde ikke disse gule, magre læderøren, som så mange mænd har, de var fyldige og sad passende tæt ind til hodet.

Hun pressede papiret ind til sig, men tog det straks ud igen og så efter, om det var knækket. En lille fold på kinden gik hun efter med et knivsblad, til den ikke mere kunde ses.

Hun lå lidt og så på billedet, og efterhånden gennemtrængtes hun af den bevidsthed, at hun her havde begået et slags rov, hun havde taget noget fra ham, ligesom tillistet sig, hvad hans var, og han anede ikke noget derom. Det var ikke rigtigt imod ham.

Nej. Men han skulde en gang komme til at holde af hende; han skulde, hun var så vis på det nu, og hun var heller ikke sådan, som han troede, det skulde snart vise sig. Og så kom den dag, da hun vilde fortælle, hvad hun havde gjort med ham, hvad hun ligefrem havde røvet fra ham. Det skulde være noget af det første, han hørte af hende, når det andet var sket.

Hun kom til at se på sin knyttede hånd, der lå hen ad tæppet; hun betragtede den med forbavselse og tænkte så med et pludseligt smil: Den skal tegnes neden under, i hjørnet af papiret.

Den var hun snart færdig med; hun vidste godt, hvad den skulde betyde: hendes vilje, hendes forvisning om fremtiden. Nu havde hun ingen tvivl længere. Alt var helt godt.

Hun satte navn og dato under, slukkede lampen og la sig magelig til rette for rigtig at tænke på ham, og i næste øjeblik sov hun.

Mon hr. Grandlev ikke skulde komme lidt tidligt i dag, tænkte hun, da hun gik i skole næste morgen. Den lyse stemning havde holdt sig, hun havde kritisk gennemgået tegningen ved dagens lys og fundet den god. Det var en stor lettelse, for straks da hun vågnede, havde hun en grim, nøgtern fornærmelse af, at den duede ikke, at det hele var noget aftenpjank, der ikke har noget at betyde, når det blir dag igen.

Så snart hun så hr. Grandlev, vilde hun gå lige hen til ham og bede ham om forladelse, og så skulde det være godt, ligesom i gamle dage.

Han stod virkelig på trappestenen og så hen efter, hvor hun kom, hendes hjærte blev i samme nu uroligt som en sovende fugl, der rammes af et hagl. Men hvad var det? Kunde det hænde netop i dette øjeblik? Han gik sin vej, først tøvende, syntes hun, så bestemt og hurtigt. Skulde hun løbe efter ham? Nu gik han ind i en butik.

Det blev tomt og gråt om hende. Hun kunde mærke, hvordan alle hendes glade forventninger faldt til jorden, de rislede ned om hende som regn; hun gik langsomt hen til trappen, men ved hvert skridt tabte hendes tilværelse i værdi, hun var ikke meget værd, da hun nåede trappen. Hun var ligesom huul indvendig, sjælen var drevet ud, hun var kun et hylster af et menneske, der ingenting følte. Det var sådan en stille

fornæmmelse, næsten som en bedøvelse.

De andre kom og sa godmorgen. Han kom også, men så ikke til hende; hun samlede sine bøger op og blev fortvivlet levende. Alle de gode forventninger, der var faldet af hende, kom igen og blev til noget ondt og ruskende vildt. Hun kunde gjerne græde, mens hr. Grandlev henvendte en spøgende bemærkning til Berta; hun vilde ikke græde, derimod vilde hun følges med ham op ad trappen, så kunde han se, hvordan han slap for det.

Han ventede til sidst, hun ventede også til sidst og gik lige ved siden af ham; det måtte gjerne ærgre ham. Men hun glemte alt andet, da han spurte:

Hvordan går det så med humøret i dag?

Det går storartet, svarede hun, og i det samme blev hun forundret over sig selv. Hvis hun havde fået tænkt sig om, vilde hun 49jo ha givet et eller andet livstræt svar. Hun var også livstræt, da hun gik foran ham ind i klassen.

Han var alvorlig og stille. Helga blev hørt og klarede sig; han sa ikke noget i den anledning. Hun så flere gange opmærksomt på ham og tænkte på sit billede; det var nu godt, og det var blevet så godt, fordi hun i det øjeblik havde troet, han brød sig om hende. Det vidste hun nu, at han ikke gjorde, men så havde hun det billede. Det var skænket hende, det var en gave, som hun skulde være glad for og nøjes med; den skulde gøre det ud for alting; der kom ikke noget efter. Hun havde fået sin del, som der står.

Lykkelige Dagmar!

Hun var meget tilbøjelig til åndsfraværelse hele tiden, især i frikvartererne, når de andre larmede rundt om. I de sidste to timer blev hun også noget søvrig, og fantasien antog da sådanne former, at hun måtte undre sig og blev vågen igen.

Da skolen var forbi, og hun gik hjem, stansede hun ved trappen og skar ansigt ad den. Kammeraterne måtte gjerne se det; ingen vidste, hvad det betød.

Hjemme fik hun straks tegningen frem. Det var ham. Om mange år havde Dagmar ikke så god en erindring om ham, kun et stakkels fotografi, der ingenting var i sammenligning med dette. Men det var alligevel kun en skitse, hun vilde lave en kultegning efter den, større, mere omhyggelig, og når hun var fem og tyve år og gammel jomfru, skulde det billede hænge på hendes væg.

Men kultegningen vilde ikke lykkes. Hun prøvede tre gange, og da var det tetid. Alle tre forsøg blev brændt.

Hendes sind var splittet og bittert den aften; hun kunde ikke sove, skønt hun var så træt. Hun var i en hæsleg stemning, som hun ikke forstod. Intet var godt at tænke på, men noget ulykkeligt kunde hun heller ikke opdage. Hun sov uroligt, og i hendes drømme var der slagsmål, en gang vågnede hun ved, at hun drev sin knyttede hånd mod væggen, så der gik hul.

Næste eftermiddag mere kultegning. Hun anvendte sin yderste omhu, tog linje for linje og fik virkelig tegningen kopieret. Den var meget nøjagtig, men den duede ikke.

Nu vilde hun ikke mere. Hun trak den nederste komodeskuffe 5oud og væltede indholdet op; det var mest tegninger. Dær lå også hendes poesibog. Hun havde revet de fleste af venindernes mindeord ud og erstattet dem med tegninger og delvis tilhørende tekst. Det vilde næppe ha smigret veninderne, om de havde set det. På bunden af den skuffe blev tegningen lagt. Nu skulde der ikke tænkes på den foreløbig.

Det var en befrielse. Om aftenen kunde hun tænke på ham med udelt sind, lige til hun faldt i søvn.

51

Niels Grandlev sad på en grøftekant, bøjet under vægten af en beslutning.

Han var ikke ret vant til det arbejde at beslutte; i flere år havde det ikke været nødvendigt at ta ny beslutninger, ti uden forandring som alting gik, var de gamle gode nok. Men nu er pokker løs, som han sa til sig selv. Nye dispositioner måtte træffes, han havde ingen fred i sin vante tankegang, og nødvendigheden af det, der skulde gøres, bøjede hans skuldre — han gjorde sig selv opmærksom på denne omstændighed.

Var han den mand, der kunde udføre den påtænkte handling — eventuelt den dumhed — uden at tilsætte for mange garantier for fremtiden? Ti han vilde overveje det ganske ulyrisk, eftersom følgerne af en handling er en ganske ulyrisk ting.

Men han kom ikke ret langt i sin ulyrik. Derimod var der en hånd, som han havde holdt i sin, den aften

da skolen havde bal ude i skoven. De to dansede Lanciers sammen, og han havde ikke kunnet slippe hendes hånd, da først han havde opdaget, hvordan den var. Glødende varm var den og så let, at den syntes at være immateriel. Det var, som om han havde haft hånden fuld af ildsluer, så bløde som dun. Den var ikke rolig et øjeblik, fi ngrene sitrede uafbrudt; de var som små dyr, der stak de varme snuder til for at prøve, om de kunde slippe ud. Det var en forklaret hånd, en saligs hånd. Og frem for alt var det en oplevelse af høj rang, der indtog en fornæm plads i hans bevidsthed, som alle fremragende oplevelser gør. Den fortrængte andre indtryk, som ellers ikke var uvigtige, den havde magt og betydning, det måtte erkendes. At han ikke havde tænkt sig noget sådant muligt, det var naturligvis foruroligende, da han satte megen pris på sin egen erkendelse og plejede at rette sig efter den alene, men når nu dette nye delvis fortrængte erkendelsen fra dens trone, så — —

Han vilde gærne tænke det fornuftigt igennem. Der var jo 52 også mange andre betæneligheder. Men han havde ganske vist ventet af sin fornuft, at den vilde gi ham et bestemt svar i denne sag. Det kom ikke. Han var nået til det punkt, som en gang nåes af de fleste mennesker, der har den ofte skæbnesvangre ævne at overveje, før de griber: Det, han nu vilde gøre, var det bedste, der kunde times ham, og det var den største dumhed, der kunde tænkes. Disse to opfattelser vekslede som et urs dikken. Hans vilje greb til og slap igen. Dog vidste han i grunden nok, hvad han vilde — eller hvad han blev nød til.

Og i dag var eksamen forbi, han skulde rejse, eller hun rejste, og en dræbende sommerferie forestod. Hvordan var det, hun havde sagt farvel til ham i dag? Overgivent. Havde hun mærket noget og morede sig over ham? Hun havde sagt noget, hvoraf det syntes at fremgå, at der var en blomst her ude et sted, som hun skulde hente, og om han vilde med ud og se den? Han sad næmlig her og ventede på hende, om han ellers vilde være ved det. Det var det eneste visse.

Og dær kom hun. Det var en rigtig aftale, han huskede det godt.

Goddag, råbte Helga. Vil De med hen og se nogen smukke brudelys, som jeg ved?

Han så ubestemt hen for sig, som om han ledte efter noget at gå sin vej efter, tænkte hun. Men han så ja så glad, at det lo i hende. Så gik de ved siden af hinanden; af og til stødte deres hænder sammen, og de så på hinanden og kom til at gå endnu mere ujævnt ved det.

Var det ikke frækt af mig, at jeg sådan inviterede Dem ud på en tur sammen med mig? spurte hun, og der var en gyngen i hendes stemme af indre lystighed.

Frækt? sa han og tav derpå. Hun lo. Troede han, at hun trængte til at få det undersøgt?

Vinden blæste varmt og stærkt. Når hun la hodet tilbage, var den som et kærtegn. Der var en flyvende hede i været, der tog hende. Hun lo stille og modstræbende, for at holde igen på stemningens overvældende rigdom.

Det var godt, vi kom herud, var det endelige resultat af hans overvejelser.

53

Da lo hun for alvor. Hvor var han god og naiv med sin ligefremme tilståelse. Og så gik han dær så værdig, som om han ikke vilde stå ved, hvad han havde sagt. Vidste han ikke, at hun forstod ham? Hun blev ved at le; det tog magten over hende.

Men, Helga, sa han og lo, mens han så glad og undrende på hende.

Ja, pinte hun frem. Jo. — Nå og hvad så? spurte hun og stansede brat foran ham, fuldstændig alvorlig; men det gav et stød gennem hende, da hun så, hvordan hans ansigt straks forandredes efter hendes, han var øjensynlig ikke med. I det samme brast hun i latter, som hun denne gang ikke kunde styre. Hun sprang over grøften og lo sig hjælpeløs. I dag skal han le hele dagen, skreg det i hende, om han så aldrig har gjort det før.

Brudelys, sa hun og rejste sig.

Ja, kom så, sa han.

Hun sprang tilbage over grøften, sådan at hun lige strejfede ham.

Kom så, råbte hun og løb foran. I dag kunde hun sige alting.

Han gik tavs bag efter. Han syntes, hans stemme lød lidt fattig. Hun skulde tale og gå foran, øjeblikket var hendes. Helga beherskede tiden.

Hold lige dær. — Helga rakte en hånd bagud, idet hun bøjede sig ned efter blomsterne.

Varm og fast var denne hånd, ikke luftig, ikke legende flammer som den anden. En resolut hånd. Og hvor holdt den fast. Bør en mand ikke altid kende en kvindes hånd, før han kan tro på hende? Denne hånd lyver ikke, den er rolig. Den anden var en drøm, dette er den virkelige. Den forjættede hånd.

Helga gav sig rigelig tid til at plukke sine blomster. Flere gange greb hun også ved siden af; al hendes sjæl var i hans og hendes to hænder.

Der blev ikke sagt noget. Han blev borte imens, sank tilbage til et gammelt, uglædeligt minde. Det var så fattigt og længe siden. Det var en, der ventede, at han vilde fri; hun indledede selv, og meget snart efter gik han bort; og da måtte han jo ha et håndtryk, en lille tør, rå træhånd. Den karakteriserede hende. Hvis hun havde kunnet række ham en hånd som denne her — —

54

Næ — sa han og trak været dybt.

Helga stod foran ham med den ene hånd fuld af brudelys. — Nå, ikke det? sa hun. Slip så da.

Hvad er der? spurte han forundret. — Hendes hånd faldt ned som en død ting.

De sa nej; De kunde ikke holde det ud længere.

Å ja, ved De, hvad jeg tænkte på?

Hun vidste det. Lige som han spurte, så vidste hun det, hans ansigt havde sagt det i samme øjeblik. Et minde var gået gennem hans sind, en sammenligning var foretaget, og det var glemt igen, da det havde givet til resultat, at hun, Helga, var bedre, var den rette.

Jeg ved godt, hvad det var, sa hun; derfor fik jeg ikke flere brudelys, og derfor fik jeg de allergrimmeste, fordi jeg nok tænkte, De kunde ikke holde det ud.

Mens han så på de øjne, som han havde set en gang før i sit liv, kom han til at forstå dybden i denne overgivenhed, den hede styrke i hendes latter. Det var ingen løssluppen latter, men en velbehersket ytringsform for et ungt sinds selvbevidste kraft. Han var mere betaget af hende end nogen sinde, og dog tav han. Var det hans sag at påkalde en naturkraft, som måske en gang blev hans herre, mens hans egen rolle endnu ikke lod sig forudse. Han kunde uforbeholdent beundre et menneske, der i sin latter og overgivenhed ruttede med den styrke, som en anden møjsommeligt tilsatte i sine studier, men han var endnu i stand til at holde sig tilbage ved hjælp af en vissen tankegang, og han følte det med liden glæde.

Lad os gå hen til kilden og få noget vand, sa hun; jeg er tørstig.

Det er jeg også, sa han.

Hun lo. Det var det, jeg vilde høre ham sige, tænkte hun.

Hun løb i forvejen, som om hendes tørst ikke længere var til at holde ud. Hun havde fået den ide, at hun vilde stå der henne og se ham komme. Men efter hvad han kunde se, da han kom, var hun helt optaget af at drikke.

Han fyldte den hule hånd og stod så og betragtede den en tid.

55

Drik, mens det er koldt, sa hun alvorlig, De var jo så tørstig.

Men dette gjorde endnu stærkere indtryk på ham, end da hun lo; i hendes alvor var der som en tagen tilbage af noget, der var givet. Han tog hendes hånd.

Lad os sætte os ned, sa han.

Hun så fra hånden op til ham. — Ja, lad os det, sa hun med barnlig, forknyt stemme.

Han lo, som var det en kostelig komedie, og lod en stor dråbe vand falde ned på hendes hånd.

Den vil blive bragt til at fordampe på grund af den stærke varme, og til sidst vil den komme i kog, forklarede han.

Hun så til med sit opmærksomste ansigt, som om det var et fysisk forsøg.

Jeg synes, det varer så længe, sa hun; den har ikke begyndt at snurre endnu.

Han kendte ikke sig selv nu; i dette øjeblik var de to børn, og ingen af dem vilde for nogen pris falde ud



af rollen. Han holdt hendes hånd, og hans tankegang var allerede påvirket deraf. Han mindedes en klasse mennesker, der frem for andre prises salige, og så var al hans bevidsthed samlet om en vanddråbe på en hånd.

Den vilde ikke til at koge. Der var ikke andet for at gøre, han anbragte forsigtig en pegefinger midt i den og gav sig til at røre den ud, som om den var en klat maling. Han bredte den ud over en stadig større flade, blæste på den, og så var den væk. Hendes øjne udtrykte lutter beundring over denne mageløse kunst.

Nej, der skal mere vand på, sa han. Dette her blir ikke til noget.

Han trak hendes arm hen forbi sig, for at den kunde komme nærmere til vandet, og hun fulgte lydig med. Han hældte vand på den hånd, han rev stykker ud af strålen og stænkede med, til sidst holdt han den helt ind under strålen.

Den skal blive kold, ikke? sa hun.

Jo. — Han tog om håndleddet og rystede den, som var det en klud. Så følte han på den, og de så på hinanden.

Nej, sa hun med en beklagende hovedrysten og rynker i panden. Den kan ikke. — Hun lod den våde hånd hænge slapt ned, 56det hørte også med til legen. — Helgas hånd kan ikke blive kold, klagede hun.

Han løftede den våde hånd op på sin skulder, den anden kom selv; det var bare deres leg, der blev ved, sa hendes ansigt, og grebet af den stemning, hun havde skabt, tog han hende på sit skød og kyssede hende som et lille barn.

Lad os tørre den lille hånd af, sa hun noget efter. Hun lod den stritte ud i luften som noget, der ikke måtte være med i legen.

Han trykkede den op mod sin kind, men hun trak den hastigt og forskrækket bort og klappede kinden undskyldende med den anden hånd. Så vendte hun sig lidt fra ham, hun trængte pludselig til at se verden igen, solskinet, alting, hvordan det så ud nu.

Nej nu skal vi ikke være børn længere, vel? — Hun lo igen ligesom før.

Le med, sa hun med en lille bønlig, klynkende mine, da han ikke var kommet ud af alvoren endnu. Og så lo han. Han gjorde alt, hvad hun vilde.

Denne dag er Helgas, tænkte han.

Skal vi gå lidt? spurte hun. Hun tog hans hånd ganske fint med et par fingre. Sådan vilde hun følges med ham; hun vilde gå og se på ham og tie. Hun anstillede ikke sammenligninger mellem ham og andre, det kunde hun ikke, men hun vidste godt, at alt var kommet sådan, som hun havde ventet det. En stor kærlighed måtte begynde på denne måde. Hvor nyt og overvældende det end var, så forekom det hende dog som noget gammelkendt, hun var straks hjemme i det, uden usikkerhed og uden højtidelighed. Dette var det store og sjældne, der fra nu af var hendes daglige liv.

To kys! Hun kunde rulle sig sammen om dem som et pindsvin og gemme dem; hun følte dem endnu; de var i hende ligesom hans øjne den dag, da hun begyndte ikke at tilhøre sig selv alene; han erobrede hende med sine kys, helt.

Fler!

Hun så forskrækket til ham. Det var ligesom hun havde skreget. Hun fik den sjove, mut impertinente mine på, som hørte hendes yngre dage til; han kendte den straks og smilede.

Den Helga begraver vi, sa han. Hun er død.

57

Kys hende, inden vi putter hende ned.

Som sagte, varme dråber kom hendes kys, mens hun holdt hans hoved mellem sine hænder. Han var egenlig meget alvorlig, men hun lo jo, så han tænkte ikke over, hvad han selv var.

Skal vi hen og se til vore brudelys? spurte hun.

Ja, vore brudelys, gentog han; men hun forstod ikke noget særligt ved det ord; hun trængte blot til at være dær, hvor de havde stået lige inden — —

Fungerer en mands tanker klart, grublede han, så længe hans hoved befinder sig mellem en elsket kvindes hænder. Hvis ikke, hvad vil dette så blive begyndelsen til?

Det var mørkt, da han kom hjem. Han tændte lampe og gik lidt frem og tilbage mellem sine høje reoler. Mens han stod og så ned mod lyset, opdagede han to lange hår, der havde snoet sig om en knap. Han pillede dem forsigtigt af og beså dem, og det skaffede endelig hans følelser luft:

Ja sandelig, tænkte han, må en honnet pebersvendetrøje undre sig, når der om en af dens knapper findes viklet et par lange, unge, blondladne kvindehår!

58

Niels Grandlev forlod i sin tid universitetet med store og vel begrundede forhåbninger. Når andre på hans vegne udkastede fremtidsplaner, så tav han, men at han en gang skulde ende som rektor ved en af landets lærde skoler, det var i alt fald det mindste, han ventede af sig selv, og mod dette mål stiledede han, allerede inden han havde taget sin eksamen. Han havde også sin egen teori om, hvordan målet skulde nåes: Alene i kraft af viden. Han vilde tilegne sig den mest mulige indsigt — og indsigt var for ham ensbetydende med kultur —; den skulde arbejde for ham; det var hans stolthed ikke at ha anden anbefaling.

Lige fra sin barndom havde han altid hørt sin forstand fremhævet, og ævnen til at forstå blev tidligt hans stolthed. Da han allerede som latinskoleelev mærkede, at sprog faldt ham lettere end matematik, besluttede han, der dog vilde være sprogmand, at ta matematisk artium, for i alt fald at skaffe sig den intellektuelle træning, som de eksakte videnskaber gir, og hans forstand svigtede ham heller ikke, skønt den ventede udmærkelse ikke opnåedes, men det offer bragte han gerne sin udvikling.

Efter at han havde taget embedseksamen, blev han privatlærer i København, og nu begyndte han mere bestemt at arbejde hen mod sit mål; han fik artikler optaget i et lærd tidsskrift, og de vakte den interesse, han havde ventet. Det var netop på den tid, da en betydningsfuld omvæltning havde fundet sted inden for sprogvidenskaben; studiet af sprogenes lydforhold og af deres betydningsindhold var æmner, der sysselsatte alle unge filologer; Grandlev kastede sig især over det sidste. »Ordenes Liv«, som en fransk videnskabsmand kaldte det, var hans hovedinteresse. Efter at han på dette område havde dokumenteret sig som moderne forsker, tog han fat på et nøjere studium af kunsthistorien og gjorde bagefter en udenlandsrejse for at se det, han havde læst om. Det æstetiske udbytte af rejsen var vel ikke stort, men vigtig 59var bevidstheden om indvunden viden. De gamle mestre begejstrede ham just ikke, men det forlangte han heller ikke af dem; han forstod dem så vidt, som han trængte til. Han måtte vide noget om ethvert udtryk for menneskelig duelighed; deri bestod efter hans mening det at være humanist.

Den doktorafhandling, som han med tiden skulde skrive, havde han endnu ikke fundet æmnet til; den kom sandsynligvis til at dreje sig om sprog-sammenligning, og indtil videre la han et par andre sprog til: polsk og litauisk, samt udvidede sit kendskab til de romanske sprog; så indfandt ideen sig vel nok.

Syv og tyve år gammel søgte han første gang embede ved en statslatinskole. Der blev ansat en ældre mand, der af formående venner anbefalede til ministeren. Hans vigtigste kvalifikation var i virkeligheden den, at han sad småt i det og havde mange børn. Grandlev syntes ikke om det; det var jo de små kårs sejr over intelligens. I sin ærgrelse søgte han til en kommunal realskole i provinsen, hvor han blev ansat.

Det var en overilelse. Han indså det først i det øjeblik, da han holdt kaldsbrevet i sin hånd, og det var jo ganske uanstændigt af en mand som ham at overile sig. Desuden havde han overskåret sin forbindelse med hovedstaden, hvad det aldeles ikke var klogt at haste med. Han anholdt det som sin første dumhed og bestemte, at det skulde være hans sidste. Så gik der fi re år; han vandt sig en ganske respektabel anseelse både for kundskaber og praktisk duelighed; hans studier over dansk sprog var velsete i tidsskrifter, og han la planen til sin doktordisputats, der skulde behandle Parallele og modsatte Betydningsudviklinger inden for de Indo-europæiske Sprog. Når han søgte næste gang, skulde det blive umuligt at forbigå ham.

Han var en og tredve år, da der tilbød sig en gunstig lejlighed. Denne gang var han sikker nok; ministeren udtalte sig uforbeholdent. Da kom der fra højere sted anmodning om at ansætte en cand. phil., der havde haft et meget betroet hverv, og han blev kaldet.

Grandlev tog sig denne skuffelse meget nær; hans teori om, at viden alene er mægtig til at bringe sin mand frem, var altså urigtig; han havde tillagt den for stor betydning udad til, derfor vilde 60han heller ikke søge mere, ti hvis det ikke var en lov, at duelighed gik frem for alle andre hensyn, så vilde han — en mand, der elskede love — ikke være med, hvor tilfældigheden var rådende.

Og dog kom han til at friste den samme tilfældighed endnu en gang, og det næsten uden at vide eller ville det. En redaktør af et stort provinsblad, hvem han havde lært personlig at kende, spurte ham lejlighedsvis, om han ikke kunde ha lyst til at være litteraturanmelder ved hans blad, muligvis også ved flere andre. Grandlev, som ikke anede nogen skæbnens list i denne forespørsel, erklærede sig villig, ti det stemmede dog altid mere med hans interesser end at være skolelærer i en provinsby. Siden hørte han ikke

mere om sagen, og da han et halvt år efter traf sammen med redaktøren, fortalte denne på et spørgsmål fra Grandlev, at han havde taget en anden mand til anmelder; han forklarede lidt genert, at han egentlig ikke havde ret meget til overs for denne mand, men han havde i sin tid været en god venstremand og gjort sit parti tjenester; senere havde han desværre, på grund af økonomiske vanskeligheder, forsøgt sig hos højerebydende, der ikke ganske var af samme parti, og dær var han i længden blevet fundet uanvendelig, nu kom han igen; lidt reduceret var han jo, stor familie; det var ikke næmt at afvise en mand, der bad så indtrængende for sig, en gammel partifælle og ven — desværre. Og da nu hr. Grandlev sad i en god stilling i forvejen — — —

Når man er tredve år, ved man naturligvis, at der er ynkelighed til; man vil gerne tro, at en meget stor procentdel af den såkaldte menneskelige karakter falder ind under dette begreb, men der er alligevel ikke nogen personlig inderlighed i den viden, før man selv har haft et kraftigt sammenstød med ynkeligheden; først da antager den livets form i ens bevidsthed, mens den før var en omtrentlig formodning.

Niels Grandlev besluttede at blive i sin by. Der var mange, der syntes, at det var dumt; han fik nok, hvad han ønskede, når han blot vilde prøve om igen; det var jo kun et kedeligt tilfælde, der havde hindret ministeren i at kalde ham, og ministeren vilde gerne bøde på det, når lejlighed gaves. Men Grandlev havde allerede resigneret og opgivet den planlagte fremtid, han havde smilet i sin ensomhed og tænkt, at det, der var sket, måske slet ikke var tilfældighed, men *lov*, og hvis det var lov, da vilde han ikke være den mand, der hindrede ynkelighedens lovmæssige triumf; han vilde nøjes med den fine hævn at sidde begravet et ubekendt sted i landet og i al stilhed være deres overmand, der blev foretrukket for ham.

På den måde blev Niels Grandlev filosof, hvorved man vistnok må forstå en mand, der henter mindst halvdelen af sin visdom i beskuelsen af verdens dårskab. Han resignerede og begyndte samtidig at blive til en særling, som det går enhver, der gir afkald på noget af betydenhed, ti det er sært, abnormt at resignere. Hans sind kølnedes til fi losoffens temperatur, der ligger nogle grader under det handlende menneskes, og han vænnede sig til at mene, at han ikke var bestemt til handling, da hans underordnede stilling og fagenes simpelhed ikke gav ham den anledning til initiativ, som han havde ønsket.

Så rendyrkedes han som tænker; han udviklede sit særlige anlæg: at fatte. Begavelse var efter hans mening ævne til at forstå, og tanker var fænomenernes sidste og fineste ekstrakt. Tanken er handlingens uddelige form. Han søgte i sin læsning helst til de forfattere, hos hvem det oplevede er blevet til tanke; han havde den største respekt for Goethe, som han først nu lærte grundigt at kende, og han fandt, at Poul Møllers *Strøtanker* er den bedste bog, dansk skønlitteratur har frembragt.

Hans by fandt ham underlig, næsten besværlig, da han tilmed tog doktorgraden, selv om det bødede lidt på det, at han omtrent samtidig forlovede sig ligesom et andet menneske. Men hans omgangskreds var kun lille og uden videre betydning, skønt han ikke var aldeles blottet for selskabelighed. Han kunde la være at tale om sig selv, og han havde store kundskaber, som han kunde tie med. Når man spurte om noget, fik man det at vide og ikke en anselig masse i tilgift; der var plads til ham i en stue. Men en mand, der har givet afkald på noget betydeligt, passer ikke i en provinsby, selv om hans resignasjon er nok så grundig — med mindre han resignerer ved hjælp af spiritus, for så er der altid samfølelse for hånden. Men Grandlev slog sig på bøgerne.

Ved omgang med mennesker afslibes man til de former, der er de mest almindelige, og det anerkendte præg gør en til et gangbart menneske, men bøgernes lærling er i samfundet stillet på lignende måde som den vilde, hvis umiddelbarhed han ofte har. Af bøger kan man lære meget godt, men ikke det gode at kunne behandle mennesker. Man kan lære ondt af bøger, men ikke den ondskab, som erfaring kender og veed at gøre så god brug af. Omgang med bøger kan fordærve ens åndelige sundhed og gøre en til en uvederhæftig nar, men den upålidelighed, der er praktisk anvendelig, gir bøgerne ikke. Bøger kan være slet selskab, man skulde sky, men de lægger ikke skjul på noget; de forebringer uden svig det, de har at meddele. De lukker måske ens sind for meget, som man kunde trænge til, men de lærer ikke nogen at lukke af for sine stemninger. De vænner deres folk til at tale rent ud. Man blir ikke diplomat af at omgås mange bøger; snarere gør de oprigtig, som samliv med naturmennesker. Bøgernes mand er en kultiveret vild, der har den hæmning på sig, at han besidder en tung og fint kruset hjærne, der nødtigt tillader ham at handle efter indskydelse.

Derfor er folk underlige ved den, der kommer inde fra bøgernes urskov. De ved ikke, om han er koldere eller hedere end andre, men hverken hans kulde eller hans hede er af samme natur som deres egen. Dog enes de fleste i at kalde ham kold, idet de ikke forstår, at hans sjæls brand sidder et andet sted end deres. Han har samlet det meste af sin livsvarme i sin hjærne, hvor der måske er lige så hedt som i de andres blod. Men medens deres varme frembringer handlinger, så frembringes der tanker af varmen i hans hjærne.

Hvem kan afgøre, hvilket der er varmest, tanke eller handling?

Men mens han alvorligt grublede over dette problem, var han blevet forelsket i og forlovet med et attenårigt pigebarn, uden at det forinden var lykkedes ham at udfinde den lov, der nødvendiggjorde denne

tilsyneladende urimelighed.

63

Helga kunde ikke begribe, hvordan hun skulde få talt om det billede af Grandlev, hun havde liggende i sin komode. Flere gange havde hun set til det, og hver gang med en underlig uro, skønt det virkelig var godt. Han burde ha det at se, det var så simpelt; han skulde også ha at vide, hvad hun havde tænkt den aften, det vilde han blive glad ved. Men nu var der imidlertid kommet noget mere til. Når hun tænkte nærmere over det — og hun havde tænkt så meget i de sidste måneder — så skulde han også ha at vide, hvad der lå bag ved, han skulde sige, om det var godt, være en slags dommer skulde han — han havde jo set så meget — og hans ord skulde være en afgørelse. Så mange ting fulgte af, at han fik det billede at se — —. Hun kunde ikke vise ham det. Det var næsten kedeligt, at han vidste så meget om de store kunstnere og deres værker; undertiden ønskede hun, han havde haft lidt mindre forstand netop på det. Han kunde jo så meget andet, tænkte hun i et anfald af mismodig skinsyge. Hun kunde blive uvillig mod ham ved tanken om, at han skulde udtale en afgørende dom om en sag, som hun helst havde været ene om at bedømme.

Men det skulde gå ærligt til; han havde ikke fortjent hemmelighedskræmmeri fra hendes side, og en dag fandt hun på et middel, der banede vej til det vanskelige æmne: hun vilde bede om lov til at prøve, om hun kunde tegne ham. Hun forsynede sig med papir og blyant og gik op til ham, i glimrende humør over sit udmærkede indfald.

Grandlev smilede eftergivende, da hun kom med sin anmodning; han havde hørt tale om hendes anlæg for tegning, og desuden var hun så uimodståelig. Han blev anbragt ved sit skrivebord med en bog og fik ordre til at se optaget ud, hun rykkede et lille bord hen til skrivebordet, så hun havde ham i profil.

Der gik nogle minutter, han læste virkelig, og samtidig hørte han hendes blyant bevæge sig flittigt over papiret. Det tog mere tid, end han havde tænkt, hun mente det nok alvorligt med det portræt. Han glemte at læse og fik lyst til at se hendes ansigt, men blev straks ilde berørt ved rynkerne i hendes pande og det skarpe, stirrende blik, der mødte hans. Det havde han set før, og det skulde ikke komme igen. Han begyndte at tale for at få hendes sædvanlige ansigt at se.

Men hun tyssede på ham, kort og bydende, og der var i hendes øjne en kraft, som vilde betvinge ham, syntes han; han smilede for at jage kulden bort, men hun så misfornøjet ud, den vrede rynke delte hendes venstre øjenbryn:

Nej, behold den mund, du havde før, til jeg er færdig; ellers kan jeg ikke. Og drej hodet igen.

Af hans Helga var der intet tilbage. Foran ham sad en myndig kvinde, som rimeligvis var hans kone en gang i fremtiden.

Nu må du være færdig, sa han; jeg synes ikke om dette her.

Ja — — godt. Lad mig lige ta den rynke. Det var rigtig dig.

Det var ikke længere hyggeligt inde hos ham. Helga kunde gøre en hel stue kold med det væsen; hun skulde ikke tegne ham mere. Han rejste sig og gik hen i baggrunden af værelset, men det lod ikke til at forstyrre hende, hun arbejdede videre, som om han sad der endnu, nakken og halsen blev færdig. Så kastede hun blyanten med en fornøjet latter, fløj ham om halsen og svingede ham rundt, så en del af misstemningen spredtes, men han satte sig rask ned på en stol, fordi han fandt, at denne bevægelse ikke svarede til hans sindstilstand.

Se her; er det ikke meget godt?

Han nærmede sig langsomt og ligesom forsigtigt. — Jo, du har jo — —. Han mødte hendes blik; der var ingen tvivl, intet spørgsmål i det, hun var tydeligt nok sikker i sin sag. Han var ganske kold. Denne glæde vedkom ikke ham, ligesom hendes kulde fra før ikke var ham god. Han indrømmede tilstedeværelsen af en vis misundelse, men han havde også en fornuftig grund til at være på sin post mod noget, der kunde berøve ham en del af hans retmæssige lykke. Havde hendes øjne ikke talt så koldt og så varmt til ham om denne uventede og ham uvedkommende ting, så skulde han gjerne ha indrømmet hende talent for at gøre hende en fornøjelse.

65

Man kan nok se, du har lært at tegne, sa han endelig. Så meget som det dær er der jo mange, der kan. Men det er godt, Helga.

Ja, sa hun forlegent og bittert, jeg tror ikke, at jeg er nogen stor kunstnerinde — eller blir det.

Det gør du vel ikke, svarede han og la mærke i den bog, han havde læst i.

Hun sad med to så fortabte hænder i sit skød; det gjorde ham ondt for hende, men han vilde ikke vise hende det nu, så at hun straks gættede årsagen; denne lille skuffede forfængelighed skulde først glemmes.

Jeg blir ikke til noget, tænkte Helga. Jeg skal lære husholdning,

jeg skal giftes, og så er jeg færdig. Å, jeg er tosset.

Hun rejste sig og smilede som en dame, der husker på, at hun er i selskab. — Har du ingen tegninger fra dine yngre dage? spurte hun.

Det havde han; hun måtte gerne se dem.

Du har nok også anlæg for tegning, bemærkede hun.

Ja. Jeg var en af de dygtigste, så vidt jeg husker.

Hun fortav, hvad hun tænkte og sa: Det er altsammen efter fortegning.

Det ynder du formodentlig ikke?

Nej. Jeg havde altid et farligt vrøvl med min tegnelærer om det. Til sidst blev han vred og sa, at jeg kunde for ham lave, hvad jeg havde lyst til; så tegnede jeg min knyttede hånd og viste ham. Siden den tid gjorde han ikke nar mer. Jeg har sådan en øvelse i at tegne knyttede hænder; må jeg en gang prøve at tegne din?

Nej, nu vil vi snakke fornuftigt, Helga.

Fornuftigt, nå. — Han trak hende ned på sit skød og kyssede hende. Hun så op med et halvt ironisk smil. Snak så, sa hun.

Hun er egenlig ikke videre imponeret af mig, tænkte han, men han fandt ikke noget at sige hende.

Dær går en hundehvalp ude, sa Helga lidt efter. Er den ikke kostelig? Se, hvor den skynder sig, og så falder den og jager snuden hen ad jorden med sådan et klagende lille suk. Der er ingen dyr, der i den grad minder om små børn.

Kunde du ha lyst til at tegne den også?

Hun vidste ikke, hvordan hun skulde forstå hans spørgsmål, 66men hun syntes ikke, det var rigtigt af ham at spørge, når hun netop var optaget af ønsket om at kunne tegne den. Hun svarede med en lidt bitter lystighed:

Du kunde la mig få et fotografiapparat, så kunde jeg gå omkring og ta alt det, jeg er glad ved at se på. Jeg kunde nok levere dig nogle bedre hunde end dem, du har hængende på din væg.

Dem har du ikke kritiseret før i dag. Hvad er der i vejen med dem?

Nej, jeg kan ikke lide friserede hunde i dag. Men jeg skulde forære dig billeder af landsbyhunde, som vilde undre dig; du kan tro, jeg har kendt køtere i min tid, da jeg var noget, der var noget ved.

Hvor langt ligger den — guldalder tilbage i tiden?

Da jeg var hjemme på gården. Den slags dyr får jeg aldrig mere at se.

Stakkels Helga. Og jeg er desværre kun et menneske, oven i købet ikke aldeles fri for at være friseret. Havde jeg endda været en køter med lange børster — —

Ja eller en gal tyr. Jeg kender ikke mage til udtryk, som det hos en tyr. De går altid og brygger på ondt og får ikke lavet halvdelen af alt det, de egenlig har lyst til, fordi de aldrig kan bestemme sig. Vi havde en hjemme — —. Hun så på ham med et vemodigt ansigt, så han kom til at le. — Den var en gang efter mig; det var første gang, den kom i tanker om, at den vilde gøre fortræd, og så blev jeg den udkårne, men den kunde jo ikke klatre, og det kunde jeg. Så sad jeg oppe i et træ og gloede, og den stod neden for og gloede, og sådan tilbragte vi en time med at beundre hinanden, indtil der kom nogen. Jeg vilde gerne ha tegnet de øjne, den sendte mig; jeg har aldrig set noget så rasende og elendigt. Det gjorde mig næsten ondt for den.

Mens han sad og overvejede, at minderne fra hendes barndomshjem var en af de vigtigste kilder til hendes væsens særegne varme, og at hendes følelse for ham næppe betød så meget for hende, løftede hun pludselig hodet fra hans skulder og kyssede ham hæftigt.

Det er så rart at tale til dig om alt det, sa hun sagte. Jeg blir 67meget mere borte i det så, end når jeg

bare tænker på det. Det er ligesom det vil mig noget, som det havde ærende til mig. Er det noget snak?

Det ved hverken du eller jeg endnu. Du venter dig så mange ting, men de fleste af dem er bestemt til at visne i det øjeblik, du tror, du har dem. Denne mangfoldighed synes du er rigdom! — jeg tror næsten, jeg har kendt en lignende — men når du en gang har måttet opgive det meste af det og kun beholder en eller to ting tilbage, som optager dit sind udelt, så vil du måske erkende, at netop den indskrænkning er rigdom. Det er ikke nødvendigvis en skuffelse at opgive, det kan også være en art sjælelig hygiejne. Hvis du ikke forstår det, vil det ikke sige andet, end at du sikkert har lyst til mere, end det var gavnligt for dig, at du kunde overkomme.

Det kan godt være. Nu vil jeg gå hjem og tænke lidt over det. Må jeg ta nogle af dine kunstnerbiografier med?

Hvorfor? Vi har jo gennemgået dem.

Ja, men det kunde være, *jeg* også kom i tanker om noget, når jeg så på dem alene.

Aha, trang til selvstændighed eller til frigørelse, tænkte han. — Tag med, hvad du vil, sa han med en kølighed, han ikke la skjul på.

Kan du ikke ret godt lide Helga længere? spurte hun med et komisk bekymret ansigt.

Jo vist, du er jo min solskinspige, når du husker på det.

Se, det smil vilde du slet ikke ha været af med, men det slap sådan fra dig. Farvel, store mand.

Farvel, Helga.

Hvorfor kalder hun mig stor? tænkte han, da hun var borte. Er det et elskværdigt hykleri den første dag, da jeg mest påfaldende føler mig som den lille?

Han tændte en af de tynde sigarer, han plejede at ryge før aftensmaden. — Jeg har fået en vis lyst til at analysere hver eneste bemærkning, hun kommer med, og det er dog næppe frugtbringende. Jeg synes ikke, min videnskabelige metode virker tilfredsstillende, når den anvendes på hende. Ha, ja. Det er vist det, hjertemennesker 68i deres triumferende enfold kalder videnskabens fallit. Vel. Lad den også sætte noget til i konkurrencen med den anden magt; den har råd til det. —

Han lod den ene hånd løbe hen over bogryggene for at trykke dem ind; den stod for langt frem. Den bevægelse havde i mange år været den eneste form for kærtegn, han kendte.

Helga sad hjemme i sit værelse og sammenlignede de to billeder, det gamle og det n y. Hun *vilde* synes bedst om det gamle, det havde hun bestemt, det vilde hun blive ved med. Men det billede skulde ikke vises ham, og dets historie skulde han aldrig høre. Hun var nedslået; hans sidste ord havde været en bitter trøst for hende, det var sagt med en myndighed, der gjorde hende lille. Det vilde nok visne; hun troede ikke mere på alt det, hun havde indbildt sig; hans ord havde gjort det til tomt fantasteri, så stor var han. Men det var godt. Når det skulde visne, så var det bedst straks. Men det billede skulde han ikke se; det var vel synd, men hun kunde ikke.

En tåre faldt på papiret under hendes hænder.

Sikken et plask, tænkte hun og skar ansigt.

Hun kastede bægge tegningerne i skuffen, drev den ind og drejede nøglen om med et harmfuldt vrid.

69

En mand, der ikke kender noget til kvinder, vil i reglen — for så vidt han tænker over sig selv — tidligere end andre mænd nå et tidspunkt, da han føler sig vis på, at hans udvikling er afsluttet. Der kan ganske vist ske meget endnu, men hans karakter er formet; hvad derefter hænder ham, er tilstedelser af forskellig art, men det er ikke begivenheder, der har omskabende virkning på hans sind.

Denne vildfarelse har formodenlig den betydning, at den virker bevarende på den intellektuelle ro, der unægtelig skal til for at bære den ensomhed, som absolut ungarlestand er. En klar vildfarelse holder længere end en dunkel forstået sandhed, men den retter sig selv i det øjeblik, da den første, alvorlige forelskelse kommer over manden i ensomheden. Han vil erfare, at livet endnu har mange overraskelser i gemme til ham, og en tid står han, den færdige, usikker og uforstående som en begynder. Kærligheden rammer hans sind med en varme, der snarere forvirrer end beriger; hans tanke blir som et æg, der er ruget på i fire og tyve timer — gennemtrukket af tråde, som der ingen rede er i. Hans skarpe forstand knækker sin spids på det nye og bløde. Han vil synes, at kærligheden trods alt er en ubekvem ting for den, der er faldet

til ro; han har aldrig tænkt på den og kunde være død uden at føle savnet af den. Den fratager ham det sikre fodfæste og får ham til at røbe mange ting, både for sig selv og for den anden part, som bægge er lige dårligt tjent med at få at vide. Er det afgjort, at der kommer noget godt ud af det hele røre? Ti den påstand er ingenlunde bevist, at »fred er ej det bedste«.

Kærlighed er ujævn, mest til at begynde med. Den griber hæftigt og slipper hastigt og gir på den måde dobbelt lejlighed til at opleve det usædvanlige og til at røbe sig helt ned til bunden af sjælen.

Niels Grandlev havde ikke så mange ledige stunder nu; hans 70resultater kunde derfor falde lidt overfladiske ud. Sin meste fritid var han sammen med Helga, og da doktordisputatsen var overstået, mente han nok, at han kunde la studierne ligge indtil videre. Han kom hjem fra en videnskabelig triumf for at tilbringe den følgende tid i gylden, sorgløs lediggang sammen med sin kæreste. Men det blev ikke ganske den fred, han havde ventet. Han, som havde beskæftiget sig med påvisningen af videnskabelige love, kom ind under kærlighedens regimente, der forekom ham lovløst. Det bragte ham ind i allehånde tvivl, først om mange ældre ideers værdi, senere også om deres rigtighed. Grandlev havde aldrig været meget højtidelig i sin selvbedømmelse; nu kunde det falde ham ind, når bekendte flittigt titulerede ham doktor, at han kunde ha anvendt sin tid til noget bedre end at skrive lærde afhandlinger. Han meddelte sig selv, at kærligheden var i færd med at gøre ham til en renegat mod hans tidligere overbevisninger, og da det gamle syntes at tabe i værdi, kastede han sig helt og holdent over i det nye; han troede på kærligheden som på et under, og han fik sin belønning: der kom en tid, da kærligheden virkelig var noget fuldkomment, ti salig er den, der skynder sig at tro.

Det var altså sket, at livet en gang bød på noget, der var uden mangel eller lyde. Han var ikke mere den samme, efter at den vished havde gennemtrængt ham.

Derfor skulde deres forhold også være så fuldkomment som muligt; de skulde forstå hinanden — så stærkt hang han endnu ved det gamle, at han mente, *det* var fuldkommenheden — og han begyndte at fortælle hende alt, hvad han vidste om sig selv. Hun var forelsket og videbegærlig og havde store tanker om, hvad der kunde bo i en mand som ham, og hun kom virkelig til at forstå ham ganske godt. Han udredede for hende alle sine meninger og sine meningers udvikling, hvis det interesserede hende; hun havde fortjent alt det, han kunde gi hende. Mens de sad ude i skoven og skrællede hver sin appelsin, skitserede han en af sine videnskabelige ideer for hende; bagefter forekom det ham, at den havde tabt i værdi, men han tænkte ikke nærmere over det og bad så hende om at fortælle noget fra sin barndom. For det var et æmne, han ikke kunde blive træt af at høre om, og skønt han aldrig fik et klart billede af dette virvar af køer og kalve og lader og stænger 71og kartoffelkældre og halmstakke, så mærkede han dog godt, at hendes barndom havde været rigere end hans; dær kunde hun hente minder af alle slags, der svarede til den stemning, hun i øjeblikket var i. Det var hendes store overlegenhed. *Hans* liv begyndte først at få indhold, da han nåede op mod de tyve, og der kom sammenhæng i hans viden; dær tog hans minder fat.

Men det varede endnu længe, før betydningen af denne forskel gik op for ham; hun hentede en uendelig sum af friskhed fra sin barndom, mens han aldrig tænkte på sin, der havde været så stille og ens — men det lå ikke for. Alt var endnu så fuldkomment; kærlighed og forståelse virkede sammen om at drage dem nærmere til hinanden.

Mens han undrende modtog dette som et mirakkel, han aldrig havde haft nogen grund til at vente, mærkede han ikke, at han krænkede en naturlov, og studsede første gang, han fik dens tilbageslag at føle. Ti to mennesker, der lever et inderligt samliv, hindrer let hinanden i fri åndelig selvudfoldelse, på samme måde som to træer, der vokser tæt op ad hinanden, får flade kroner der, hvor de berøres. Til en ret selvstændig udvikling kræves der en vis hensynsløshed. Reaksjonen begyndte hos hende, og efter at de i et par dage ikke havde kunnet finde vej til hinandens fortrolighed, fik de så endelig deres første trætte. Han blev aldeles overrumplet; han hørte en bedømmelse af sig selv, som han ikke havde ventet at høre af hendes mund; det harmede ham, og han udtalte sig ved denne lejlighed ikke ganske med en dr. phil.s værdighed.

Sådan en trætte har den betydning, at man får hinandens gensidige mening at høre; hidtil har man overøst hinanden med behageligheder; nu blir man skrabet for usunde indbildninger. Under fredelige forhold siger man vel også en vis mængde sandhed, men der er forskel på kærlige sandheder og oprigtige do. Hidsigheden, som hos sunde mennesker er udslag af en højere livskraft, bevirker, at man får alting sagt; man erfarer den gavnlige forskel på fortrolighed og oprigtighed.

*Han* havde det største udbytte af denne uenighed, hvilket var lærerigt, men ikke behageligt. Det var altså resultatet: når man skænker en kvinde sin beundring, får man hendes kritik til gengæld. 72Hendes hensynsløshed var jo ligefrem afskrækkende, og det syntes, som om hun selv var glad ved den; hvor havde hendes øjne været pragtfulde, mens hun gjorde ham delagtig i sin opfattelse af ham. Han havde også været vred — hvad der ikke skulde gentage sig — men han havde taget sig noget farveløs ud i sammenligning med hende. Hvordan vilde hun bøde på det, hun nu havde gjort?

Næste gang, han traf hende, var hun så glad og indtagende, at han glemte det ubehagelige indtryk fra

sidst, og der var en fornyet friskhed over hende, som havde tabt sig noget, da deres samliv var allermost inderligt. Han lærte at indse betydningen af det, der var sket, efter at det havde gentaget sig nogle gange. Undertiden var det, som om han helt og holdent havde fået magten over hendes sind, og hun, der ellers var frisk og lystig som et regnvær om sommeren, kunde blive så mat og eftergivende mild, at han ikke kendte hende igen og blev betænkelig. Var det muligt, at han med sin tankes vold kunde erobre denne sjæl, mens den endnu kun var halvt udviklet? Med erobring følger altid en vis underkuelse, og han havde ingen menneskelig ret til at drage hende så nær til sig, at hendes frie vækst hindredes. Han vidste selv, hvad sjæl er, og han gyste tilbage for sjæletvang som for en unaturlig synd. Det var jo hende, der uden at vide det havde advaret ham; deres første sammenstød var hendes reaktion mod et andet menneskes altfor store nærhed. Hun havde tit nok talt om sin uvilje mod andres fortrolighed og nærgående venskab; ham undtog hun naturligvis, sa hun, men det var *hans* pligt at forstå den ikke tilsigtede advarsel, som i virkeligheden lå deri.

Så lod han hende efterhånden få større frihed, og med en vis tilfredsstillelse bemærkede han, hvordan hun forstod at passe afstanden og lejlighedsvis skød ham fra sig med sin kritik, når hun fik ham på altfor nært hold. Hendes ejendommelige friskhed beroede for en stor del på, at hun instinktmæssig holdt en bestemt afstand mellem sig selv og andre. Det inderste i hende var ikke uden videre noget, man kunde gå hen og begribe, det var ikke en intellektuel opgave, lige så lidt som en blomsts duft er en gåde, der er til at løse. Han brugte omtrent et år til at forstå hende så vidt, men han fandt ikke den tid dårlig anvendt. Samtidig var han bleven meget klogere på sig selv. Ved at sammenholde sig med hende opdagede han, hvor han var krum og indviklet af tankegang; hun dømte hurtigt og sikkert og ændrede ikke senere sin dom, mens hans bedømmelse bestod af mange punkter og stadig trak i langdrag på grund af nye tilkommende nuancer. Han manglede ikke personlighed, men den var skjult under et filtret tankevæv; den ytre sig ikke straks og i en blok, når der var brug for den. Hans indflydelse over hende var også højst usikker; han kunde få hende nærmere ved ord, som han ikke tænkte over, og hun forblev ikke sjældent ligegyldig ved vel overvejede tanker, hvormed han søgte at klare det for hende, som hun i øjeblikket grublede over. På samme måde kunde han aldrig slutte fra det ene samvær til det andet; han vidste ikke, om hun næste gang var nær eller langt borte. Han var ikke *manden*, ikke forholdets herre. Sådan havde det været lige fra først. Den dag, de blev forlovede — den stod for ham som noget varmt og luftigt, der kunde huskes i enkelte heldige øjeblikke, og som aldrig kom igen — havde hun med en magt, hun ikke vidste om, forsøgt at omskabe ham i lighed med den enestående sommerdag. En lys tavshed havde bredt sig over hans sjæl, en ny glæde havde gjort hans sind let som den blå dis langt ude over skovene. Een dag i sit liv var han lige med et i færd med at blive et nyt menneske; sikkert lå der en bestemt hensigt i den forandring, men han duede ikke til den; senere havde han igen sat sig tungt ned på sin tankes massive, firkantede granit. Og sommerdage kunde komme igen med deres lyse leende tavshed, disen kunde ligge over skovene nu som før, og Helga var der — altsammen kaldte det på ham, og han forvandlede ikke. Han sad og stablede sin kampestens-logik i været, han tænkte med mange tons vægt — — —. Helga, som han elskede, gik og plukkede blomster i sine hænder, der var som varm sommerluft; hun kom hen og rakte ham en hånd, og de gik; han slæbte på alt sit, forvandlingen forsøgte sig ikke på ham mere, han var faldet tilbage. Mærkede hun slet ingenting? Vidste hun ikke, at hun havde været ved at omskabe ham fuldstændigt, og at det ikke var lykkedes, ikke kunde lykkes?

74

Imidlertid levede Helga i lykkelig uberørthed ved siden af hans forskellige opdagelser. En gang imellem faldt det hende ind, at han vel ikke var den mand, hun havde tænkt sig; hun havde troet, at han vidste alting, og så var der ingen, der tiere end han sa: det ved jeg ikke. — Mere tænkte hun ikke over den ting. Men der udgik fra ham en velgørende ro, tiden blev så lykkelig og ens, og hun kunde nu med større overlegenhed betragte de mennesker, som hun nødigt af alle vilde ligne, og som hun aldrig ønskede at komme i nærheden af. Der var nu hr. Jensen, der havde kastet sig ind i en tåbelig forlovelse og berøvet sig alle ordenlige folks agtelse; der var en anden, der plagede hende med desperate breve, efter at hun var bleven forlovet, og der var den værste af samtlige forelskede: frøken Schou, der teede sig ganske som et mandfolk. Hun havde senere gjort en ny tilnærmelse, der var ment fuldstændig dameagtig; det var et grimt øjeblik, da Helga for sidste gang fjærnede frøken Schou langt fra sig.

Helga var glad for, at hun aldrig mere skulde komme i berøring med disse hæslige mennesker. Der var bedst, hvor hun var, og det faldt hende ikke ind at overveje, om hun nogen sinde kunde få lyst til forandring. Den dybe fred gjorde hende godt, hun voksede stærkt og ubevidst som en plante; hun optog ligesom planten det, der var gavnligt for hendes udvikling; for alt andet viste hun samme instinktmæssige ligegyldighed som plantens rødder over for, hvad der ikke er tjenlig.

Hun blev så jævn og reel i denne lykkelige tid; det gør lykken, den holder os nær til den jævne jord og befrier for fantasteri. Helga opgav sin forventning om en stor, kunstnerisk fremtid; Grandlev havde ret, og hun vilde ikke fylde sig med indbildninger om, hvad hun skulde drive det til; hun var og blev ikke andet end en diletant.

Men netop derfor vilde hun blive ved at ta undervisning i at tegne og male — var resultatet af hendes overvejelser; der var ingen fare ved det, hun ventede sig ikke noget stort af det, og hvorfor skulde hun ikke lære den smule, hun kunde? Ingen kunde fortænke hende i, at hun gjerne vilde være en flink diletant.



Denne tankegang, som Grandlev ikke fik noget at vide om, 75beroligede hende ganske; hun arbejdede videre med en god samvittighed og uden sindsbevægelse, og der gik et helt år, inden hun igen stillede nogen fordring til livet, som hun syntes havde skænket hende alt, hvad hun overhodet kunde forlange.

76

Helga vågnede op med et langt pust, så sig forundret om og lod bægge arme, der lå under nakken, falde ned på dynen. Flætningen lå over hovedpuden som et flosset reb og lignede en af de tampe, som gamle mennesker bruger til at hale sig over ende med, når de skal op. For at kunne se ud ad vinduet måtte hun vende sig om; det var et stille, sølvgråt oktobervær; efter den lille firkant himmel, hun så, vidste hun nøjagtigt, hvordan det var uden for. Hun la sig igen til rette i sin seng. Det var slet ikke fordi, hun havde lyst til at blive liggende længere, men der var noget i vejen med hende; i dag var det endda værre end de andre dage. Hun så sig om på sine vægge: jo. Der var noget galt; hun kunde altid kende det på, at tingene ikke så ud, som de plejede. I dag var de helt fremmede. Det var næsten, ligesom hun kunde være syg; hun prøvede at huske, hvordan *det* var, men hun kunde ikke; måske var det en slags sygdom, det hun nu fejlede.

Hun så ud på himlen en gang til. Det var jo også søndag; hun og Niels Grandlev plejede at gå morgentur om søndagen. Men det var slet ikke det, hun trængte til; det var grimt tænkt af hende, men hun kunde ikke gøre for det, og det var i alt fald sandt. Det vanskelige humør, hun havde haft de sidste dage, faldt pludselig tungt på hende. Og dog var været i dag netop, som hun helst vilde ha det, når blot hun måtte være alene om det. Men det var jo søndag.

Langsomt og misfornøjet kom hun ud af sengen; hun klædte sig stille på, og der var heller ingen fornøjelse ved at vaske sig. Nu fejlede hun ikke noget andet, end at hun var ond, for hun vidste, at denne udmærkede dag nødvendigvis måtte blive spildt for hende. Hun vilde se noget mere af den, inden hun klædte sig helt på. Hun tog sin frisertrøje på og la sig i vinduet.

De røde teglstenstage, der i det fugtige vær havde fået en hedere farvetone, virkede på hende som en smærtelig rystelse, 77der opløste noget af tyngslen i hendes sind. Hun tog det ind med opspilede øjne og åbnede også munden, som naturmennesker og børn plejer at gøre, for ikke at gå glip af noget. Hun så ud over et rødt hav af stivnede bølger og kom i en stor og smærtelig spænding. Men de blege, snavsede mure neden under var væmmelige, dem vilde hun ikke se på. De skyer, der havde leveret nattens regn, stod endnu massive og skiferblå over stasjonsbygningen, og urskiven grinede frem, hvid og livløs som et ligs ansigt. Længere borte lå en del småhuse og gemte inden for deres kalkede, gult væskende mure en fattigdom, der lige havde nået byens grænse og ikke kunde komme længere. Men deres mossede tage var såre dejlige. De dybe, grønne mospuder svulmede i vel udstoppede rundinger og kunde dårligt komme til at brede sig for hverandre; de måtte skyde sig oven ud i deres uhyre frodighed, og der var ikke rift eller flænge i de bløde hynder, ingen falmede steder. Deres saligt kølige grønhed vinkede en hed sjæl til hvile!

Helga følte det, som om hun lå der ude, og branden i hendes sind dæmpedes til en varm styrke; hendes blik stirrede kraft til sig fra det grønne, til der ligesom ikke var mere; hun havde det i sig selv.

Telefonrådene gik som fi ne blyantstreger hen over himlen, og røgen fra brænderiskorstenen krøb besværligt op gennem piben i store, runde klumper, og senere så man dem vandre ud mod horisonten som en flok sorte får.

Lige under Helgas vindue lå deres have, hvor alt så betynget ud i fugtigheden. Geoginerne løftede med anstrængelse deres gule eller violette hoder over den forpjuskede græsplæne; alle asters stod skævt i bedene og hældede hver til sin side. Kastanjens blade lå omkring, rustne og hullede som gamle stegepander, men brændnælderne havde endnu ikke tilsat noget af deres grønhed, de hævede sig ranke op gennem al den visshed, der dryssede ned over dem, og rystede den af sig igen, hver gang der kom en smule blæst.

Og så ud i det altsammen! tænkte Helga og rejste sin halv påklædte skikkelse fra vindueskarmen.

Hun vilde gå alene; det kunde ikke hjælpe, hun formanede sig selv, for hun kunde umuligt ha nogen med sig i dag; hun skulde 78gærne forklare ham det bagefter, hvis det skulde være, men nu gjaldt det blot om at komme af sted. Det var det eneste, hun fejlede: hun skulde ud og spasere i det vær, og der skulde ingen være med hende. Hun blev så glad, at hun vilde ta den nye kjole på lige fra om morgenen — når hun selv måtte råde, klædte hun sig hellere efter sit humør end efter nogen anden anledning.

Hun tog tøj af og på, hun sprang omkring som en vogterdreng, der har fået et par ny lærredsbukser, men hun måtte skynde sig, for hvis der nu kom en hindring i vejen — —. Hun blev ikke god på den, som hindringen kom fra. Hendes hjærte tog til at banke, og hendes hænder rystede, mens hun hægtede sig, og da hun klappede sit hår til rette under hatten, havde hun formelig feber; hun så sit eget ophidsede ansigt i spejlet og mumlede halv højt: du skaber dig jo, tøs.

Hun løb fra morgenkaffen; moeren fik ikke lejlighed til at udtale nogen forundring; Helga var ude af døren, inden hun ret vidste af det.

Alting var så svampet og drivende af væde; det var det rigtige efterår, som i følge blegsottig hævd er trist. Helga vidste, hun vilde finde det ved fjorden og ude i skoven; derfor skyndte hun sig gennem byen. Vandet var det første, hun så; fjordens blå kyster tog sig uvirkelige ud i det fjærne; disen løftede dem op, så de syntes at hænge på himlen, men midt i alt det udviskede havde vandet en forunderlig klarhed, som det lå under tågen, der ikke berørte dets blanke overflade; det så ud som is i tøvær. Under tiden rørte noget sig dernede, og en enlig bølge gled tyst som et bredt smil over fjordens rolige ansigt.

Længere ovre lå skoven og spejlede sin barbariske pragt i vandet. Som en flok sigøjnerkællinger, der har ladet deres fantasi fråse i brogede klude, som de har hængt på sig, hvor der bare kunde være nogen — sådan stod træerne nu, pyntede lige før det hele var forbi, i farver, der ikke var skønsomt sammenstemte, men skreg mod hverandre i brutale disharmonier, fra febrerødt og kadavergult, helt ned til ådselbrunt, og masser af usundt grønt, alle de farver, sommeren har, og dog ingen af dem; alle med en afskygning, der talte om større vildhed, om dødens nærhed, om forfaldets sidste store kraftudfoldelse. I morgen kommer måske 79den storm, der lægger det meste af det hen ad jorden; derfor gælder det, mens det er tid, at udfolde alle herlighederne; det ser ud som sundhed, men det er ikke bestemt til at vare, derfor er der ingen orden; selve forvirringen, de desperate farver, viser, at det er den nære undergang, der får livet til at blusse så vildt op. Nu ses det, hvor store summer af kraft der har virket året igennem; deres hværv er omme, de kan rase ud og blive til intet. Hverken forårets grønne harmonier eller sommerens solbrændte ro har røbet så meget af naturens vælde som efteråret; de har brugt og opsparat kraft, de har holdt hus med værdierne, de har viselig gemt til i morgen, hvad der ikke fik anvendelse i dag, for at den størst mulige gavn kunde komme ud af det. Det velhavende forår og den fornuftige sommer var sundhedens og visdommens tid; nu er udbyttet opsamlet, døden nærmer sig, naturen stråler i syg og vanvittig lidenskab, fornuft behøves ikke længere. Skoven er tragisk, som store tings undergang altid er; den dør i et farveskrig, der er en protest mod døden; den samler i sin sidste krampe alt, hvad den formår at opbyde, og slænger det om sig, ti dens visdom er forbi samtidig med, at dens hverv er fuldbyrdet, men dens livskraft er ikke udtømt, derfor kan den ikke hensove blidt; mindet om et stort værk, den har efterladt, gør dens dødsstund vild.

Helga skyndte sig ind i skoven; hun havde hast med at nå den, og dog var der besvær ved at gå, mangfoldigheden gjorde hendes sind tungt. Det varede en tid, inden indtrykkene fordelte sig, så hun igen kunde komme i ligevægt. Men da var nydelsen også fuldkommen; hun var til mode som et menneske, der en dag uventet fi nder noget, han højlig trængte til, han synes med det samme, at det er det, han så længe har gået og ledt efter og følt savnet af. Hvad var det hele værd, før jeg fandt dette? tænker han.

Helga vandrede skoven igennem i alle retninger. Når hun havde set et sted og undret sig, kom hun i tanker om et andet, som hun også godt kendte; hvordan så det ud i dag? Og overalt var der virkelig noget nyt at se. Imens var alle vante forhold faldet ud af hendes erindring; des mere ublandet var den stærke følelse af sjældnen højtidelighed. Hun gik dær alene og kom ingen ved; det faldt hende heller ikke ind, at der kunde være tale om 80andet; der eksisterede i dette øjeblik ikke andet end hende og skoven; alt det, hun så, var hun ene om; ingen kunde komme og sige: Giv mig det halve!

Hun stod og så op i et træ og forestillede sig, hvor grøn man kunde blive indeni hænderne og på knæerne, hvis man klatrede derop, da hun opdagede Niels Grandlev, der kom langs fjorden hen mod skoven. I samme nu var hendes tanker revet bort fra alt andet, hun kom ud af ligevægten og følte sig ond mod ham, der forstyrrede hende i den største nydelse, hun længe havde haft. Kom han her for at tale om bryllup? Måske vilde han hente hende, for at de kunde gifte sig med det samme! Hun fik tid til en mængde onde tanker, mens hun ventede på ham, for naturligvis ventede hun på ham, som det var hendes pligt; hun skulde ikke rende hen og gemme sig. Det faldt hende slet ikke ind at overveje, at han aldrig havde talt om deres bryllup, fordi han mærkede, at hun helst ikke vilde høre tale om det endnu. Hun kunde ikke tænke sig andet, end at han kom dær for at kræve andel i noget, der kun var hendes, for at fratage hende retten til at gå ene ud og se, hvad hun var ene om at se og ikke vilde ha andre med til. I det øjeblik skabtes hendes selvstændighedsfølelse bevidst og ustyrlig, og det er ikke en følelse, der gør een god til at begynde med.

Hun var sig bevidst, at hun betragtede ham med onde øjne; hun var ked af det for hans skyld, for han havde bedre fortjent, det så man straks på ham, men hun kunde ikke gøre for det. Idet han kom netop nu, havde han grebet ind i noget, han ikke måtte røre ved.

Hans holdning forandredes ikke i nogen måde ved, at han opdagede hende; han kom nærmere i samme tempo og sa blot: Godmorgen.

Jeg tænkte nok, at du var i skoven, vedblev han og så hende ind i øjnene.

Nu kommer du vel herud for at hente mig?

Jeg kommer herud, ja. Hvis jeg så traf dig, kunde det jo være, vi fulgtes ad. Jeg vågnede næmlich også med lyst til at komme i skoven.

Jeg gik alene herud, for jeg troede ikke, du stod så tidligt op.

Det kan vi godt antage, jeg ikke gjorde. Hvis du skulde ha brug for det som en undskyldning, mener jeg.

Det var aldeles ikke min mening at undskylde mig!

Vel. I så tilfælde må jeg gøre dig opmærksom på det overflødige i at fremsætte den antagelse, at jeg ikke var stået så tidligt op.

Å ja, du har jo altid ret.

Men det at ha ret er ikke det bedste, mener du. Du ved noget, der er bedre; er det ikke sandt?

Jo, svarede hun, og mens hun så på ham, forstod hun igen ikke sig selv. Var det ham, der havde den største magt over hende, eller var det noget helt andet? Hvor var hun dog uselvstændig! Hun så sig om i skoven, men den var ikke som før.

Hvad er der dog, Helga? udbrød han mere varmt, fordi han syntes, hun kom til at se dårlig ud.

Å, du — det er ikke andet, end at jeg er så sulten. Det har jeg først lagt mærke til, mens jeg har stået og talt med dig.

Lad os så gå op til pavillonen og spise frokost. Siden kan jeg igen gi dig tilbage til den ikke-materielle verden, som jeg rev dig ud af.

Hun var meget oprømt, mens de spiste, men hun talte ikke om det, som han ventede at få noget at vide om, og det gjorde ham tavs. Da de fulgtes ad ned til vandet, var hun også blevet stille. Hun gik og så hen for sig med store øjne og skilte læber. Han troede, hun havde helt glemt hans tilstedeværelse, men i virkeligheden foregik der stadige svingninger i hendes sind, idet hun inderligt ønskede, at hun kunde blive fuldstændig optaget af een ting og så glemme den anden — enten ham eller det andet, der i dag havde fået sådan en magt over hende, for nu vidste hun bestemt, hvad det var, og hun vaklede mellem disse to, der syntes at skulle afgøre hendes fremtid. Og som hun nu indså med fuld klarhed, at bægge dele var et menneskes hele liv værd, så følte hun ingen ret glæde, fordi hun måtte dele sig mellem dem.

De satte sig på en bænk ved stranden, hun tog hans hånd, men hendes anden knyttedes ensomt på hendes skød, og hendes hoved sænkedes grublende, ikke på hans skulder. Han følte vanskeligheden i at være den mand, der bør gøre eller sige noget, som 82kan hjælpe, ti hjælp var fornøden. At finde det ord, der kan falde i et grublende pigesind som løsningen på den gåde, hun ikke selv forstår, det er lige så let som at skyde til måls i bælgmørke. Det, man i sin tid sa og gjorde hende til den lykkeligste pige i verden med, det er der jo ingen brug for nu, ti hendes hoved sank ikke ned på ens skulder, men et andet sted, og det betyder noget. Man er måske et forstandigt menneske og veed mange udmærkede ting, som det kunde være værd at sige, men hører hun noget af det, og hvor mange gode tanker skal man fremdrage, inden man kommer til den, der gør sin virkning? Eller skal man slet ikke sige noget, ikke være tanke, men vilje, pånøde sig og besejre hendes tavse kulde ved hjælp af den erotiske næveret? Eller var det allerbedste at møde hendes kulde med endnu større kulde, så at hun måtte blive varm, hvis hun ønskede at vinde een tilbage?

Det er et problem, der i almindelighed ikke agtes værdigt, til at der ofres megen omtanke på det, og dog afhænger adskillige menneskers samliv af, om der gøres noget alvorligt for at løse det. Fysisk erotik hjælper over meget, men slår ikke til i længden, ti et spørgsmål, der har kraft, vil besvares, og et problem, der visner uden svar, efterlader et hul i sjælen. Der er mange kvinder, hvis sjæl består af sådanne ulykkelige huller.

Niels Grandlev, der af sine egenskaber bedst kendte og satte mest pris på fornuften, mente, at de kunde tale fornuftigt om det og således komme over det, for han kendte hende godt nok til at vide, at det var noget meget alvorligt, der optog hende. Det er jo så rimeligt, at en mand, der har tid tilovers og er forelsket, blir specialist i de forskellige udtryk i sin kærestes ansigt.

Der er langt imellem os nu, sa han stille, midt i al deres tunge tavshed.

Hun trak været dybt som en, der vågner. Ja, sa hun.

Hvis du fortalte mig noget af det, du tænker på, så fik vi bægge mere fornøjelse af det.

Det er jo ikke vist, der er nogen fornøjelse ved det.

Det er i alt fald noget, der skiller os i dette øjeblik, og derfor har jeg en vis ret til at få at vide, hvad det er.

Hun så forundret på ham, et fraværende, upåvirket blik.

Måske »ret« er et for brutalt udtryk; jeg mener blot, at vi hidtil 83ikke har ladet noget stille sig imellem os, men vist hinanden fuld oprigtighed, og det er vel vor mening at blive ved med det. Jeg har også altid fortalt dig, hvad jeg tænkte på, når det interesserede dig.

Det er noget andet. Du tænker kun noget, der er mening i.

Fortæl kun. Jeg skal finde mening i det. Men du har måske ingenting at sige, ingen fortrolighed at skænke mig.

Å, jeg kunde tale i timevis, hvad det så blev om. Jeg er indvendig fuld af vrøvl, som jeg helst vil tie med. Men jeg kunde fortælle dig masser, som jeg måske slet ikke mener, og det vilde du så kalde min fortrolighed, du skulde analysere og sortere det og sætte videnskabelige noter til. Nej, du kan sagtens, du behøver ikke at vrøvle, fordi du er færdig med dit, og veed, hvad du veed.

Før har du ikke været så bange for at tale med mig. Nu ved jeg i alt fald, at du skjuler noget for mig.

Det svarede hun ikke på, men lidt efter rettede hun sig og sa med det hurtige og bestemte tonefald, hun havde, når hun sa noget, der syntes hende vigtigt:

Du, ved du hvad, nu skal jeg sige dig noget: Jeg har egentlig ikke spor af karakter. Jeg vakler på den ynkeligste måde og veed hverken ud eller ind. Kunde det ikke tænkes, at der skete noget, der tvang mig til at gøre det, der er det rigtige? Der måtte kunne ske noget stort og voldsomt, der ikke spurte, om jeg vilde eller ikke, men drev mig. Jeg trænger til det. Det andet er ikke nok.

Det andet — det vil sige mig. Jeg er ikke en magt, der tvinger og hindrer al vaklen. Jeg er ikke noget absolut, der intet tillader ved siden af.

Hun betragtede ham koldt og forstående og tav. Men den tavshed var en ydmygelse.

Hvorfor siger han det? tænkte hun, især hvis det er sandt.

Dersom jeg vidste, hvad det er for to ting, du vakler imellem — —. Det ene er formodenlig mig, og det andet — —?

Å, det er slet ikke sådan et reguladetrykke. Der er så meget, som jeg ikke synes skulde være der, og som bare gør det uklart og ingenting er alligevel. Jeg har jo dig, kan man sige; skulde der så være mere? Hvorfor er jeg — — en hel masse, som jeg ikke ved 84hvad er? Er det meningen, at jeg skal bruge det til noget, eller er det pjank, der hører til, fordi man kun er et kvindfolk? Når en af mine veninder kommer over mig med sin fortrolighed, så synes jeg, *det* er pjank. Lige sådan her måske? Og hvem ved noget om det?

Det vilde være underligt, Helga, om alle dine længsler allerede var virkeliggjorte; der ligger meget endnu, som venter på, dets tid skal komme. At du ikke har mærket det før, kan forklares ved, at du har været så stærkt optaget af mig; det er du i mindre grad nu, så kommer det andet frem, der har mindre med mig at gøre; du synes at undre dig over, at du ikke længere er helt og holdent optaget af mig, men det er dog ganske naturligt. Du må også ha andre interesser, og det er så meget bedre; forhåbenlig kan deraf udvikle sig flere fælles interesser mellem os, når du en gang blir i stand til at tale med mig om det.

Fælles interesser, tænkte hun. Og hun tilføjede højt: Hvis alting kunde ordnes bare ved, at man talte om det og forklarede det — —

Er det da ikke idealet af samvær?

Kære, hvad fornøjelse har du så af, at jeg ikke er nogen mand?

Dette her er komplet mislykket som samtale betragtet. Vi er to mennesker, der efter bedste ævne søger at forvirre hinanden med ord.

Det gir jeg dig ret i.

En gang havde jeg den udmærkede egenskab, at jeg forstod dig, Helga, om du ellers husker det. Det var dit udtrykkelige ønske at blive forstået. I dag er jeg besværlig på grund af samme egenskab. Måske er der også noget vist klodset i det; husk på, at jeg kun er en mand; jeg opfatter dig muligvis lidt for meget som et reguladetrykke, mens du helst skal begribes i utydelige omrids; ligesom visse kunstværker skal du anes, men du tåler ikke at forklares. Gik vi så hjem?

Ja.

De gik rask til, for de var kommet til at fryse af at sidde stille.

Du svælger i tavshed, sa han, irriteret men roligt, da de var 85næsten hjemme. Dog forstår jeg måske lidt mere, end du tror, det skal du vide i al din hemmelighedsfuldhed. Dit sind er delt mellem lyst til kærlighed og lyst til — — den anden ting. Hvis jeg nu var en af de stærke, brutale mænd, du drømmer om, så begik jeg voldeligt indbrud i din hemmelighed, jeg trådte halvdelen af din tilværelse i sønder for at fylde den anden halvdel med desto rødere lidenskab. Du vilde ofre det andet og ikke hade mig derfor. Men den art kærlighed er hverken almindelig eller ønskelig. Farvel. I dag skal vi sagtens ikke ses mere, men når du bliver oplagt til mig, så — —

Han rakte hende hånden og vendte sig bort for at gå; i det samme mærkede han hendes læber på sin hånd, og han stansede forbavset, helt forandret over Helgas mund, som han kendte så godt, men ikke på den måde. En hel tankerække var tilintetgjort, smæltet som en fast ting, der er bygget af is og så kommer i varmen. Hvad var det nu, han vilde sige? Hvorfor gjorde hun det? Hvilken logisk forbindelse — —? Hendes øjne var mørke som slåen langt hen på efteråret, de fyldte rummet om dem bægge med vidunderlig kraft; han blev svag og god og forvirret. Hun havde ret; på en eller anden hemmelighedsfuld, men overbevisende måde var retten bleven hendes. Den stærkeres ret.

Hvad er der, Helga? spurte han endelig fortabt.

Jeg ved ikke. — Mere sa hun ikke, men hvor hendes læber — de altid lidt blege læber — var veltalende, idet de skiltes ad!

Farvel.

Hvordan har det sig med begrebet ånd? tænkte han, mens han gik. Måske huskes et par læber, endnu efter at de betydningsfulde ord, de udtalte, forlængst er glemt. Udtrykket i to øjne har muligvis større magt end den tanke, som var samtidig dermed. Hvad skal vi da tro om ånden, som ene siges at vare evindeligt?

86

En begavet kvinde bør ikke vælge en intellektuel mand; hun erhverver sig hurtigt en vis overfladisk forståelse af ham, som ingen forståelse er. Hun fatter instinktmæssigt hans tankers former uden at interessere sig for hans enkelte ideer. Det ligner dig at sige sådan, det svar har hun altid på rede hånd; mere trænger hun ikke til at sige om den ting. Hun går ud og ind i ham. Efter hendes opfattelse er hans sjæl som en rugmark; der er en forbavsende grøde, men det ligner hinanden altsammen. Denne mand blir aldrig den overlegne, og det, hun har lært af ham — for naturligvis har hun fået en stor del af sin åndelige udvikling ved ham —, er gået så dybt og grundigt ind i hendes bevidsthed, at hun har glemt, at det ikke altid har været der. Han kommer således til at repræsentere et overstået stadium, på samme måde som en god lærer; han var nyttig i sin tid; men nu kan hun nok selv.

En handlingens mand derimod vilde hun altid være i stand til at beundre, ti dær ser hun overlegenheden tydeligt for sig, og kvinder ligner børn deri, at de får det stærkeste indtryk af, hvad der er anskueligt. Men en klog mand gifter sig med den kærlige enfold, dær finder han vel ikke forståelse, men i alt fald villig stræben derefter, og er det mon ikke mere værd end den begavede kvindes flygtige konstatering af, at det ligner een at tænke sådan og sådan?

Værre endnu blir det, hvis han besidder den indsigtens lidenskab, der gør, at han ikke kan la være at meddele hende alle sine opdagelser. Det er meget skadeligt for ham selv, men han forstår med sådan en inderlighed, at han må gøre hende delagtig i forståelsen, og hun er jo den begavede kvinde, der kan følge ham, når hun har lyst. Han skal endelig vise hende, hvordan tænkning undergraver deres forhold; det er meget uklogt, men det er så interessant!

Mens Grandlev kom til disse og mange andre resultater, gik 87Helga ensomme ture i de halvmørke eftermiddage. Det blæste rigeligt og godt i den tid, hun lærte at holde af det. Novemberblæst er god for mange ting — selv om den er blandet med en smule regn —; den braser på som en vædder og fl år som en gal kat, men den renser for sentimentalitet og blæser al dun og fnug af sindet, den tvinger til at ta lange skridt og sætte foden fast i jorden. Den råber højt og tar mange lyde med sig fra gårde og veje, det er en snaksom vind. Den sender menneskene friske hjem i deres stuer, med klare øjne og med rensede stemmer. Den buldrer forgæves på hos mange, der sidder inde og gemmer på mugne stemninger i deres lukkede sind.

Helga gik ude hver eftermiddag mellem fire og seks, hun kunde ikke få nok. Hun fulgte helst den smalle gruskant langs bivejene, der som fede, sribede slanger snoede sig svagt glinsende ind i mørket og blev borte. Markerne rejste sig på bægge sider som sorte mure. Hvert eneste lille hus omgav sig med den hemmelighedsfuldeste puslen; halmstakke, der var blevet langhårede i løbet af efteråret, var fulde af al slags hvisken; det var en hel historie at komme forbi et eller andet. Fra og til gårdene kom vogne med gødning og roer; hjulene pløjede sig sødt og fedt gennem det dybe ælte, undertiden knirkede det fra en roetop, der blev kørt over, og fra åbne stalddøre bares den varme, søde mælkelugt stundom helt ud på vejen. Det var sin barndom, hun levede om igen, men langt stærkere, idet hun nu samlede den op i spredte træk, der kom tilfældigt imellem hinanden, og som dog hørte så inderligt sammen. Det var bedre end

barndommen, det var så stærkt, at hun måtte være alene om det. Dersom hun ikke havde været alene, så vilde det hele haft en ganske anden betydning, og slet ikke den, det kom an på. Det betagende og hemmelighedsfulde ved husene, hun kom forbi, beroede på, at der ikke var en med, som hørte, hvad der hviskedes; det var hendes alene, som alt, hvad der var godt. Hun befæstedes i ensomhed i denne tid, og hun erfarede, hvor godt det var. Og den skumle uhygge, der begyndte ved de yderste huse, vilde ganske være gået tabt i en andens selskab.

For det var egentlig den, hun gik efter; den gjorde det billede levende i hende, som hun ønskede at se.

88

Det forestillede en sen oktobereftermiddag. Et halvt gennemsigtigt mørke lå som tyndt, gråt flor over en gruppe sorte legemer, eet større og flere mindre. Midt i gruppen var der en lygte, som een holdt; den belyste svagt nogle fremrakte og opløftede menneskearme, ben, der bøjede sig listende, og hoders ængsteligt spejdende holdning, men lyset faldt skarpt på en tyrs pande; spidsen af et horn dannede centrum i lyskresen, og nær ved sås en tyk dusk krøllet hår og et lille ondt, rødt øje — hele det vældige tyrehoved bar et udtryk af rådvildt ondsind. Rundt om stod menneskene med reb hængende ned fra de løftede hænder; de var krumme af angst og forsigtighed; de beherskedes ganske af det sigtende horn og det røde øje længere tilbage, der var hornets onde sjæl. En brat bevægelse så meget som to tommer kunde få alle de krøllede muskler til at rette sig og slynge menneskene mange alen bort.

Helga tegnede det billede gang efter gang, men det blev ikke godt nok, og det kom igen og mindede hende, når hun gik sine ensomme ture i mørkningen. Nye enkeltheder kom til: knoldene, der kastede skygge hen ad jorden; mændenes ben, der sås at ryste i de jordgrå lærredsbukser, og poplen bagved, der fremviste sit legemes knyster og rynker i det usikre lys. Men det var navnlig tyrehodet, der voksede i hendes sind, det blev til en ide. Grandlev havde en dag fortalt hende noget om *bunden ondskab*, som enkelte mennesker eller hele samfundsklasser kunde bære på i lange tider, indtil en begivenhed vakte den, eller en mand med særegne ævner vejrede den, gav den en bevidst vilje og slap den løs. Den bundne ondskab var et af samfundets farligste fænomener og havde ofte en uhyre, langsomt sammensparet kraft at opvise, når den endelig blev vakt.

De ord havde gjort indtryk på hende; hun kom til at tænke på dem, hver gang hun så tyren for sig; dens brede pande og nakkens mægtige profil, der lige skimtedes, skulde tale om, hvad ondt her kunde udrettes, når det stupide ondsind blev til vilje.

Men hvad kunde det nytte altsammen, dersom hun ikke magtede at tegne det! Hun måtte udtrykkelig minde sig selv om denne omstændighed, især når hun var mest hentagen af sine syner, men det formåede dog ikke at ødelægge stemningen. Hun 89var tilfreds i sin ensomhed, greben af den nye ide, hvis varme var så stor og virkelig, at hun endnu kunde bære den blot i tanken uden at lide under, at den ikke vilde blive til virkelighed i et kunstværk.

Når man er under påvirkning af ideens varme, synes menneskene kolde, og da man ikke kan meddele sig til dem, forekommer de kedelige og overflødige. Helga kom til at gøre den erfaring, og hun blev noget vanskelig at omgås. Madlavningen, som det hed sig, at hun lærte hos sin moer, gik rent i stå; hun brændte og sved alting, ikke at tale om, hvordan hun smudsede sig til. — Den dårligste kokkepige blir altid mest snavset, plejede moeren da at sige. Selv sådanne småting som at lægge kringler vilde ikke gå for hende. — Jeg tror, jeg har elektricitet i fi ngerspidserne, kunde hun undertiden sige. Dermed kastede hun dejen, stoppede nogle færdige kringler i lommen og gik ud for at spasere. En halv time efter kom hun måske hjem med en mængde vissent løv og brombærranker. Det skulde blive til storartede broderimønstre, forklarede hun, og det var jo glædeligt, for brodere var hendes talent og moerens stolthed, skønt hvorfor tog hun så ikke timer i det i stedet for i tegning, som dog ikke førte til noget? Så tegnede og broderede hun resten af eftermiddagen, indtil hun kastede det hele bort og begyndte at gå op og ned i værelset og tromme på borde og vinduer. I sådanne øjeblikke måtte moeren tænke på sin afdøde mand, der havde haft det på lignende måde. Så var Helga også godt nok oplagt til at trættes, ligesom faeren.

— Skal du ikke snart til at tænke på dit udstyr, Helga? spurte moeren en dag.

Udstyr, sa Helga og stansede sin marsj. Det ved jeg ikke, svarede hun med en vis kraftanstrængelse.

Nå. Så ved jeg ikke, hvad du bestiller al den tid, du er på dit værelse om dagen. Jeg tænkte, du broderede noget — — eller du kommer jo med så meget; det skal vel bruges til noget, må jeg antage.

Helga blev harmfuld over den følelse af egen unyttighed, der kom over hende ved moerens ord.

Hvorfor skal det bruges til noget? Det skal bruges til, at så går tiden.

90

Hm. Det synes jeg den gør godt nok også uden narrestreger. Grandlev og jeg sad og talte om udstyr i går, da du var ude.

I to? Er han ved at brodere noget da, eller skal han til at ha en symaskine?

Hør, Helga, du er da vel ikke ked af det allerede?

Nej, moer, det har ikke noget med det at gøre. Jeg trænger bare til at være lidt underlig først. Vilde han gerne giftes?

Det talte han ikke om. Han nævnte slet ikke dig — sådan.

Nå. Det kan jeg også bedre forstå. Han er vist ikke videre tilfreds med mig nu. Men det skal nok komme. Først så — —. Hendes øjne søgte ud ad vinduet, ud i det blålige tussmørke.

Du har så meget for dig selv; det er ikke rart for os andre. Vi ser nok, at der er noget, men vi får ingenting at vide. Jeg troede ellers, at når du var blevet forlovet med sådan en klog mand, så kunde der ikke komme noget i vejen; han må vel kunne lære dig alt, hvad du har lyst til. Derfor var jeg så glad for det. Din faer savnede jo altid sådan, at han ikke fik lært så meget, han helst vilde. Men nu ser jeg næsten aldrig, I taler sammen. Du er vist mere ivrig med den tegnen.

Hvorfor tror du det? Du ved jo, at det, jeg får for, tegner jeg altid her inde.

Ja, jeg ved jo ikke, hvorfor du lukker dig så meget inde. Men kan det da blive til noget, tror du?

Det kan blive til lidt, bare en lille smule, moer. Når jeg blir gift, kan jeg jo ha tegnekursus med unge damer — og mandfolk med, hvis det skal være. Jeg skal sige dig, tegning er ved at komme på moden, og jeg vil følge med tiden; det blir snart meget finere at kunne tegne godt end at kunne brodere.

Synes du virkelig, det er værd at ofre så megen tid på det, bare for at komme til at undervise nogle pigeboern, som ikke har noget rigtigt at ta sig til?

Å nej. Men jeg må jo hitte på noget at gi mig af med, selv om det ikke er til nogen nytte. Når vi skal ha pige, hvad skal jeg så forstå tiden med?

Ja ja. Bare det må blive til noget, der er mening i. Du har ikke været pjanket før, men nu ved jeg ikke rigtig længere, hvad du kan blive. Det er vist en stor fejl, at du er blevet forlovet.

91

Måske. Men så var jeg vel sagtens blevet endnu værre på en anden måde.

Er det ikke længe siden, du har besøgt Grandlev?

Det kan jeg ikke rigtig huske. Men det er det vist nok.

Jeg tror ikke, han kommer her for det første, fordi du tar så underligt imod ham altid. Du kunde jo gå op og se til ham.

Jeg ser mig selv trave op til min kæreste, sendt af moer og skal hilse. Sikken et billede. Hovne puder af gråd under øjnene, nyvasket; rødglødende ører. Ja.

Hun gik ind på sit værelse og gav sig til at tegne; denne gang var det ikke tyren, men karikaturbilleder af hende selv. Det sidste i rækken bar underskriften: Lille Helga skal giftes, og forestillede hende selv, der med artigt strittende fingre gik i spidsen for et langt optog, som bar hendes udstyr. Hun skulde også i lag med et, der skildrede hende som gift, men i stedet for la hun hodet ned på sine hænder og græd af ærgrelse over sin egen umådelige pjankethed. Den førte vist ikke til noget godt, moeren havde måske ret; hun var ved at blive pjanket, og det var netop mere alvorligt hos hende, ti hun regnede det for noget, mens andre unge piger godt vidste, at al den slags bare var tosseri, som skulde gå over. Men hun arbejdede på, at det skulde blive værre.

Hun faldt i søvn i sin store selvopgivelse, og da der endnu var længe til spisetid, da hun vågnede, gik hun op til Grandlev. Måske det kunde føre til et slags resultat.

Så snart han så, det var hende, lukkede han den bog, han havde læst i, og satte den ind i reolen. Så trak han en kurvestol frem til hende og drejede skrivebordsstolen om imod den.

Du skal ikke gøre så mange forberedelser, sa hun nervøs. Jeg går straks igen. — Hun blev stående midt i værelset og søgte at huske, hvad det var for en indskydelse, der havde drevet hende herop. Hun var bange for ham nu, hans tavshed beherskede hende. Og på ingen måde vilde hun sidde i den stol; dær var hun da fuldstændig i hans magt! Hun satte sig på en anden, op ad en reol.

Uha, lad være at sidde dær og se ud, som om jeg vilde dig en hel masse! Der kommer slet ikke noget.

Du gør mig ligesom til 92en, der er tilsagt til at gi møde klokken fire og aflægge tilståelse om det hele. Jeg har ingenting gjort!

Han rejste sig og gik hen til hende. — Vor Helga er i et forpint humør, den stakkel, og skønt det måske ikke er noget, hvor jeg kan hjælpe, så kommer hun dog til mig. Det synes jo at vise, at jeg endnu ikke er ganske overflødig.

Tænk, at du kan klappe mig på kinden, mens du konstaterer, at du ikke er ganske overflødig! Jeg har en nøjsom kæreste.

Han gik tilbage til sin plads.

Det er en særdeles åbenlys hån. Du skulde ikke kortelig kunne antyde, hvad du snarere ventede af mig i dette tilfælde.

Det spør en mand ikke om. Han gør det, der er rigtigt, og gud nåde hende, hvis hun så ikke knuselsker ham.

Jeg beundrer ikke det sprog, men jeg anerkender dets slående sandhed. Jeg sad lige og læste i en bog, der skildrede kvindens ideal i middelalderen. Som grundlag for en diskussion kunde jeg måske læse nogle brudstykker — —.

Det behøves ikke. Jeg kan føle på mig selv, hvordan det ideal altid må ha været. Den bog er udelukkende bestemt for mændene, de kan ha godt af at læse den; for os andre er det fuldstændig overflødig.

Det er altså kraftbanditten, vi andre stakler skal stræbe at efterligne; vi, der har været så tankeløse at anlægge os hjærne, skulde, om det var muligt, helst besørge den ombyttet med den skønne, sortneglede næve, hvis vi ikke vil undvære kvindens agtelse så vel som kærlighed, og den kan vi desværre ikke leve foruden; det må tilstås, og det gør os sandsynligvis ikke mere attråværdige.

Det var altfor meget, til at jeg kan svare på det, men du kan være vis på, at de fleste kvinder er sådan indrettede, at manden ikke behøver at tåle, at de er optaget af andet end ham; de forlanger heller ikke bedre. Men når han ikke er tilstrækkelig, så finder de på galskaber, som alligevel ikke gør dem lykkelige. Jeg kunde godt tænke mig, hvordan det var at blive elsket af sådan en kraftbandit. Her går vi og venter på noget, der kaldes lidenskab.

Og så foragtes jeg på den konto, at jeg ikke har vakt nogen lidenskab hos dig. Hvis flertallet af mændene var indrettede til 93det brug, hvordan skulde det så gå med verdens øvrige og mere vigtige anliggender?

Det kan være os det samme. I dette øjeblik udretter du jo ikke noget for verdens mere vigtige anliggender; du har altså tid til mig, og mig holder du foredrag for.

Er du ond, Helga?

Ja, jeg er, jeg har opdaget så meget ondt i mig selv i den senere tid, og jeg er slet ikke ked af det. En del havde jeg selv, og noget har jeg fået af dig. Men det må du næmt kunne forklare. Så kan du jage mig bort, når du har forklaret det; jeg fortjener alligevel ikke bedre. Du kan ikke holde af mig i længden.

Det gør jeg stadig, i grunden.

I grunden, det vil sige imod din vilje.

Å, ja. Men du virker jo i modsat retning, alt hvad du kan.

Jeg siger dig jo også, at jeg er ond.

Du indeholder sikkert meget, som jeg ikke har anelse om, og det gør mig utryg. Hvad du kalder ondskab, er vel ikke andet end større livsfylde; du er mere sammensat, derfor trænger du i højere grad til det bitre end for eksempel jeg. Med det er ikke sagt, at jeg længe kan holde ud til det. Vi har uheldigvis ikke det samme formål med hinanden; jeg ønsker, at du skal dele en fredelig og måske noget ensformig fremtidslykke med mig; du forlanger, at jeg skal hjælpe dig til meget, du endnu venter dig af tilværelsen. Det kan jeg ikke, og idet jeg fastslår dette, falder det mig ind, at jeg ikke passer til dig. Jeg anså det engang for tænkeligt, at jeg kunde hjælpe dig, men jeg ser, det er ikke viden, du trænger til; måske har jeg også begået den fejl at ville omskabe dig til en vis lighed med mig — jeg så jo næmlig, at du var tilgængelig for kultur — men det har kun gjort afstanden større. Jeg har vel lagt mærke til, hvordan du stadig kun modtog en del af, hvad jeg tilbød dig; du gjorde med et sikkert instinkt et udvalg; du anede, hvad der fremmede din udvikling, jeg vidste intet derom, og således har jeg bidraget til din udvikling i sådan et omfang, at du nu føler dig i stand til at undvære mig. For tiden skjuler du noget for mig; det viser vel allerbedst, at din læretid hos mig er forbi. Det stod vist ikke klart for dig, da du kom, men nu kan du tænke 94over det. Dine



uklædelige, aggressive erklæringer, der er et udtryk for, hvad du uklart mener om vort forhold, behøver jeg ikke flere af. Hvad du har været for mig og endnu mere kunde blive, er det jo ikke betimeligt at tale om nu. Jeg under dig den berigelse, du kan ha fået af mig, og for dig er den det vigtigste. Farvel. Når du har tænkt over det, så kom igen og gi' mig et alvorligt svar. Jeg ser nok, du kunde sige meget endnu, men jeg vil ikke høre det. Godnat, Helga.

Han lukkede selv døren op for hende; hun gik tungt ned ad trapperne. Så var det vel forbi; hun skyndte sig hjem for at tænke over det.

Tud så, sa hun til sig selv, idet hun satte sig ved siden af sin seng. Men hun kom ikke til at græde, hendes tanker blev snart optaget af det mørke, urolige vær, der arbejdede udenfor, det passede sådan til hende. Stormen hvislede og kogte og klappede; skumringen gled over hendes vægge i et tyndt lag, der hurtigt blev tykkere, men da det blev helt mørkt, havde hun lukket øjnene. Hun så, hvordan aftenen faldt på der hjemme om gården, de gule stakke blev grå og ligesom smæltede hen i jorden; grøftekanterne blev sorte før vejene, men de faldne blade lyste i mørket; vinden skramlede tyst over kartoffelmarkens visne stilke, og det så ud, som om pløjejorden løftedes op om gården som en vold. Når man gik inde mellem stakkenes rækker, var det som en by med snævre gader og høje huse — — —.

Men midt i det hele lød der et forfærdeligt vræl: Tyren er rendt fra os! De stilfærdige træsko blev pludselig levende alle vegne, de buldrede løs på gårdspladsen, fra staldene og inde fra stuen — — —.

Nu stod de i alleen om tyren, alles øjne var troldbundet af det ondsindede korte horn, der pegede mod lygtens rude; ingen vidste, hvem der om lidt kunde komme til at hænge og sprælle på det. Pløjejordens knolde sås tydeligt som et hæsligt dyrs vortede hud, og længere borte skimtedes poplernes mishandlede legemer, der hældede hid og did som et geled invalider — — —.

Helga sad nogen tid med det, så sprang hun op, tændte lampe og begyndte at tegne. Først med rystende ængstelse; mon det skulde lykkes i aften? Og så med stigende vished og sindsro. Træerne blev fulde af stemning, jorden blev god; tyrehodet skitserede hun næsten uden at trække været — — —.

Moeren bankede på. Spise. Men Helga havde ikke tid. Mørket blev forfærdelig godt, og øjet skulede; hun tegnede så roligt; der var en stor fred ved det, som hun aldrig havde tænkt sig. Hun blev hjemme i det, mens hun arbejdede, og undrede sig ikke over noget, siden hun havde vished for udfaldet.

Klokken var halv elleve, da hun rejste sig fra det færdige værk. Hun blev så glad ved at opdage, at hun var meget sulten; aldrig havde hun haft sådan en lyst til at få noget at spise. Hun tog tegningen med ud i køkkenet for at se på den, mens hun stillede sin hæftige sult.

96

Det var i dæmringen, da Helga næste morgen vågnede op til halv bevidsthed; hun vidste straks, at tilværelsen i dag indeholdt noget andet godt end denne hyggelige skumring og velværet ved at kunne blive liggende en times tid endnu; hun blinkede en gang, vendte sig og sov så småt videre, efter at hun et øjeblik havde følt den vished, at en ualmindelig dag var ved at gry. Hun slumrede ind med en utydelig tilfredshed som en hund, der fornæmmer daggryet på sine øjenlåg, som en plante, der begynder at åbne sin blomst for det første lys.

Timen gik, en time af fuldkommenhed, men så var det også forbi, hun huskede tegningen og rakte efter den, men hun mindedes tillige, hvordan de skiltes i går. Hun så på tegningen, den var god, heldigvis, så skulde det andet også blive godt. Hun var selv en hel anden nu, hun vidste ikke, hvad der var gået af hende i går, men det var også lige meget. I dag kunde han ikke modstå hende, selv om han var nok så vred. Der var en smærtelig varme i hendes sind, af megen kærlighed, der trængte til at bruges. Al hans misstemning skulde komme til at forsvinde.

Hun vendte uvilkårlig hodet bort, da hun mødte sit eget smil i spejlet.

— Grandlev kom ned ad gaden og skulde i skole, han så Helga et stykke forude; det var godt, hun kom, det var rigtigt af hende. Han kastede et flygtigt, misbilligende blik på hendes ansigt, der var så bevæget, så strålende; det var ikke, som det skulde være. Hvad de havde at forhandle, var ikke lutter fryd.

Det er harmeligt, at den kvinde, der har handlet urigtigt mod een, kommer een sjæleglad i møde næste dag; det er respektstridigt.

Godmorgen, sa hun med en varm, forpustet stemme.

Godmorgen, Helga.

97

Hendes hånd lå inden i hans som en blød, levende flamme. Jo, han kendte den nok, Helgas hånd.

Hvordan har vi det? spurte hun.

Vi har det godt, svarede han uden forbehold. Det burde måske ikke siges, men det var sandt. Omstændighederne havde forandret sig, mens hun var kommet så nær. Man tænker undertiden anderledes med en vis hånd i sin. Videnskabens fallit!

Det er det allerbedste ved dig, udbrød hun, at du ikke kan være vred på mig ret længe ad gangen.

Det er altså opdaget, tænkte han. — Hvis det er et fortrin ved nogen af os, så tilfalder æren dig og ikke mig, svarede han.

Det er alligevel dig, der holder sammen på det, ellers røg vi snart hver til sit.

Det er rart at høre dig anerkende din egen upålidelighed så ubetinget.

Jeg er ikke upålidelig, men somme tider kommer der noget imellem os, som gør, at jeg ikke kan holde af dig, som jeg vil; jeg kan blive rasende på det, men det vil ikke gå væk. Så er der ikke andet at gøre end at vente.

Og så kommer lysten til at ryge fra hinanden, det vil sige: fra mig.

Uha ja; når jeg en gang har udleveret dig et faktum, så sidder det lige straks inde i en forfærdelig rævesaks, hvor ingen jordisk magt kan få det ud.

Godmorgen, Helga; her skal jeg ind. Nu kan du bære din triumf videre ned ad gaden. Du er et monument — i pelshue og astrakans kåbe — og forestiller »Sejren« lige så godt som nogen halvnøgen statue med hvirvlende draperier.

Godmorgen, store mand. Helga kommer igen.

Hun kalder mig altid stor, når jeg er den lille, tænkte han. Hvilken bagvendt logik ligger der til grund for den benævnelse?

Men hendes stemning er unægtelig den anførende, hun bestemmer forholdet mellem os, knytter og afbryder forbindelsen. Hun er solen, min meget lunefulde aprilsol, der kommer og går. Jeg lar mig beskinne og tar mod byger, men råder ikke for noget. Og alt dette er blevet meget vigtigere for mig, efter at det er 98blevet så usikkert, mens andet, som er pålideligt, har tabt i værdi. Dette er altså lykken, ti den kendes på, at den oftest står på svage fødder, og dog går den forud for alt. Der er meget, som er sikrere, mere ubedrageligt, men lykken er det vigtigste.

Da han kom hjem om eftermiddagen, sad Helga på hans chæselong og ventede med sydende utålmodighed.

Jeg var i skoven i formiddags, fortalte hun, da hun endelig kom til orde. — Jeg måtte et sted hen, hvor der ingen mennesker var. Å, jeg var så lykkelig, jeg kunde trille mig sammen i en knold, for at ikke noget af det skulde rulle fra mig. Kender du det at ha meget mere, end man kan tåle, og man dog ikke vil undvære noget af det? Og så sidder det oppe ved brystet; man vilde gerne være et pindsvin og kunne rulle sig uden om det; hvad kommer det af?

Han sad med hende på skødet og iagttog, hvordan hendes smil dannede sig om venstre mundvig, lidt før det blev synligt ved den højre; der var en ubetydelig skævhed i hendes ansigt.

Dette spørgsmål, sa han, er ikke vanskeligt at besvare. Ti dels ytrer følelser sig stærkest i hjærteegnen, dels er besiddelse i sin primitive form det samme som overfladeberøring, hvad der ses tydeligt hos små børn, lige som for eksempel hos den romerske kejser, der rullede sig nøgen i sine penge.

Så er jeg altså primitiv, lo hun; men det er godt. Når jeg kommer i seng om aftenen, ruller jeg mig sammen og tænker mig, at jeg har dig inden i. Det synes jeg egenlig er noget vrøvl, men når det blir videnskabeligt forklaret, så kan jeg trøstigt blive ved, ikke?

Dine øjne er så vidunderlige, Helga; de kan være hårde og blanke som hoderne på to nagler, hvormed et kosteligt skrin er slået til, men de kan også være to vinduer, hvor lys går ind og kommer ud. Du er som et hus med store vinduer til alle sider, fuld af sol. Du har taget mere lys ind end jeg.

Derfor anskaffede du dig mig. Jeg har til dig med.

Nu skal vi se. Jeg har engang troet, at alt det, der strålede ud 99af dine øjne, var kærlighed til mig; nu

ved jeg, at der også er så meget andet. En mand, der var dummere end jeg, vilde sige: hun glæder sig til at blive gift, det er det hele.

Nå, det ved du altså, jeg ikke gør. Har man desuden lov til at gifte sig, når man går med en hel masse i sig, som man ikke ved, hvad skal blive til?

Lov, det ved jeg ikke, men man gør det meget almindeligt, og den hele masse blir til en hel masse børn.

Uha, hvis jeg havde det nu — —. Jeg kom dem i en kurv og gik omkring og solgte dem. Men sådan noget er det ingen gavn at tale om; du kan gøre mig ked af dig, når du begynder på det.

Det skal måske opfattes som en forudsigelse; så langt er du altså kommet — —.

Nej, fy, ikke ruge over det ligesom et æg, til der kommer en stor, sort drage ud af det! Hvis du gør det, så sprænger jeg dig i luften med kærlighed, lige op til mælkevejen lige som en raket, med en lang ildhale efter; halen er kærligheden, det vil sige: min, ikke din, for den er dig en sten om halsen, som du helst vilde være fri for.

Du er en barbar kvinde, Helga, sa han, da han igen fik hende til ro; men du har gjort et dårligt parti. Du skulde ha været gift med en høvding og fulgt ham på jagten med en ring om hver ankel og hver arm og en unge surret fast på ryggen.

Ih ja, det er næsten uhyggeligt, at du ved sådan noget. Det skulde være bøffeljagt, tyrejagt. Når vi kom hjem om aftenen, vilde jeg indridse hele jagten på det bøffelhorn, vi drikker af.

Nej, Helga. På familiens horn indridser du skildringen af, hvordan du tog blodhævn over din mand, der senere faldt for en fjendes hånd.

Ja. Jeg ser mig selv komme ud af hans telt, omhylet af hans koner, og med en blodig kniv i hånden. Men jeg tror godt, jeg kunde dræbe den, der havde slået dig ihjel, hvis du var sådan en barbarhøvding.

Ja, ikke sandt, hvis!

Å, du kunde godt bruges. Du skulde sidde hjemme og regere over alle gode og onde ånder, mens jeg og sønnerne var på jagt. Du vilde være en udmærket medicinmand, der skaffede stammen 100regnvær og alle djævels venskab og beskyttelse, og som sang kraftige formularer over sår og bylder og faldende syge.

Du derimod vilde med alderen blive stammens dronning og formynder for de forældreløse børn. Alle unge piger vilde komme til dig om råd, og de unge mænd vilde bede om din mellemkomst i kærlighedssager. De ældre vilde aldrig glemme at komme og fortælle dig om deres jagter og kampe, og de vilde se deres fordel i at forære dig de fedeste stykker. Men du vil ende som en vel præserveret mumie i en stensat grav.

Å, ja; jeg vilde ønske, jeg var umådelig naiv og fantastisk, så rendte jeg ud i den vide verden — — — nu lyder det så dumt.

Det kan nås endnu; der eksisterer virkelig en vid verden, tror jeg. Hvad blir du ellers til sammen med et overkultiveret menneske, der ikke formår at udvikle det ejendommeligste i dig?

Men jeg forstår ikke, hvad du mener med det, udbrød hun og rejste sig. Du gør mig endnu mere vild, end jeg allerede er, i stedet for at opdrage mig til at blive en passende kone til dig. Hvorfor lærer du mig ikke resignasjon?

Fordi jeg kender den så godt selv. Jeg synes ikke, den er ret meget værd.

Men du må da ha en hensigt med det! Eller betragter du mig som et barn, du fortæller æventyr? Det er ikke uden fare, vil jeg sige dig. Jeg er pjanket nok til at ta det alvorligt.

Jeg ved ikke selv, hvad jeg mener med det, svarede han, urolig og usikker. Når jeg er helt optaget af dig, kommer jeg til at tænke på ting, der ligger mig temmelig fjærnt; det er den magt, du har over mig, der gør det. Den er ikke altid helt god.

De stod i hver sit hjørne af stuen og så hen for sig; men så rettede hun sig, gik over til ham og la hænderne på hans skuldre og sa indtrængende:

Vi kan sådan med et snakke os fra hinanden, lader det til. Lad os nu være glade for hinanden og ikke tænke på andet. Og så skulde du en gang se at komme her fra, ind i større forhold; jeg har hørt flere sige, at det vilde være dig en let sag.

Hvis jeg får mit næste værk færdigt, så kan det jo være, jeg forsøger.

Dit næste værk? Det har jeg aldrig hørt tale om.

101

Jeg har først fået ideen i de sidste dage, mens du har været langt borte. Det betyder intet mindre end en væsenlig ændring af hele mit filologiske grundsyn. Før har jeg især søgt at udfinde *lovene* for de forandringer, et sprog undergår; i lydlæren er der jo næsten kun tale om love, alt er lovbundet, hedder det, og jeg har hidtil overført det samme princip på mit felt, men nu begynder jeg at tro, at den opfattelse er altfor snæver her. Når det gælder et sprogs betydningsindhold, nye ords fødsel og gamle ords død, så er det nu min overbevisning, at man bør ta rigeligt hensyn til lune og tilfældighed, det vil sige, at fantasi og stemning får råderum ved siden af de såkaldte love. Sprog er jo dog en menneskelig foreteelse, og først når man under studiet af det regner med alt, hvad menneskeligt er, kan der være tale om en virkelig sprogets sykkologi, der kun er en særlig afdeling af den menneskelige. Jeg mener ikke, at jeg her er opfinderen af en ny teori, men jeg tror, at jeg ved siden af andre kan levere noget af værdi.

Det tror jeg næsten også, jeg forstår. Fantasi og stemning, det blir nok godt. Det skulde vel ikke være mig, der har bidraget en lille smule til den ide? For det er vist mig, der har gjort dig nøjere bekendt med de ting, mere end du skøtter om, mon ikke?

Du skal gærne få din del af æren, Helga, meget gærne. Det kan ikke nægtes, at jeg har fået mange nye indtryk ved dig.

Det er jeg stolt af. Det har du altså gået og arbejdet på, mens jeg har været — hvad skal vi kalde det?

Nej, Helga, jeg har fået den ide, mens du har været allerbedst. Når jeg en tid ikke er sikker på dig, så er jeg helt optaget af dig, og min arbejdskraft er ringere. Men i dag er jeg vis på, at jeg kan få noget betydeligt ud af dette nye synspunkt. Jeg opdager hvert øjeblik omstændigheder, der først nu kommer til at stå i den rette belysning; selv mens jeg taler med dig, arbejder min bevidsthed, og et resultat springer frem, uden at jeg har søgt efter det. For det er sådan en lykkelig dag, og jeg ved ikke en eneste grund til, at det værk, jeg venter mig så meget af, skulde mislykkes for mig.

Hun så fast på ham, idet hun talte hurtigt og indtrængende: Vil det sige, at det værk ikke kan blive færdigt, hvis jeg — — ikke blir ved at være, som jeg er i dag? Er din arbejdskraft afhængig af mine stemninger?

102

Han så, hvor alvorligt hun tog det; måske vilde hele deres fremtid afhænge af, hvad han nu svarede. Han læste spænding og undren, men også offervillighed i hendes ansigt. Han kunde binde hende for bestandig. Hvis hun gav ham sit ord, så holdt hun det, og han var for så vidt sikret. Men hører det til kærlighedens væsen, at den stræber at binde? Mon ikke snarere til egenkærlighedens? Og var han den mand, der kunde holde hende skadesløs for så stort et offer?

Han var ikke i tvivl om, hvad sandheden var, men heller ikke om, hvad han burde svare; derfor sa han med overbevisende ro:

Du misforstod mig. Nu har du en gang medvirket til skabelsen af en ide, og den kan ikke tilintetgøres. Det blir min sag, hvad jeg får ud af den. Du har gjort dit.

Å, det lettede at høre. Du skal ikke tro, jeg står på springet til at fare fra dig igen, men det store ansvar og forpligtelsen til altid at være god, den kan du nok forstå, jeg ikke kan bære. Jeg må ha en vis frihed.

Om jeg nu havde sagt det, tænkte han. Nej, Helga skal ikke bindes.

Og nu skal vi gå en tur. Jeg skal slæbe dig langt ud i mørket, hvor jeg selv plejer at gå. Det er så bulnende sort der ude, men du behøver ikke at være bange, for når vi vender om, kan du se svineslagteriet, der ligger ligesom et illumineret palas med alle sine elektriske lamper. Man blir barn igen og kommer ind i æventyret, når man ser det syn helt ude fra mørket.

De var også sammen hele aftenen; hun var genial i kærtegn; det var en dag, der bandt dem for fremtiden, sa hun; troede han ikke også det?

Jeg er helt lykkelig, svarede han, og du er fuldkommen dejlig, alt er såre godt; det er verden, der lige er blevet skabt på ny, vi har selv gjort det, og det er ikke til at ta fejl af: vor verden er såre god.

Ja, mener du det ikke? Kunde det være bedre?

103

Nej. Der mangler ingenting. Vi er to guder, der er tilfredse med vort værk.

Han mærkede på sin kind, at hun smilede, og så forundret om på hende, men synet af hendes ansigt

optog ham straks, og han glemte, hvad han vilde have spurt om.

Når jeg ligger med mit hoved mod din skulder, så han lidt efter, så synes jeg, at jeg er kundskabens overlæssede træ på godt og ondt, der læner sig op mod livets altid unge og friske træ og vokser under dets skygge. I øjeblikket synes jeg også, at det er det eneste naturlige forhold.

Ja, men det er ikke smigrende, lille Helga, at du omfavner mig af den grund, for det vil sige så meget som, at du sanksjonerer det som det rette forhold, at jeg vokser under din skygge.

Jeg er så træt, Helga, jeg er lykkelig træt på forstanden; jeg er hævet over trangen til at kunne forstå. Jeg er noget, som jeg aldrig har været før; lad os kalde det gal. Gud, lad mig være gal, så længe jeg kan; den tid kommer nok, da jeg får min forstand igen, desværre.

Dit hår falder ned. Se, hvordan din flætning flyder over mit ansigt, som tang over hodet af en hund, der dukker op. Den pæne flætning af Helgas! Jeg tør nok sige, den har spillet en vis rolle i min udvikling. Jeg har i sin tid gjort den til genstand for de lærdeste undersøgelser og beskrevet den på det rene højdansk, som du ved, jeg er bekendt for. Jeg har sammenlignet mig selv med den, og hvor mange danske flætninger tror du, kan rose sig af at ha haft en lignende betydning? Har jeg ikke om morgenen været som en korrekt flætning, fast og hårdt strammet i viljen, smukt og tydeligt snoet i logikken — og om aftenen lodden på sjælen, utydelig og trådet, med løse tjavser i tænkningen, slap og oprevet som en lang flætning efter en bevæget dag.

Er der så mere, du ønsker dig? spurte hun efter en pause.

Nej, som sagt. Dette øjeblik er helt fuldt; det rummer ikke mere. Men du har det vist anderledes?

Nej. — Det er det, der undrer mig. Jeg holder dog så uendelig meget af dig.

Han tog hendes hoved ind til sig og sa sagte: Hvorfor undrer det dig? Det blir nok anderledes, jomfru Helga.

104

— Klokken halv elleve kom moeren hjem, og da sa Grandlev godnat.

Lidt efter tog Helga tøjet på; hun kunde ikke falde i søvn alligevel, erklærede hun.

Hun gik ned ad trappen med tunge trin, idet hun holdt sig i gelænderet.

Uden for støjede vinden; den var et helt regiment stormvæsner, store og små, med alle slags røster; de holdt jagt på hverandre om hushjørnerne, slog kolbøtter over tagene og slængede hinanden ned i gårdene, så det knaldede. Det var en levende nat; alting havde mæle, der var ikke så tyndt et græsstrå eller så smal en revne, uden at det havde sit at hviske om; men jordens runde krop rumlede som en uhyre tromme, mens stormen spillede hen over den.

Helga stod inde i gangen og betænkte sig. Egenlig vilde hun helst i seng, hun kunde godt sove, altfor godt. Hun svaled sine kinder på en rude; det måtte være dejlig koldt uden for, en kulde, der slog igennem!

Da hun kom ud på trappen, trængte vinden hende op mod døren. Dær stod hun lidt og tænkte over det og samlede skørterne. Det var en skam, så mat hun var!

Men matheden faldt af hende for hvert skridt, hun gik. Blæsten strøg varmen af hendes kinder, den skyllede over hende som et bad, og i stedet for kom der en anden, bedre varme inde fra. Det var en hel fest at gå over broen; det var slutningen på styrtebadet, hun kastede sig frisk ind i mørket på den anden side.

Hvor der var sort og stille. Hvem kunde begribe, at dette ubevægelige mørke var et stort oprør, der ikke gjorde andet end male støj og hvirvler? Hun stirrede ind i det og ønskede at se selve stormen, ligesom hun hørte og følte den. Stormen, som hun holdt mere af end måske noget andet.

Alle minder blæste af hende, kys og kærlige ord; hendes sjæl stod åben som et stort hus uden vinduer, ingen kan opholde sig der; stjerne blir kolde og friske som selve den åbne mark. Det er ikke længere noget hus.

Han havde kaldt hende jomfru. Nu var han sikker på, at de snart skulde giftes.

105

Hvis jeg nogen sinde kommer til at male hans portræt, så skal han være vred, ikke forelsket. Jeg vil ærgre ham, til han blir fuld af filosofisk harme. Og så får jeg ikke lov at male ham.

Hun var kommet op på en af de høje skrænter ud mod fjorden. Neden for plaskede bølgerne

regelmæssigt i al den øvrige uorden, og når en stor bølge fik revet toppen af, hørtes det som en hel regnbyge.

Hun stod på bunden af en gryde kogende storm. Den, der nu kunde springe op gennem mørket, til stjærnerne og se stormgryden boble sort og rasende under sig!

Vinden pressede på, som om den opmuntrede hende til at springe ud. Det var netop det, hun gerne vilde. Kaste sig ud og falde gennem et mørke, der vedblev at åbne sig under hende, dybere og dybere ned. Mørket er så sort og blødt at falde i, og i mørket er der ikke andet end stormen, der ikke har hjørner eller skarpe kanter.

Blæsten tog om hende. Derved kom hun igen til at tænke på ordet jomfru. En mand havde vakt hendes forståelse af, at hun var jomfru. Det var aldrig før faldet hende ind, at det var en egenskab, så at sige noget, hun ejede. Hun blev så øm over det ord og udtalte det et par gange for sig selv.

Her oppe stod hun og så ned på kærligheden. Hun havde ventet sig af den, at den også var en slags storm, der rev med og ikke ænsede modstand. Så havde hun gerne ladet sig rive med i aften. Ikke fordi hun længtes efter det, men hvis kærligheden var stærkere end alt andet, så var den netop det, hun ønskede at prøve. Men sådan var den ikke. Den var ikke svimmelheden eller alt det, den skyldes for at være; den var ikke stærk; og nu blæste den af hende. Forventningen om den store lidenskab var blæst bort, langt ind i mørket, hvor ingen kan finde den, sammen med så meget andet løst, som vinden tar med på sin tilfældige vej.

Der blev vel noget tilbage; men det vilde først få betydning langt ude i fremtiden og var ikke det vigtigste i øjeblikket; det var ikke noget, der fyldte sindet helt, derfor skulde det blive liggende foreløbig, til der blev brug for det.

Det var jo også ham selv, der udtrykkelig havde kaldt hende jomfru Helga. Fordi hun var det, kunde hun stå her, fri og ene 106og ha ret til at gå efter et mål, der nu var nærmere end alt andet, siden kærligheden ikke var nogen lidenskab.

Hun gik ned ad skrænten; det begyndte at blive koldt, men da hun nærmede sig byen, hvor folk lå og sov fornuftigt i deres senge, også den fornuftigste af dem alle, Niels Grandlev, så blev hun underlig forstyrret i sit sværmeri; hun kom pludselig til at se hans øjne for sig, de havde vist ikke tabt deres magt over hende. Formåede hun i virkeligheden at løbe fra ham?

Og som om hun havde været skilt fra ham i lange tider, følte hun pludselig en hæftig længsel efter ham. Det var, som om hendes sind krampagtigt holdt fast på ham, netop som han syntes overflødig. Men det kunde ikke hjælpe at vende tilbage og leve denne aften om igen. Derimod vidste hun nu, hvordan mindet om den vilde virke på hende om et år, om to år. De år skulde gå først. Hun vilde være langt borte fra ham og komme til at holde af ham igen ligesom fra først af.

Imidlertid skulde det andet prøves; hun vilde gå til bunds i det også; det skulde så vise sig, om det bragte hende nogen skuffelse. Men selv om hun blev halvvejs mislykket på to måder, så faldt hun vel en gang til ro og slap ud over denne evindelige vaklen.

Det blev uhyggeligt omkring hende; mørket blev nærgående og forvirrede hendes sind; hun kunde ikke tænke klart.

Så samlede hun skørterne i venstre hånd og tog vejen hjem i fire løbeture.

107

Helga vågnede tidligt næste morgen; der sad en beslutning i hende og virkede som et vækkeur, den drev hende op præcis klokken syv.

Det var hende forfærdeligt imod at fortælle ham blot en lille part af det, der havde taget magten over hende nu, men det kunde ikke være anderledes, han skulde ikke narres. Så blev det vel forbi; fra hans standpunkt set var hun ikke til at holde ud, det indså hun godt. Hun var ikke ret lykkelig mere; og dog skulde hun også denne gang få sin vilje, som hun plejede. Kunde det tænkes, at hun var blevet mere tilfreds, om hun altid havde haft en til at kommandere sig? Men det var der jo aldrig nogen, der havde villet; så måtte hun da selv råde.

Da hun kom til den gade, hvor han boede, kom hun i uro for, at hun måske ikke bar sig klogt ad. Hvad vilde han gøre i et lignende tilfælde? Han vilde vente og la åbenhjærtigheden afkøles ved hjælp af en omgang kold fornuft.

Ja, men jeg er ikke ham!

Han er formodentlig ikke stået op, tænkte hun, da hun stod ved hans gadedør. Han vil også finde det grulig naivt, at jeg sådan kommer stormende med alle mine stemninger — —. Uha, hvor jeg er smittet af ham. Jeg er allerede fru Grandlev og ikke spor andet. Jeg kan vist ikke reddes længere. Så går vi hjem med erhvervelsen af den viden.

Samme aften ved syvtiden kom hun op til ham. Han var lige kommet hjem fra hotellet og sad og stoppede sin pibe, men den stillede han fra sig, da han så hendes ansigt.

Sæt dig ned, begyndte hun, du ser så stor ud.

Han satte sig.

Å nej, sid nu ikke dær og ta vy'er af mig, som om jeg var et landskab. Sig noget, at jeg kan høre, du er et menneske.

Vist er jeg et menneske, delvis. Kom så med det.

108

Med det. Herregud. Det er jo ingenting andet, end at jeg har bestemt at ta ud et års tid.

For at lære husholdning?

Nej, svarede hun ligefrem, for at se noget mere af livet, inden jeg blir gift.

I hvad retning? Vil du lære noget mere eller mere dig noget mere? Det nægtes ikke, at her er en smule ensformigt. Særligt i omegnen af mig.

Jeg vil se, om jeg kan blive til et eller andet. Bare til et fornuftigt menneske, for det er jeg ikke; jeg er meget mere tosset, end nogen ved, du med.

Min påvirkning gør dig ikke klogere eller klarere? Tro ikke, det undrer mig. Jeg har opfyldt min bestemmelse med hensyn til dig. Derefter kan andre ta fat, eller fortsætte med et smukkere udtryk.

Han tændte omhyggelig sin pibe og satte sig på en anden stol. Det var ikke hans mening at demonstrere med sin ligegyldighed, men han følte nødvendigheden af at gøre noget, der kunde hjælpe ham med at bevare sindsligevægten.

Det er vel blandt andet hensigten med din bortrejse, at forholdet mellem os skal løses på en læmpelig måde. Du antydede en dag, at du trængte til stærkere — stemninger, end de kan — opdrives her. Dit andet mandsideal — — —.

Dette her har ikke noget som helst med mænd at gøre. Du er mig god nok som sådan — — —.

Det udtryk er nederdrægtigt, men betegnende. Du tog næmlig grundigt fejl i går. Jeg syntes, det var en af vore store dage, for dig var det kun et mislykket forsøg; det var alligevel ikke stort nok, ikke den barbariske lidenskab, du har fablet om, og det er du omsider klar over.

Ja, du kan jo altid lave det sådan, at du får ret, fordi du er den klogeste; men jeg tror ikke, at den klogeste altid har ret. Men hvis du mener, at du kan være tjent med mig, hvorfor siger du så ikke: Sluder, Helga, du blir her og gifter dig med mig om to måneder. Skynd dig så hjem og få dig det nødvendige udstyr.

Sådan taler det ideal af en mand, der kunde ha gjort denne 109udrejse helt overflødig. Da der imidlertid kun haves mig, så skal der mere til.

Uha, hvor dette her er desperat komisk! Du og din logik og din lange pibe, I er tre mandfolk — — jeg har nok at gøre med at klare mig mod den ene af jer.

Hun så ældre ud i dette øjeblik, end hun plejede; der antydedes furer om munden, ansigtet blev bredere, og øjnene fik et smærteligt udtryk, som så de ind i fremtidig bitterhed. Det vilde blive et stateligt hoved med alderen, tænkte han. En stærk sjæl. Han vilde være glad, om han havde nogen del i dens udvikling; også det var et værk — i stedet for det, der måske ikke blev til noget.

Nu har jeg også glemt alt, hvad jeg vilde sige dig, men jeg kan godt nøjes med at sige dig bare een ting: Jeg holder lige så meget af dig nu som i aftes, men det kan ikke mærkes altid, fordi der er noget imellem, og du kan ikke få det bort; så må jeg jo selv prøve. Og hvis du vil vente på mig, så kommer jeg tilbage — —.

Hvor meget af dig kommer der tilbage?

Meget mer, end der rejste ud.

Det meget mer vil til den tid se meget mindre i mig.

Dersom du vil slippe den pibe, så vil jeg sidde på dit skød og sige dig noget. — Tak. Der kommer en tid, da jeg altid vil holde lige så meget af dig, som jeg gjorde i aftes, hvis bare du vil vente så længe.

Ja, og hvis jeg så er den samme som nu, tænkte han og strøg håret ind bag hendes øre. — Der gærer nok mange mærkelige ting i dette kvindehoved, sa han, og når det er færdigt, så kommer først den tid, da vi kan begynde at være helt lykkelige — det, der så er igen af os.

110

Natten kommer, da ingen kan arbejde.

Næsten hver aften mindedes Helga disse bibelens ord; de fik nu betydning, som de aldrig havde haft før, ti det at ophøre med arbejdet var for hende en sørgelig nødvendighed; at gå til ro var tidsspilde. Hun klædte sig uvilligt af og blev rent utålmodig, når hun kom i seng, for nu gjaldt det jo om at falde i søvn så hurtigt som muligt og få den ulykkelige nat overstået og nå den ny dag, som lå bag ved. Hun kunde blive grædefærdig, når utålmodigheden eller arbejdets brand, der endnu ulmede i hende, hindrede hende i at sove, og hun lå dær til ingen nytte.

Dagen var det eneste, der duede. Den signede dag med fryd vi ser — —. Det allerførste lysskær vækkede hende; der var ingen tid til drøm eller blunden, hun var helt vågen, midt ude i det kommende arbejde, så snart hun havde lukket øjnene op. Tilmed var det i den tid, da dagen er i tiltagen. Dagen voksede, ligesom alt andet voksede. Det blev til en fast og sammenhængende tilfredshed. Igen en gang havde hun fundet det rette, og i det øjeblik da trangen dertil var størst.

Lidt op på dagen, når hun allerede havde udrettet en hel del, meldte sig de to småpiger, som hun var lærerinde for. Hun havde næmlig fået plads som lærerinde på en gård tæt uden for København, og hun havde ikke fortalt nogen der hjemme, hvad andre hensigter hun havde med at søge ud; de skulde ingenting vide, før der var et resultat at opvise.

Om eftermiddagen var hun i København og fik undervisning i tegning og maling. Hendes lærer, der var bekendt for sine interiører fra bøndergårde, havde ikke sagt noget, da hun viste ham sine forsøg, men blot erklæret sig villig til at gi hende undervisning. Han var en stilfærdig, massivt bygget, yngre mand, hvis landlige afstamning ikke var til at ta fejl af. Han smilede, da han så skitsen med tyren, men bad derefter, om han måtte se, hvad 111hun havde lavet hos sin første lærer. Da han senere en dag blev mere meddelsom, var det for at spørge, hvor hun var født, og med det samme fortalte han, at hjemme hos hans faer havde de aldrig holdt tyr. Han talte ikke meget, og når det ikke drejede sig om kunst, ytrede han sig på en eftergivende, indrømmende måde, der formodenlig skulde betyde, at han ikke la videre vægt på sin egen mening om den ting. Helga havde den allerstørste respekt for ham; hans ros bestod i det ene ord Ja! Men var der noget i vejen, så benyttede han hellere pensel eller blyant end ord. Betalingen for undervisningen plejede han hastigt og forlegent at stikke i vestelommen uden nogen bemærkning.

Også Helga blev stille og lidet meddelsom i denne arbejdets tid. Hun havde ikke noget at spekulere over, siden alt nu gik sin jævne gang. Hun tænkte ikke mere end en god jagthund i funksjon; ligesom den, bestod hun ikke af andet end jagttagelse og handling, og ad den yderst korte vej, som hos hende forbandt disse to virksomheder, foregik al hendes tænkning.

Der var kun een afbrydelse, og den indtraf efter et par måneders forløb. Da følte hun det pludselig, som om hun ikke kunde komme længere; arbejdsmassen gjorde ligesom aktiv modstand og stødte hende tilbage, hun var magtesløs; det kom uden foregående varsel af nogen art. Hun kæmpede med det en uge; så mødte hun en dag uden rekvisitter. Hun mente, det var en fuldstændig misforståelse med hendes talent, og hun bad hr. Olsen sige sin ærlige mening om sagen. Han blev meget forundret, og først da hun hæftigt og bittert havde forklaret ham, hvad der var årsagen til denne bratte opgivelse, begyndte han at forstå, og han fortalte hende, at det var noget, enhver kunstner kendte, selv om han var udlært. Hun havde formodenlig arbejdet for meget, og hun gjorde vel i at fare i mag, da al for stor iver måske kunde blive skadelig for hendes fremskridt. Hun blev straks beroliget og fandt sin egen adfærd meget tosset og ubetænksom.

Med denne begivenhed var det nyes fanatisme overstået; hun var sluppet gennem den skinnende sky af begejstring, der fører ind til det jævne arbejde, og hun gjorde bekendtskab med arbejdet, som det tar sig ud i den daglige omgang. Det føles, afvekslende varmt eller koldt; man iler til det med lyst, og man udretter 112det med køligt sind, som noget, der er organisk forbundet med ens tilværelse og ikke tør forsømmes; det skifter i ens opfattelse som selve de mennesker, man omgås; det synes gammelt, og det fornyer sig, det slipper ens sind og griber det endnu stærkere; det præger ens vaner og blir en del af den form, hvori ens tilværelse støbes, det kan ikke bedre undværes end de mennesker, man er vant til, men det kan undertiden fylde så stærkt, at mennesker blir overflødige.



Samtidig sad Niels Grandlev hjemme i sin by og vidste ikke andet at fylde ensomheden med end en redegørelse af forholdet mellem ham og hende. Når den var færdig, vilde han ta fat på mindre påtrængende sager, muligvis forarbejder til det store værk om sprogets liv, som for resten havde været helt ude af hans sind, siden Helga var rejst.

Det hele er jo en kulturhistorisk begivenhed af stor psykologisk interesse, tænkte han som et foreløbigt resultat af sine undersøgelser, og han udarbejdede en halv spøgefuldt afhandling om æmnet.

Jeg kommer hende i møde med en høj kultur, hun på sin side har intet uden ungdom og friskhed — det er kulturen og barbariet, der tørner sammen. Hvad der er sket i historiens forløb mere end een gang, det indtræffer også her: den naturlige kraft sejrer. Den tilegner sig det af kulturen, som den har brug for; det øvrige ringeagter den og træder det helst ned. Barbaren måber vel beundrende over den andens åndelige overlegenhed, men han ønsker ikke at eje den, da han selv besidder handlingens overlegenhed, der er ham mere værd. Men kulturmennesket — in casu: jeg — er ikke så værdiløs, som handlingens hurtigt dømmende barbar tillader sig at mene. Jeg repræsenterer det beskuende element; også jeg kommer til resultater, selv om de ligger længere borte fra øjeblikket, som barbaren elsker over alt. Handling og beskuelse — det er de to stadier; jeg tilhører det andet, der er det højere, og tillige det, der er undergangen nærmest. Handling og beskuelse — kraft og visdom, disse to ting udvikles af og fortærer hinanden. Kraften sætter sin sidste blomst i visdommen og visner dernæst; det er den ufrugtbare slutning på udviklingen, ti dette frø visdommen er ikke spiredygtigt.

Jeg indrømmer derfor det naturlige i, at jeg er den væsenligt tabende; jeg erkender min del af nederlaget; jeg er den, der lades tilbage og er ilde stillet i ensomheden, mens den anden går bort og sejrigt fortsætter sin udvikling. Men idet jeg er slået, så vinder jeg dog en sejr i min beskuelse; jeg *forstår* alt, hvad der er hædet mig; jeg kan påvise alle de love, der har virket til mit tab; jeg kan demonstrere tingenes naturlige udvikling med mit eget fald. Det er min triumf, at jeg kan bevise, at det ikke kunde gå anderledes, end det er gået.

Således ser den ideelle visdom ud, og dersom jeg ejede den mere end blot et minut ad gangen, så vilde jeg gerne slå mig til ro i den, men jeg kan ikke kalde den min; jeg *forstår* den og kan næsten med fuldkommenhed sætte mig ind i, hvordan den er at eje, men det er ikke mig, der er indehaver af den; jeg har kun fået lov at beskue den en gang. Det er end ikke alene visdommen, jeg ønsker; ti mit hjerte er delt og hænger mere end halvt ved barbaren, der er draget gennem mit land og har taget det med, hun kunde bruge og gjort det øvrige værdiløst i mine øjne, og til tak for dette har jeg vel et løfte om, at min barbar kommer tilbage, men hvor kan jeg stole på det? Hvad tillokkende kan der være ved et land, hvorfra hun allerede har taget det, hun havde brug for?

Og hvis det sker, som der dog er påviselig sandsynlighed for: at visdommen en gang tar varigere ophold hos mig, har jeg da ikke endnu mindre udsigt til at få min barbar hjem igen?

114

Niels Grandlev stod ud ved en lille landstasjon og lod sig vise vejen til Lindagergård. Det var i Pinsen. Fjorten dage havde det været sommer; han kunde ikke udholde ensomheden længere. Vinteren var gået nogenlunde, forårets væde og uføre havde holdt ham inden døre og gjort hans sind tålsumt, men nu var det altså sommer, og tålmodighedens filosofiske tid var til ende. Han måtte vide, hvordan han var stillet; Helgas breve havde været så tilfredse og intetsigende; han vilde se og høre hende selv; hendes hemmelighed, som han jo godt kendte, måtte det nu være forbi med.

Naturligvis er dette en overrumpling, forklarede han sig selv, men nøden driver mig; jeg bryder ud af min ensomhed, hvor jeg er ved at omkomme, og har jeg andre steder at gå end til hende? Vi skal nu se, hvordan jeg virker på hende. Vi må regne med den mulighed, at hun ganske har glemt mig; i halvandet år har hun faktisk været uden for min indflydelse; måske hun nu er helt uimodtagelig for den; hendes udvikling vil det ikke skade. Når jeg før har forsøgt at drage hende ind i min tankeverden, som hun nærer en mystisk respekt for, da har hun vel snarest været til mode som et insekt, der lammes med et stik af en gravhveps og slæbes af sted. Hun kan undertiden forstumme og blive forsvarsløs over for min tænkning, men hun plejer også hurtigt at kunne rive sig ud af narkosen, især ved synet af noget, der modsætningsvis er liv, og så flygter hun. Tænkkeligvis er hun nu aldeles uangribelig.

Mens han gik ned ad en markvej, så han hende sidde ved et staffeli og male. Foran hende stod en tyrekalv; ved siden af en mand.

Var det manden eller kalven, han skulde opfatte som sin medbejler? Han trak sig i ethvert fald tilbage, siden han allerede var stillet uden for som en, der ikke hører med. Han overvejede, om han skulde gå igen, da så Helga rejste sig og vinkede med paletten. Så var det vel bedst, han gik nærmere; han fandt et gærde, hvor han satte sig uden just at se hen efter hende.

Lidt efter hørte han hende komme løbende; han rejste sig langsomt.

Goddag, gamle; nu er jeg færdig. Det var bare lige halen, jeg skulde ha givet et par strøg. Hvordan har du det? Hvorfor kommer du ikke hen og ser på det?

Jeg vilde ikke gøre kalven bange.

Det var pænt af dig. Kom så.

Jeg synes egenlig, Helga, at du skylder mig en mere omstændelig forklaring end blot at sige: Kom så.

Nå, ja. — Hun la bægge hænder på hans skuldre og så glad på ham. Ja, nu ved du altså, at jeg maler. Men kom først hen og se, hvordan det er.

Hvorfor egenlig? tænkte han; der afhænger jo intet af min dom. Hvis jeg ikke synes om det, så er det kedeligt og tillige dumt, men det gør hverken fra eller til.

Han behøvede ikke at se længe på maleriet for at blive overbevist om, at hun havde talent.

Jo, det er godt, sa han. Jeg kan forstå, at du nu har fundet noget, der tilfredsstill dig. Det må være en stor glæde i modsætning til det tidligere.

Dersom du havde ventet et par dage endnu, så var jeg selv kommet med billedet og havde hængt det op på din væg. Men det gør jo ikke noget, at du selv kommer og henter det, tilføjede hun i en skuffet tone. Skal vi gå hjem til mig og tale nærmere om det? — Det er mit svendestykke, vedblev hun, mens de gik. Jeg vilde allerede ha begyndt i fjor efterår; den gang skulde det ha været en allé af gamle, stævnedede popler, dem har jeg næmlich forset mig på for mange tider siden, en dag, jeg led sådan af ulykkelig kærlighed til dig. Jeg havde ellers det hele: skumringen og en roemark og gule blade hen ad en grøftekant, men hr. Olsen mente, det var for svært, og så lod jeg være, for jeg gør altid, hvad han siger. Men nu fik jeg lov til tyrekalven, og når det blir efterår, 1165å — — —. Men jeg tror virkelig ikke, du hører, hvad jeg siger. Hvor er du henne?

Jeg er ved det sted: Jeg gør altid, hvad han siger. Denne »han« er ikke mig.

Han er min lærer; det er noget andet.

Han er en mand, der er dig overlegen i een henseende i alt fald. Jeg er det i ingen; men den mand har jeg ikke lyst til at være.

Men kæreste — — — er du skinsyg?

Har jeg grund til det?

Nej.

Så er jeg det ikke.

Ja, men hvad er det da, du mener? Er du mig ikke overlegen i alle henseender?

Jo, i en del. Men ikke i nogen, du sætter pris på. Jeg står over dig i mange ting, men da de er uden værdi i dine øjne, så er det jo ligegyldigt.

Og jeg overgår dig i noget, som også er dig ligegyldigt. Det går op.

Alt, hvad der har noget som helst med dig at gøre, har den allerstørste interesse for mig. Det er derfor, jeg er afhængig, mens du er fri. Og skønt jeg deler din glæde, har aldrig noget gjort mig så ondt som at erfare, at du sådan har skjult alt dette for mig. Du var så stolt i din overbevisning, at du forsmåede at ha mig som vidne til din udvikling.

Kæreste, det har fra allerførst været min hensigt at fortælle dig alting; jeg begyndte også på det, men du forekom mig så uvillig og fremmed — måske har jeg taget fejl. — Og altid når jeg kom lidt ind på det spørgsmål, så talte du på en måde, der fik mig til at tvivle om mig selv, og jeg har virkelig været i tvivl det meste af tiden. Men så besluttede jeg, at det skulde ikke være pjank længere; jeg vilde ha et bestemt resultat at komme til dig med. Det måtte du synes bedst om, for du holder jo selv på de bestemte resultater, og det var uforsvarligt at møde med halvvejs snak. Og der kan også ha været den grund, at du ikke behøvede at tro på mit talent. Og man finder jo mistillid nok hos sig selv. Men nu har jeg et bevis at møde med.

117

Jeg er fuldstændig overbevist, Helga; du gør alt så uhyre simpelt. Og nu skal jeg forklare dig noget, som du heller ikke vil ha vanskeligt ved at forstå. I din tilværelse er jeg kun et overvundet stadium; jeg begyndte at blive det, da du tog den beslutning at skjule noget for mig, og dette her er slutningen på det.

Helga blev bleg og havde samtidig lyst til at le, i den grad var hendes sind stemt til alt andet end højtidelighed.

Du vilde tale anderledes, sa hun, dersom du vidste, hvordan jeg har trængt til dig, hver gang jeg har lavet noget godt. Jeg kunde gærne haft lyst til at rende ned til dig, alle de fjorten mil. Jeg havde tænkt, det skulde ha været sådan en fest, når du så mit første billede, og det skal det også!

Afskedsfest, Helga. Jeg kan ikke bruges som en, du kommer hen til og er glad hos over noget, du har gjort, som er vigtigere end han selv; i længden vil du også føle, at det er noget lidt at ha en mand gående til. Se, hvordan vi mødes her. Du kommer fra dit arbejde, glad og overbevist, men fordi du er helt lykkelig, vil du ikke derfor undvære kærligheden; det er tjenligst at beholde mig — en stund endnu. Og hvor kommer *jeg* fra? Fra ensomhed, fra tvivl, fra mange dages ingenting, for jeg har alt mit, hvor du er. Ti det er en overvældende opdagelse, at du helt optager min tilværelse, alt andet har du gjort til tomhed. Jeg anede ikke, hvad jeg manglede, den gang du blev min kæreste; nu ved jeg ikke, hvad jeg egentlig har igen, når du er borte.

Se, således kommer vi hinanden i møde. Du har alting, men jeg må gribe efter dig for at få noget, men har jeg dig? Forholdet imellem os er fuldstændig vendt om, så at hvis du var manden, så var det godt, men jeg kan ikke ydmyge mig dertil, at jeg skulde leve afhængig af dig. Vi er mødtes en gang, og vi er nu på det sted, hvor det er sundest at skilles. Du er opadgående, mens jeg drives den anden vej. Det er vist ikke sjældent, at en livsdygtig kvinde træffer på en mand, der er i neddrift og forelsker sig i ham. Han kommer der fra, hvor hun stræber hen, og så føres de mod hinanden, og måske det er grunden til, at de tiltrækkes stærkere. Men den dag, hun mærker neddriften i ham, mon hun da ikke vil skynde sig at slippe ham? Hun vil overveje, om hun 118virkelig bør la sig trække ned med ham, men helst vil hun være fri. Neddriften i mig, det er disse grånende vismands-tanker.

Helga satte maleriet fra sig og stirrede bleg på ham; hun var nær ved at græde, men så rettede hun sig og sa:

Det er en forfærdelig magt, dine ord har! Hvis jeg var lige så begavet som du, kunde jeg næmt risikere at forstå dig og mene det samme om os to som du, og det var ikke godt for nogen af os. Og alligevel tar du helt kræfterne fra mig, sådan som du taler. Men skønt der er sådan en styrke i dine ord, så siger du dog, du er gammel.

Gør et slags forsøg på at forstå mig, Helga. Det er forskellen imellem os, der hos mig fremkalder denne følelse af at være gammel. Det er mig utåleligt at være færdig med min udvikling, mens du lever her ved siden af mig og stadig fornyer dig. Hvert nyt værk, du frembringer, vil forårsage en tilsvarende fornæmmelse af tomhed og ældethed hos mig. Du vil også selv lægge mærke til det med tiden. Du belyser på en underlig måde min skrøbelighed; jeg ser den kun rigtigt, når du er i nærheden. Jeg ved ikke, om du vil kalde det sygeligt; ubestrideligt er det i hvert fald, og du fatter forhåbenlig, at det er for galt, at en mand som jeg ikke kan afryste denne følelse af ringhed, og at det er dig, der er årsag til den.

Godt. Gift dig så med Dagmar. Hun — — fornyer sig ikke, og hun har heller ikke glemt dig endnu.

Det burde jeg gøre, ja. Min forstand siger mig, at det vilde være forholdsmæssigt. Imidlertid har jeg en gang lært dig at kende og gør det derfor ikke.

Men sig så i det mindste: Farvel, Helga.

Det kan jeg ikke. Jeg har kun forklaret dig, hvordan forholdet mellem os er — fra min side set, men det har aldrig været mig, der traf en bestemmelse, og det skal det heller ikke være denne gang. Men du ved lige så godt som jeg, hvad der er det rigtigste.

Hvor det er underligt. Din klogskab, der siger dig, at du ikke kan leve sammen med mig, den kan ikke få dig til at ta den beslutning at sige mig farvel og gå.

Nej, Helga. Det er netop videnskabens fallit.

Så vil jeg håbe, at den videnskab altid blir ved at være fallit, 119for så tror jeg, at der kan blive et rigtigt menneske ud af dig. Men jeg skal sige dig noget — som du ikke fortjener at høre: Nu kan du plukke mig i hundrede stykker og strø mig her på vejen, og hver eneste stump vil kravle efter dig og hænge fast på dig, så du aldrig får pillet mig af.

Jeg fortjener det ikke. Men jeg må dog sige dig, at der er en mærkelig splid mellem min fornuft og min følelse. De to erklærer gensidig hinanden fallit, og når jeg som nu ser dig for mig — —

Ja, kære, store ven, det er jo udmærket; det gifter vi os på. Nu med det samme!

Men din kunst, Helga?

Å, den — — ja det ved jeg ikke. Giv mig din hånd. Sådan. Hvad med min kunst? Jeg er så glad nu. Vi har det godt, vi to, ikke?

Hun er lykkelig, tænkte han. Hun er helt tilfreds, mens jeg sidder og overvejer et eller andet. For hende eksisterer der i dette øjeblik ikke andet end mig eller blot den hånd. Og dog har hun tvivlet, ligesom jeg har tvivlet. Hun har været kold, og hun har været nær ved at glemme mig. Der var en tid, da jeg i hendes øjne havde tabt næsten al betydning, og derved førte hun også mig ind i stor tvivl. Men det har hun glemt. Der findes i verden ikke andre mænd end mig. Det er hendes forrettighed, at hun har lov til stadig at være lykkelig på ny, fordi hun stadig glemmer sin tvivl. Selv jeg har øjeblikke, hvor mine tvivlsmaal blir mindre tydelige, men skal de helt udviskes, eller blir det mit hværv at få hendes tvivl til at slå rødder og gro fast?

120

I sit ægteskab kom Niels Grandlev til en fuldkommen forståelse af sin intellektuelle ensomhed. Tiden gik let og hurtigt og for hans vedkommende uden arbejde. Den afhandling, som han ganske havde lagt til side, mens hun var borte, faldt det ham ikke ind at ta frem endnu. Han var overhovedet i tvivl om, hvorvidt den lå for hans ævner; han var vist snarere filosof end sprogmand. Af hans tidligere videnskabelige interesse var der nu så godt som intet blevet tilbage. Det var det, han en gang havde sagt til Helga, men enten havde hun anset det for overdivelse, eller hun havde glemt det. Hun spurte nu og da til den afhandling, og hun lævnede ham med kærlig omtanke tid til at passe sit arbejde. Hun begreb ikke, hun var tusende mile fra at begribe, at der var noget gået til grunde, som ikke kom igen. Det havde været en inspirasjon, men hun havde taget den med sig, da hun rejste, og siden var den forsvunden.

Men for tiden gjorde det ikke noget, at hun ikke forstod ham; hun var jo dejlig. Af hensyn til hende tilbragte han jævnlig nogle timer mellem sine reoler, og han kedede sig ikke; han vandrede om blandt ruinerne af sine interesser; hans lærdom var en død by, og han fordybede sig i dens uhyre ensomhed, hvor han var langt bortrykket fra alt levende, han var faldet tilbage til forhistoriske tider, og denne tilstand fik først sin rette stemning derved, at ved siden af ham, i den næste stue, var Helga, livet, nutiden. Der lå tidsaldre mellem hans reoler og hans hustru.

En gang for flere år siden var det hændet ham, at han var blevet forelsket i en ung kvinde, og var udvandret fra sin ensomhed til hende, uden at han kunde ane, hvordan det vilde virke. Han havde udleveret til denne kvinde alt, hvad hun ønskede, meget mere, end hun bad om, og derefter var kraften gået af hans ensomhed, den var blevet ganske udhulet og duede til intet, ikke til 121studium, ikke til hvile; den havde ikke længere nogen tilfredshed at byde. Han var en svag mand, syntes det.

Hun skulde dele alle hans interesser; så fantastisk kan en mand være, der for første gang forsøger sig med den vanskelige kærlighed. Hun havde vel ikke forstået alt, men hun havde været overalt, alle hans ideer var mærkede af hende på en ubegribelig og ikke videnskabelig måde, og de beholdt dette mærke, der ikke var dem gavnligt. Det var næmlig ikke således som visse mænd ynder at udtrykke det, at hun havde befrugtet hans tankeliv.

Alt havde han lagt frem for hende, han havde solet det i hendes øjne. Ja, solet det. Men i solen opdagedes mange ting; mug og vissenhed viser solen, og hvad skal man derefter gøre ved det mugne og visne? Videnskaben var falmet og fallit; hvad kan den anvendes til? Han havde ikke mere brug for sin.

Dette overraskende fænomen skyldtes ikke nogen usædvanlig hæftig forelskelse fra hans side; han kendte sin erotiske begrænsning. Det var selve hendes nærværelse, der bevirkede det. Det var bleg kultur og kraftigt barbari, der var kommet til at vokse ved siden af hinanden, og kulturen visnede hen på grund af naboskabet, uden ydre vold, og denne proces fremmes ved kulturmenneskets misundelse og attrå mod det, barbaren har frem for ham.

Det kunde kaldes et omvendt eksempel på, at en kvinde befrugter en mands tanker. Uomtvisteligt var hendes påvirkning af en god art, men det syntes, som om hans nuværende interesser skulde udryddes — ligesom ukrudt.

Og nu, da det var fuldbyrdet, slog det ham, at han en gang måtte ha båret sig ilde ad i sin sjælelige økonomi, ti hos et menneske med en sund udvikling var et sådant fænomen utænkeligt. Noget måtte tidligere være gået til grunde i ham, og nu kom denne påvirkning med en naturkrafts vælde for at genskabe det gamle. Han havde været i færd med at lave en pedant ud af sig selv og var godt på vej til fuldbårenhed, da dette indgreb skete og forstyrrede ham i udviklingen, uden at det kunde siges at være afgjort, at han vilde blive bragt tilbage til sit oprindelige stade. Hvor var da afvigelsen for hans vedkommende begyndt? Mon ikke dær, hvor han havde interneret sig i denne provinsby og 122med filosofisk ringeagt kastet sin fremtid over bord. Her var han gået og visnet, og nu kunde han møjsommeligt erindre, at han havde været anderledes en gang; han havde betvunget sin natur — som det siges, at man skal, — han havde overvundet sig selv, hvad der påstås at være bedre end at vinde en sejr. Megen glæde havde han ikke haft af det, når

han nu skulde se tilbage på det, men det var dog endt med den tilpasning efter de omgivende forhold, som Darwinisterne har fået så store resultater ud af.

Og da alt var i orden, og det syntes at være naturens hensigt, at fra nu af skulde der overhovedet ikke ske noget mere, så kom Helga ubelejligt som et brud på det bestående, som en leende og livsglad protest mod tilpasningen; hun forstyrrede alting og mindede ham — til ingen nytte — om det, han kunde være blevet, dersom — —.

Han vandrede op og ned blandt sine reoler, og hun gik og sang i stuen ved siden af.

Farvel, Reoler!

123

Helgas pensler fik lov at tørre ind; i det højeste tegnede hun lidt nu og da. Det har ingen hast, tænkte hun, når trangen til at frembringe kom op i hende. Talentet var jo sikkert nok, det kunde tåle at vente. Desuden skyldte hun vel ham at glemme alt, hvad der hed kunst, indtil videre, siden hun havde begyndt at ofre sig. Det faldt hende heller ikke svært, så længe hun følte sig i fuld besiddelse af sine ævner; hendes dage var så korte og brogede af lyse, springende stemninger, hun var helt lykkelig, og tiden blev til næsten ingenting, et flygtigt, skinnende stof, som man susede igennem uden at tænke over det.

Så kom der en dag, hvor hun og Grandlev sad og talte om nogle fornæmmelser, hun havde begyndt at få i den sidste tid, og de blev enige om, at hun måtte være frugtsommelig. Hun gik ikke lige med det samme, men så snart det kunde la sig gøre, var hun borte, ude i skoven, hvor det igen var efterår. Dær var alt, hvad hun kendte fra før, men mellem de tider og dagen i dag var der ingen forbindelse; skoven var ikke *god* som den gang; efteråret havde ikke den værdi for hende. Hun huskede en sen efterårsnat, da hun havde gået der ude ved fjorden og tænkt sig, at ægteskabet vilde forandre hende lige på en gang, og flere gange i den tid, hun havde været gift, havde det undret hende, at hun ikke kunde spore nogen som helst forandring; hun var lige så frisk og følsom for alting som før; de havde gået ture om aftenen i det hujende mørke, og alt havde været lige så godt som den aften; den uvilje mod ægteskabet, som ikke et øjeblik havde forladt hende, svandt derefter helt og holdent — —.

Men nu var forandringen kommet.

Det blev ingen god tur. Den spændte kraftfornæmmelse, der hidtil havde bevaret hende imod utilfredshed, den var borte. Hun syntes, at hun slæbte sig hjem, og beklagede harmfuldt sig selv i 124den anledning. Men nu vilde hun til at male noget; tilværelsen forekom hende så værdiløs; der skulde noget til for at bøde på det.

Alligevel opsatte hun det fra dag til dag; hun nærrede en mystisk frygt for det, der skulde komme. Det tog kraften fra hende ligesom for at vise, at *det* nu var hendes herre, og at hun var den svage, der skulde ofre alt, hvad *det* krævede. Men en nat kom der en stemning over hende; det var tidligt på foråret; hun så i sin urolige søvn de gamle, stævnedede popler, som skulde ha været hendes næste værk, og hun vågnede op med den forvisning, at nu skulde det gøres.

Hver af de følgende formiddage var hun ude og tegnede; hun mærkede godt, at det ikke vilde lykkes, men hun vilde ikke erkende det og forsøgte fremdeles; desuden var det slet ikke lige mislykket altsammen; der skulde komme noget ud af det, og hvad skulde hun bruge tiden til, da hun ikke havde husholdningen at sørge for?

Hvad fejler du dog, Helga? spurte Grandlev en dag, de sad ved middagsbordet.

Hun så op med to klare, hårde øjne. Jeg fejler ingenting, svarede hun, og lidt efter føjede hun til: Jeg fejler alting, tror jeg.

Er det vort barn, lille Helga?

Nej; det har det vist godt nok, men det er på min bekostning.

Å ja; nu begynder det vel allerede at blive fordringsfuldt.

Dersom du vidste, i hvilken grad jeg blir regeret af det! Men jeg vil se, om der alligevel ikke er lidt igen af mig selv endnu.

Da de havde spist, tog hun sine malereksvisitter og lavede sig til at gå ud.

Vil du nu ud og male?

Jeg skal nok pakke mig godt ind.

Helga har ikke gode øjne i dag. Det er beslutningens blik; jeg kender det. Pas på du ikke gør noget, der blir til skade for nogen.

Hun tog hans hånd og strøg sig over kinden med den. Helga er god, sa hun. Når først — —. Der er altid en mængde, jeg venter 125skal ske, men det vil aldrig komme, når jeg trænger mest til det. Farvel, Niels; jeg skal ikke blive forkølet.

Han sad i den halvmørke dagligstue og ventede. Hun kom ikke. Det var rimeligt, at han gik ud og hentede hende, men han var bange for det møde. Enten havde hun sejret, og dær kom han med sine uvedkommende betæneligheder; eller hun havde tabt, og så indfandt han sig som repræsentant for hverdagslivets sejrende plathed. Han frygtede hendes blik. Der er ingen, der sådan som ægtefolk kender hinandens øjne, og der er i alt fald en tid, hvor der ikke er plads til løgn i dem. Men der er også sandheder i en hustrus blik, som en mand helst undgår at læse.

Det blev mørkt, hun kunde umulig se at male længere; måske var hun blevet syg! Han tog sin hat og skyndte sig ud, men i det samme så han hende komme; han gik igen ind og satte sig.

Det varede længe, inden hun kom. Han hørte hende bære sine sager på loftet; derefter vaskede hun sig i køkkenet, og så var hun en stund i sovekammeret; han søgte at slutte sig til hendes stemning; efter lyden at dømmе var hun meget behersket. Det hørtes så ligegyldigt, og dog var en sag af største vigtighed nu afgjort; han blev ganske kold af at sidde og lytte og gætte.

Så kom hun ind, men blev stående lige ved døren.

Kunde du se at male så længe?

Intet svar.

Så skulde vi vel ha noget at spise, sa han højt og ligegyldigt.

Hun var ude igen med et sæt og gav sig til at dække bord. Han kom ind i spisestuen med tændstikkerne.

Helga, begyndte han, kan du i dette øjeblik huske, lad os sige, et halvt år tilbage til en dag, da vi bestemte, at så godt, som det var den dag, skulde det altid blive ved at være? Jeg siger det ikke for at appellere til dine — — følelser, men kan du huske noget sådant nu?

Ja.

126

Men skulde man ikke tro, at den dag aldrig havde været? Den er død og magtesløs; ser det ikke således ud?

Jo — —.

Letsindige mennesker slutter deraf, at deres kærlighed er virkelig død, og opfører sig derefter, hvorved de tilføjer hinanden den allerstørste fortræd. Faktisk er forholdet dette, at man i en kærlig stund bedst husker andre kærlige stunder, og omvendt. Der er kortere forbindelseslinje mellem ensartede sjælelige tilstande end mellem andre; det er det hele. Dersom alle mennesker havde så megen psykologi inde, at de vidste det, så kunde der undgås meget — — —. Men en omtænksom husmoer bør altid holde tørre tændstikker — — om ikke for andet, så for, at hendes mand ikke skal blive forstyrret midt i en vigtig tankegang.

Efter tre forgæves forsøg lykkedes det ham at få den fjerde tændstik til at fænge, og i samme nu så han hendes forvildede ansigt, men han tændte alligevel lampen og satte glasset ordenligt på.

Han skød lampen til værs og gik hen til hende. Stakkels Helga! Han burde ha forudset, at det vilde gå således, i stedet for at pine hende med sine lumpne åndrigheder.

Jeg er ødelagt, begyndte hun, idet hun veg tilbage for hans hænder. Rør ikke ved mig, jeg er ikke det værd. Der er ingenting igen af mig.

Han så tårerne springe frem af hendes øjne, mens hun stirrede ufravendt på ham, og hendes blik holdt ham på afstand.

Men kære Helga; du ved ikke længere, hvem jeg er. Tal til mig som til en, du ikke hader, for at jeg skal kunne svare dig.

Å, Niels, kan du ikke se, jeg er ond? Hader du ikke mig for det?

Han tog hende om livet og drog hende med sig hen til en stol, men hun sank ned på knæ ved siden af ham og udbrød:

Vær god mod mig, Niels; vær forfærdelig god imod mig; ellers — — —.

Gid det var mig, der var så ulykkelig, tænkte han, idet han så ind i det fortrukne ansigt; jeg kunde bære det. Gid det kunde ha været mig!

Han sad og klappede hendes hår, mens han led under sin sjæls fattige kulde.

127

Å, du ved ikke, hvad jeg har oplevet i eftermiddag. Jeg har prøvet og prøvet, men det er borte; jeg er død. Kan vi holde så meget af hinanden, at vi glemmer det? Kan du — — —. Hvad vil du gøre ved mig, hvis jeg ikke duer mere? Jeg blir kold og ond, dersom det — —. Jeg mærker det allerede —. Nej, det er gruligt!

Hun la sit hoved i hans skød. Han trykkede sit lommeværklæde mod hendes øjne, og med den anden hånd kærtegnede han hendes ansigt. Helgas ansigt! Det blev så underligt nyt for ham, idet han med hånden fulgte hendes træk: næsens svage bue på midten, kindens kant mod halsen og de velkendte læber — —. Hans fingre blev seende, mens de berørte dem.

Han tog lommeværklædet bort og la ansigtet i sine kølige hænder; han følte et svagt kys mod sine fingre og løftede hendes hoved.

Kære Helga, sa han — og han vidste i det samme, at det var ikke det, han helst vilde sige —: Du begriber da nok, at man ikke så pludseligt kan miste sit talent, men du må ha tålmodighed, til vort barn kommer, og så er du igen som før.

Hun rejste sig. — Tror du? Å, jeg kan sagtens vente, når det ikke er andet. Naturligvis kommer det igen. — Hun gik frem og tilbage og strøg sit hår op. — Hvor har jeg været henne? Jeg er jo forstyrret. Når det er overstået — —.

Så har vi et lille barn, Helga.

Ja, det er sandt, det tænkte jeg ikke på, bare på at blive fri. Det er en dårlig kone, du har. Men nu skal jeg være fornuftig igen — — for resten af tiden. Det blir nok en lille taknemlig fyr, siden han allerede nu begynder at opdrage på mig. Å, vær ikke vred på mig, Niels; jeg kunde ikke gøre for det. Men du er så klog og fornuftig altid. Tak for det.

Hun rakte ham hånden og smilede så svagt, at det kun sås ved den ene side af munden. Dette lille træk greb ham stærkt; han huskede den gang, da han først bemærkede den ubetydelige skævhed ved hendes mund.

Men det store øjeblik var forbi; hans fornuft havde vundet en lille fattig sejr, og hun var kommet længere bort fra ham.

128

Et par måneder senere bragte Helga et dødfødt barn til verden.

Hvad hun tænkte ved det, fik ingen at vide; hun lå tavs hen, efter at fødslen var overstået. Grandlev var meget inde hos hende og spurte nu og da til hendes befindende; hun svarede så kort som muligt, og udover det blev der ikke sagt noget. Han vilde gerne tale med hende om den skete ulykke, men hun lå og stirrede frem for sig med et hårdt, åbent blik, og udtrykket i hendes ansigt forandrede sig ikke al den tid; der var ingen uro over hende, hun grublede ikke over et problem. Han kendte hendes ansigt, hun var klar over sit, og det var ikke hans sag at tale; han havde ikke myndighed til at forandre noget her.

Det var en kold tid. For ham syntes det, at afstanden mellem dem nu var så stor, som det var naturligt mellem to forskellige verdener, to modsatte kulturer, der en tid lang har bekæmpet hinanden med forgæves opbud af al deres kraft, og han stræbte at befæste sig selv i denne opfattelse for at være forberedt mod den fremtid, der ventede ham.

Undertiden når han sad ved hendes seng med en bog i hånden — ti han måtte ha noget, der kunde dække over den lange tavshed — la hun sin hånd på hans og krummede sine fingre om den, og hele hans bevidsthed samlede sig om deres to hænder. Men hvor var denne hånd forskellig fra den, han en gang havde kendt, og som havde gjort sit til at bestemme hans skæbne! Det var, som om han havde gemt en lille verden af fløjlsbløde luer i sin hånds hulhed. Nu var den blevet lidt magrere og mere bleg, og dens sjæl, der havde været som varm, fin ånde, var blevet til vilje. Den tog så læmpeligt om hans hånd; han forstod den, den vilde gerne skåne ham, gerne kæle lidt for hans og være god en lille tid, inden den slap helt. — Tror du ikke, hånd, at jeg ved, hvad du mener? Du har atter sluppet mig, og du blir ikke den gamle, fordi du lægger dig

kærtegnende på min hånd. Du er fremmed 129for mig, du har allerede gjort dit greb og fundet noget, der holder. Hvis det ikke var tilfældet, vilde du ikke ligge dær så rådvild og usikker. Den ild, der nu brænder i dig, går ikke over i mig, den er mig fremmed og fjendtlig; jeg føler den som kulde.

Men når det skete, at han fandt hendes blik og holdt det fast, da kunde han se, hvordan der gik en smærte igennem hende; den bredte sig som en bølge over hele hendes legeme og bragte hende ud af sit leje. Hånden, der lå på hans, talte højt om en farende uro.

Det var imidlertid blevet forår. Solen skinnede ind i sovekammeret, og han så hende smile for første gang, mens hun lå til sengs. Hun stod op med det samme, og nogle dage senere bad hun ham gå med ud i skoven.

Vi skal vel tale om det stakkels barn, begyndte hun med sagte, klar stemme. — Se, hvor smukt her er. Det er indrettet sådan, at det skulde ha været en dejlig dag for os to — — os tre, Niels. Lad os sætte os lidt.

Ja, Helga; jeg har talt med lægen om det; han — — —

Lad hellere mig fortælle det. Det er meget værre, end du tror. Det er mig, der er skyld i, at vort barn er dødt.

Men, kæreste Helga, selv om du har været uheldig — — —

Hør kun, hvad jeg siger. Det kunde ikke leve; nu forstår jeg det. Den gang, jeg gik med det, og jeg mærkede, at det tog mit talent fra mig, da blev jeg vred på det; ja, der var tider, hvor jeg hadede det, og det kan et lille barn ikke tåle. Den dag, du ved, da jeg var ude at male, da kunde jeg mærke, hvordan min sjæl var borte; den var nede i barnet. Bag efter — ja det ved du ikke noget om — da tegnede jeg lidt af og til; jeg tænkte, jeg vil bare lige se, om jeg kan, for at være sikker på det. Og jeg kunde godt, jeg hentede min sjæl op fra barnet med vold. Det, jeg lavede, tog jeg fra barnet. Derfor døde det.

Men hvorfor konstruere en sådan forklaring, når der gives en langt simplere? Der er visse bevægelser, sa lægen, som er farlige — —.

130

Ja, doktoren ved noget. Men den, der har gået med et barn, ved mere end nogen doktor. Jeg vidste også nok, at det var galt, men hvor galt, det blev mig først klart, da de sa, at det var dødt. Så snart jeg hørte det, tænkte jeg: Ja, det er dødt. Det kan ikke være andet.

Helga, du gør os bægge ulykkelige med den indbildning. Jeg skal købe en bog til dig, der omhandler det æmne, af professor Rosen — — —.

Så skal jeg skrive et nyt kapittel til den bog. Når en kvinde går med et barn, så må hun ikke blive vred over, at det tar noget fra hende, som hun synes, hun selv har brug for; hun skal villig afstå det alt, hvad det forlanger, for sådan et lille barn er frygtelig fordringsfuldt, længe inden det blir født, og det må ikke nægtes noget. Og ved du hvad — —. Hun blev bleg, mens hun talte. — En dag jeg sad og tegnede, og det gik meget godt, så mærkede jeg barnet, der sparkede med sine små ben. Det advarede mig, Niels.

Hun så på ham med to vidt åbne øjne, og han følte det risle igennem sig. Han så for sig et ansigt, der stirrede ned i tilværelsens dybder og opdagede noget, som han ikke blev delagtig i.

Det advarede mig, men jeg brød mig ikke om det, for jeg vidste jo ikke alt det, jeg ved nu. Jeg er ikke ond. Jeg vil gærne gi folk ret til at sige det om mig, for de kan jo ikke andet, men jeg ved med mig selv, at det er jeg ikke. Men det er forfærdeligt, hvad der er sket, og der kan ingen ha lidt mere under det end jeg.

Jeg tvivler ikke om, at du har lidt mere ved det end jeg. Du står jo dybere i tingene. Jeg har også følt tabet, men jeg ved ikke, hvad det er, jeg har tabt. Jeg er en overmåde fattig mand, der en gang har ejet formue, som jeg aldrig har set, og hvis værdi ingen har oplyst mig om; nu er den borte, uden at jeg har haft gavn af den. Jeg har tænkt mig den mulighed, at jorden vilde forekomme mig mere hjemlig, end den i en vis tid har gjort — dersom jeg kunde gå hen over den med mit lille barns hånd i min. Det hverv opfyldte du næmlig ikke — det var ikke dit hverv, men jeg har i en glad stund, i et fantastisk øjeblik overdraget dig dette — hverv. Nu har jeg kun en forøget tomhed tilbage, mens du har en virkelig sorg. Jeg misunder dig; det er altid dig, der har den største vinding. Du er den rigeste.

131

Hun så længe ud over vandet, og hendes ansigt begyndte at få farve; det var også et prægtigt vær, han så det bedst på hende; anderledes interesserede det ham ikke. Vist havde hun tabt meget, men hun havde også råd til det; hun var af dem, hvem ethvert tab bringer nyt livsstof.

Du taler så underligt om det, sa hun omsider; du ser det fra en side, som jeg ikke forstår.



Ja, svarede han bitter, jeg er en kløgtig lille maddike, der er sluppet ind under barken på livets træ; dær sidder jeg og studerer, og i mit mørke opdager jeg en mængde interessante ting, som måske slet ikke er til.

Det værste var jo det barn, som du sådan havde glædet dig til, stakkels ven. Å, når du har set på mig somme tider i de her dage, nej aldrig har noget gjort mig så ondt, hvad der angik os to. Det, jeg har forbrudt mod dig, er det værste af alting. Og jeg kunde ikke sige det, jeg helst vilde. Hvor kan jeg love dig — — jeg er to halve mennesker. Jeg er en dårlig kone — nu. Og der er noget endnu, som du ikke ved. Da jeg hørte, barnet var dødt, så tænkte jeg i et nu: Hvis det hele kunde gøres om, og jeg var sådan, at jeg ikke behøvede at bekymre mig om andet end om det barn, jeg ventede, det kunde ha været en dejlig tid. Jeg kunde straks, da det var kommet, aldeles bestemt forestille mig, hvordan en rigtig moer går og glæder sig til sit barn, og sådan vilde det også ha været med mig, dersom ikke — min kunst havde været i vejen. Jeg er så aldeles klar over, hvad det er for en glæde, jeg er blevet narret for, men det kunde ikke komme, mens jeg gik sådan.

Det vil altså sige, Helga, at du har forladt din kunst for tidligt, og nu hævner den sig ved at ta dit barn. Således er din opfattelse.

Ja, det er rigtigt, men jeg troede ikke, du kunde forstå det. Og hvad så, Niels?

Det er let at se. Een gang har du opofret dig, idet du giftede dig med mig. Du forvekslede et øjeblik det, der var det bedste for mig, og det, der var det bedste for dig. Dette eneste offer, der sikkert stred mod din natur, har ikke gjort os lykkelige i længden, og vi vil derfor ikke forlange det offer af dig, der nu foreligger.

Hvad er det for et?

132

Sig det kun selv, Helga.

Ja, naturligvis, det er min pligt at sige det. Men jeg kan ikke blive hos dig. Jeg må rejse igen; jeg er kun halv færdig. Det kan ikke blive godt så længe. Jeg har været en mislykket moer og en mislykket kunstnerinde; nu må jeg se at blive noget helt. Hvad kan jeg gøre andet end rejse?

Du ser det så klart, Helga. Jeg skal ikke råde dig til noget; du har altid vidst, hvad der tjente dig selv bedst; det er det sikreste bevis på sjælelig sundhed; nogle kalder det egoisme.

Ja, men er jeg ikke egoist? Synes du ikke, jeg er ond?

Er du selv i tvivl?

Når jeg ser på dig — — —.

Se ikke på *mig*. Jeg er ingen målestok. Se på det resultat, du venter af dit eget liv. Se på tingene omkring dig. Det er ikke så nær din hele lykke, der beror hos mig.

Det siger du, Niels, men du er ikke vis på det, og du har sagt det før. Men det kunde ha været sådan, at — — —. Sæt nu, at min lyst til kunst bare kommer deraf, at jeg ikke har fået nok — — —.

I kærligheden eller med andre ord i mig, ja det illustrerer påfaldende din forestilling om min utilstrækkelighed; du kan ikke glemme mig, og du vil ikke slippe mig, og dog føler du hele tiden, at jeg er ikke den rette. Drømmen om en større lidenskab sidder stadig i dig og lar sig ikke udrydde.

Så blir den heller aldrig andet end en drøm. Du er nu en gang den eneste, der har nogen indflydelse over mig; jeg tror ikke, nogen kunde haft mere, selv om jeg kunde være blevet mere forelsket i en anden mand. Du synes måske ikke, din indflydelse har været ret stor, men jeg er nu ikke videre indrettet til at la mig påvirke, det har jeg opdaget. Men hvad vil du gøre, dersom jeg rejser fra dig? Kan du holde det ud med studierne alene, et år for eksempel?

Lad os ikke tale om studierne. Det vil sige, der kunde måske findes noget nyt, der lod sig studere.

Tal ikke til mig, som om du havde i sinde at glemme mig, så snart jeg er borte. Du tror ikke, jeg vil længes efter dig; men jeg vil begynde at længes i samme øjeblik, jeg har sagt farvel til dig. Du har altid troet, jeg stod på springet til at komme væk fra 133dig, og du har altid gjort mig uret. Det kan godt være, du ikke betyder så meget for mig, som du synes, du kunde gøre fordring på, men jeg har jo aldrig trængt ret meget til andre mennesker; når jeg fik en lille smule af dem, så var det nok; det blev lettere for meget end for lidt. Hvorfor skal kærligheden være alting for mennesker som os? Vi har jo hver sin store interesse ved siden af. Er det så egenlig så småt? Og jeg kan sidde her og forudse, at jeg vil holde lige så meget af dig som før, når jeg har været borte en tid for det andets skyld.

Du har i dit hele liv vistnok kun begået een fejl, Helga: den, at du har forelsket dig i mig, og denne fejl har du ikke gjort god igen ved at finde dig en bedre mand, efter at du hos mig havde taget det, du unægtelig

havde brug for. Du svinger mellem mig og din kunst og bilder dig ind, at vi tilsammen udgør dit livs lykke. I virkeligheden har du kun brudstykkevis været lykkelig. Du er altfor livsfrodig til at ha nok i mig — — å, jeg mener ikke noget, du har nødig at protestere imod; du tror lige så lidt som jeg, at kærligheden består i sanselighed, men du drømmer dog om, at der gives en større lidenskab uden nogen større sanselighed, og det er vel den, du savner. Og din kunst kan ikke erstatte det savn. Jeg fornægter ikke de gode timer, vi har haft med hinanden, for mig har det jo været et helt nyt liv, men du trænger til større forhold. Også du vilde gerne plukke den store lidenskabs frugt, men jeg har ramt dig med mit stik, jeg har påvirket dig med tankens fine og for dig farlige gift. Du vilde gerne ind i en hedere verden, end vort hjem har været, du begærer at komme hen til stor ild, som jeg ikke har at byde, du har trang til at kaste dig hen og styrke til at finde dig selv igen, større og rigere. Du er måske bestemt til en sådan lidenskabens storhed, men du tør ikke betale det, den koster. Gode små mennesker vil glæde sig over dig og over mig, der har bevirket dette. Tror du ikke også, det har brændt i mit sind, når jeg har set den ild, der stundom flammer i dine øjne? Det har råbt inden i mig: Hvorfor render hun ikke fra mig? — Nu rejser du, og som sagt du kommer igen, fordi du savner mig, når du er borte, og sådan vil du blive ved at svinge mellem to ting, hvoraf ingen har dit sind helt og holdent. Du er vokset fast til to halvheder, og stadig vender den illusion tilbage, 134at hver af dem er et hele, for din natur er så rig, at du meddeler dine illusioner af din egen livskraft, ellers var den ene af dem — din store og besynderlige kærlighed til mig — for længst blevet til intet. Men du er jo et privilegeret menneske, der ikke kan gå aldeles fallit; hver gang du taber, vinder du samtidig, og du finder dybder, hvor jeg kun opdager tomheder. Du talte om, hvad jeg har foruden dig — af al min videnskab har jeg ikke andet igen end forståelsen af forholdet mellem os; alt det andet er forlængst faldet sammen til støv og aske. Om det betyder, at jeg skal blive et nyt menneske, ved vi ikke endnu; men det spørgsmål afgøres ikke lettere eller hurtigere ved, at du blir hos mig.

Hun tog hans hånd, og de så længe på hinanden, indtil hun slog øjnene ned, i erkendelsen af, at hun ikke havde noget at sige eller gøre. Så talte han igen:

Se, hvor alting ligger og hviler i lyset. Der er en egen stilhed over det, der ligger i solskinnet. Mig forekommer det, som om alle ting sover, når sollyset står så stille over dem som nu. Men du ser noget helt andet, noget, du længe har måttet savne, for dine øjne har samme udtryk som i dine pigedage; og jeg tror, jeg ved, hvad det betyder: at du ser meget, som er skjult for mig. Er det ikke ligesom der er taget skodder fra sjælen, så at lyset endelig får fuld og uhindret adgang?

Jo, Niels. Kender du det?

Jeg kender det; jeg kan se det på dig. Der er mange gode ting, som det ikke er givet mig at opleve, men ved særlig nåde har jeg fået dig, for at jeg kan danne mig et begreb om, hvordan den anden side af tilværelsen er, den, der vender bort fra mig. Ellers kunde jeg være blevet ved at leve ligesom under jorden, men du har draget mig frem, og jeg kryber ikke ned igen, når du er borte. Jeg blir hos lyset, der dog på en måde er beslægtet med mig. Måske glemmer jeg dig over det andet.

Jeg slipper dig ikke, Niels. Da du første gang fik magt over mig, ved at du så på mig, da tænkte jeg det samme som nu, lige så sikkert, selv om ikke så klart. Du skulde vide, hvordan jeg gik og gemte på dit blik og lukkede øjnene, for at det ikke skulde forsvinde. Jeg så dig for mig med sådan en magt, det var for mig bevis nok for — — — Å ja, det fortalte mig på een gang, at du var 135den, jeg skulde holde af for hele livet, og at jeg havde talent — —.

Han så spørgende på hende.

Ja, Niels, det havde jeg en gang lovet mig så meget af at fortælle dig; nu er det snart gammelt, og vi er ikke så naive længere — jeg er ikke —. Men jeg tegnede dit billede en aften, jeg var kommet i seng, det var efter, at du havde set på mig. Næste morgen da jeg vågnede, vidste jeg altså — — to ting. Jeg mente, det skulde blive så stort at sige dig det, men det øjeblik duede ikke, som jeg havde bestemt til det.

Må jeg få det billede, inden du rejser? Stakkels Helga; du har nok lidt noget for et øjeblik disharmoni fra min side. En mand, der ikke er absolut alvidende om, hvad der foregår i en ung piges sind, kommer nødvendigvis til at volde hende mere end een sorg.

Du må gerne få det. Nu er det jo næsten ingen nytte til, med mindre det kan hjælpe lidt til, at du bedre husker mig.

Se på solskinnet der ude over skoven og markerne, sa han lidt efter. For dig betyder det længsel efter noget stort og rigt langt borte. Det betyder mægtig attrå og mangfoldighed — livet i al sin fylde, der rejser sig, vokser mod lyset. For mig betyder det samme solskin: Ro, beskuelse, ligegyldighed. Solen oplyser alle ting og er for resten lige glad; vi kan forstå det, som vi vil. I det allermindste kan vi se tingene; vi kan mætte vort sind med kendsgerninger. Solen fremviser lidenskabsløst det, som er. Der er nogle af os, der har nok i at gå bag efter solen, lidenskabsløse som den, og gøre os selv opmærksomme på det, som er. Det har kostet os forskellige sindsbevægelser, inden vi kom så vidt, men den smærtefri beskuelse har også sin lykke. Det

angår ikke os, at der gives en større. — Solen skinner også for mig; den vil lære mig noget. Rejs kun bort; jeg næmmer det vel bedst, mens jeg er alene.

Toget var kørt frem; Niels Grandlev og Helga gik op og ned ad perronen. Han indskærpede hende forskellige forsigtighedsregler, som hun gjorde vel i at iagttage; hun var ikke hel rask endnu, men efter deres sidste lange samtale havde han haft il med at få hende af sted. Hun talte ikke ret meget, men udtrykket i hendes øjne var varmt og levende, han tilskrev det glæden over at skulle rejse og undgik så vidt muligt at se på hende.

Hun steg op i kupeen, og han blev på perronen. Nu skulde hun skrive udførligt om, hvordan det gik med hendes kunstneriske udvikling; deres personlige forhold var det ikke værd at tale om for det første; de havde jo talt ud.

Kom op til mig, sa hun sagte, og han så forbavset på hende, men steg op på trinnet.

Konduktøren kom nede fra den anden ende og begyndte at lukke dørene. Helga bøjede sig ud mod Grandlev, trak ham ind til sig, kyssede ham hæftigt og sa:

Jeg elsker dig.

Døren blev lukket. Han så efter toget, som kørte.

Det forstår jeg ikke, sa han.

137

Mens ekspresttoget dampede nord på fra Paris, sad Helga ved kupevinduet og læste et brev, hun havde fået fra Grandlev, lige før hun rejste. Det var skrevet som svar på hendes meddelelse om, at hun havde i sinde at rejse hjem; hun havde da været borte i to år.

— — Før vi ses igen, stod der, er det nødvendigt, at du forstår den forandring, der i mellemtiden er foregået med mig. Da du var rejst, søgte jeg at klare mig min menneskelige stilling til den tid, jeg lever i; det kostede mig meget arbejde, resultatet blev en hel lille afhandling. Hvis du vil, skal du senere få den at læse; den handlede om ideer, som du måske ikke husker, at du har hørt mig udvikle, men når du hører lidt om dem, så vil du straks sige, at det ligner mig.

Jeg skrev om personlighedens samling og det moderne livs splittende indflydelse — der er mange andre, der har gjort det. Jeg skildrede en menneskeart, som er ved at uddø, en bleg type, der ikke er så unyttig, som det almindelig antages. Det er bæreren af visdommen, den teoretiske livsviden, der nu er så ilde stillet, omgivet af foragt på to sider. Foran visdommen står fremtiden: Opfinderen, socialdemokraten, sportsmanden. De er kommet ud over visdommen og håner den med et af vor tids værste skældsord: Litteratur. Bag ved står fortiden: Menigmand, Vulgus — samme foragt, kun at de ikke praler af, at de forstår den vise, sådan som de andre; tvært imod: de roser sig af, at de ikke forstår ham. Ved samvirken af disse to yderligheder er et nyt barbari i færd med at udvikle sig. Den, der ikke vil andet end tænke lidenskabsløst over menneskelige ting, er bestemt til at gå under i dette barbari. Mellem den oplyste husmand, prælimerist og kandidat til folketinget — og professoren i fysiologi, mellem socialdemokraten og sportsmanden dør den tænker, der hverken er politiker, folkeoplyser eller opfinder.

138

Det ny barbari kendetegnes blandt andet ved sin foragt for al tænkning, der ikke er anvendt tænkning, praktisk anvendelig tænkning, og den vigtigste årsag til dette barbari med dets delvise kulturhad er den stigende folkeoplysning. Det store folk er nu draget med ind i udviklingen, og folket, der har en beundringsværdig sans for de sider af kultur, der har praktisk værdi, har sin ligegyldighed rede for den del af kulturen, hvis nytte ikke er umiddelbart indlysende. Og det synes, som om denne det brede lags foragt har virket tilbage på den højere kulturs mænd. Derfor hører man professorer tale om, hvad jeg vil kalde for uverdlig kultur, med samme ringeagt som en oplyst husmand eller en socialdemokrat, og han er stolt af det. Der var en tid, da litteratur, der dyrkede den rene menneskeviden, stod højt i anseelse — — men det var ganske vist ikke her i landet. Sjæleviden er nu ene overladt til sykofysikerne og sindssygelægerne.

Men jeg har altså stillet mig i de uverdliges flok. En gang var den eneste undskyldning for uverdlighed den, at man viede sit hele liv til religionen. Er vi ikke nået så vidt, at den uverdslige digter eller den uverdslige tænker anerkendes rent menneskeligt som eksistensberettiget? Nej.

Vel. Jeg har fundet ro i min uverdslighed; jeg har opnået den fred, som mange har prist, og som nogle har kendt. Dermed har tilværelsen givet mig det, jeg trænger til; jeg kan ikke anbefale det med andre eller bedre ord.

For et par menneskealdre siden var det vistnok ejendommeligt for de fleste kulturmennesker, at de drog

sig bort fra det praktiske liv og foragtede det. Det var især digtere, og de betød vel ikke stort. Da tiden havde brug for mænd, der kunde udrette noget, afholdt de sig fra al handling; de tænkte, og mest digtede de; der var vel ikke megen ånd deri. De har senere fået deres ublide dom; de er faldet ud af tiden som ruder af et vindu; hvor de sad, er der ligesom et tomt hul i vor kultur, og det er undertiden vanskeligt at se, om de virkelig har haft nogen betydning. Jeg ønsker just ikke at ligne dem, og nu da der er sagt tilstrækkelig meget ondt om dem, vil jeg sige dette, at nogle af dem dog sikkert har kendt en slags verdensbeskuende sindsro, der er i slægt med visdom. Den var vel ikke resultatet af nogen tankegang, men snarere en 139nødvendig følge af deres hoders lyriske beskaffenhed, men sjælefred var det, og i vor tid, da der ikke er mangel på mænd, der har handlingens gave, vilde det dog måske være uheldigt, om de uverdslige verdensbeskuere helt forsvandt.

Den ideelle tænker — jeg mener den mand, hvis tænkning udelukkende fører ham til ideer og ikke til handling, — er under udryddelse; omkring ham lejrer sig andre menneskers ringeagt, ligegyldighed eller deres ikke-viden om hans tilværelse, og i en sådan atmosfære må han nødvendigvis dø eller opgive sig selv. Det ny barbari finder ham ikke anvendelig; det er dommen over ham. De, der samler deres sind fra al adspredelse, som tænkere, som digtere eller som ingenting, og uden noget andet formål end samling, de uddør først. Senere vil også de forsvinde, der dog på en måde lever af ikke-praktisk åndsvirksomhed: Statslønnede digtere og professorer i filosofi (i ordets gammeldags betydning). Ti der vil blive dem givet at forstå, eller de vil selv føle, at det ligger i tiden, at de må indrette deres hjærne til mere tidssvarende virksomhed. Åndelig fabriksdrift blir fremtidens løsen.

— — Du vil måske synes, at der i alt dette ligger en selvtilfredshed, som ikke ligner mig — —. Ja, der står i denne afhandling mange ting, som du vil finde mærkelige, men nu skal du vide, at den er resultatet af mit sidste og endelige forsøg på at klare forholdet mellem os. Hvad der begyndte med at angå to mennesker, endte med et opgør mellem mig og det moderne samfund. Hvis du er modtagelig for det humoristiske, så vil du more dig over, hvad jeg nu fortæller dig. Min afhandling — som ved en ren tilfældighed kom i trykken — har vakt en del interesse, og jeg ved, at mange har tiltroet mig et meget nøje samliv med de moderne foreteelser; man har rosende fremhævet den varme, min afhandling var båret af; man har beundret den intellektuelt afklarede harme, der har inspireret den. En kort, men rammende skildring af nutidens barbar, som findes i afhandlingen, har forbavset det dannede publikum ved sin overlegne fordeling af lys og skygge — —. Og det er i det væsentlige dig, jeg har tænkt på, men det ved ingen uden du og jeg. Er det en grov spøg — —? Husk på, du er min eneste oplevelse. Du er den verden, jeg blev kastet ind i; alt det store, forvirrende, brogede, som nogle må fly for at redde 140sig — det er du. Du har bragt mig alt, hvad en stor oplevelse kan bringe med sig. Først fornyelsen, indlevelse i en ny verden, som jeg hidtil havde stået uden for. Dernæst forvirringen og tvivlen, fordi dette nye, der var bedre end det gamle, ikke i den grad lod sig erobre og holde fast, ikke vilde vokse så inderlig sammen med min natur, som jeg helst vilde. Derefter selvnedsettelsen, fordi jeg ikke var den rette mand. Skuffelsen og den bitre selvbelæring, ulyst ved det, der tidligere var al mit eje. Og endelig fornyelse igen ved resignasjon. — Omtrent alt hvad et menneske kan tænke sig muligheden af at komme til at opleve i sin livstid, det har du bragt ind i min tilværelse. Jeg syntes derfor, jeg havde stof nok til at sætte mig hen og tale på egne og på andres vegne, der ligesom jeg er stødt sammen med ytringsformer af livets umiddelbare kraft, der var dem overmægtige, og som har lidt tab af egne værdier under sammenstødet. Men mod slutningen af afhandlingen kom jeg ganske vist noget langt bort fra os to; dog når jeg så klippede den første halvdel fra, da mærkedes det ikke.

Jeg har fået tilslutning af mange, der kommer fra samfundets tørre, gølge larm som fra en mølle (siger de), der kun maler sand på sine hvinende kværne. *Jeg* kommer fra min egen sjæl; måske gør jeg den uret — ja, det gør jeg sikkert — men nu synes jeg, at det, den maledede, ikke var andet end sand. Nu er det sand for mig; jeg kan ikke dyrke det længere. Om det altså er mig, der er den omtalte ideelle tænker, derom kan publikum tro, hvad det vil. Jeg har talt på hans vegne som en, der til en vis grad forstår ham.

Min afhandling har bevirket, at jeg har opgivet min stilling og fået en anden, der passer mig bedre, og jeg er kommet i berøring med adskillige mennesker, der erklærer, at de har samme livsanskuelse som jeg. Disse »meningsfæller« er højst besynderlige og lærerige mennesker; de har ligesom jeg lidt en vis sjælelig beskadigelse, idet de tørnede sammen med eller blev tyndslidte af den ru virkelighed; nu sidder de i en krog og vil belære samfundet om stilhed og selvforydelse, som om samfundet ikke var en maskinhal, hvor de to ting er umulige. Jeg har blandt disse mænd truffet mange tomme fantaster, der bær ansete navne som digtere og videnskabsmænd; jeg opdager dem straks, jeg kan umulig ta fejl af deres lighed med mig selv; men jeg forstår dem bedre eller 141anderledes, end de tror, ellers vilde de ikke være så åbenhjertige over for mig. Det er af mine folk, vi lider alle af Den tomme Syge, vi med vore højt udviklede hjærner. Men dette havde jeg ikke vidst, dersom jeg ikke havde haft dig som norm. Jeg kan se dine øjne for mig, når jeg møder disse betydelige mænds blik. Når jeg har siddet over for en af dem, og vi har diskuteret de vigtigste spørgsmål, så har det været, som om to kolde intellektuelle hulheder vendte mod hinanden og udsendte hver sin døde kulde. De taler om livet, og de kan ikke selv høre, hvor døde de er; i sådanne øjeblikke husker jeg din stemme, dine øjne. — — Jeg ved dog, hvad liv er, og disse mænd, som har trukket sig tilbage fra samfundets larm for at redde livet, de er totalt døde.

Men er det ikke disse mennesker, jeg har forsvaret i min afhandling? Jeg kendte dem ikke så nøje, mens

jeg skrev den, og nu kommer jeg i den besynderligste vildrede. Hvor er den type, jeg har skildret? Strængt taget har jeg ikke truffet andre end mig selv. Men det spørgsmål er også uden al interesse; jeg har fået klarhed og ro for mit eget vedkommende, så må de andre klare deres livsspørgsmål selv.

Efter at min artikel var fremkommet, kunde jeg ha opnået en bedre stilling end den beskedne, jeg nu indtager ved et københavnsk blad, ti den frisindede reaktion havde gerne taget mig i sin tjeneste, med den udtalte motivering, at en mand, der således

tar afstand fra det moderne livs larm, måtte være brugbar mod socialisme og anden radikalisme. Den frisindede reaktion har haft sine søgere ude efter mig for at erhverve en politiker eller i det mindste en pålidelig mand på et mere æstetisk område. Men de har overvurderet mine ævner og min lyst. Jeg har i stedet for valgt den beskednere del, hvormed den beskednere indtægt er uopløseligt forbundet.

— Har du endnu nogen som helst forestilling om, at der var ved at foregå en forandring med mig den dag, vi blev forlovede? Jeg havde en fornærmelse af sorgløshed og lethed, som ikke senere vilde komme igen. Og dog var jeg ikke før den tid en mand, der følte trang til befrielse; tvært imod, jeg var tilfreds, min viden besværede mig ikke; jeg ved, at andre kaldte mig tung; jeg selv følte mig let. Men på vor forlovelsesdag var det, som om noget 142inde i mig blev sat ud af funktion. Jeg var til mode som en rig mand, der ved en mærkelig hændelse kommer til den indsigt, at han kan leve for en tiendedel af det, han før behøvede. Jeg følte, at jeg åndelig set behøvede mindre for at leve, jeg fik et indblik i livets simpelhed og ønskede at blive delagtiggjort i den. Men vort forhold bragte mig ikke, hvad jeg havde ventet, en dag gik jeg hen og samlede min lærdom op igen, og da var den blevet tung. Derefter var jeg længe ikke tilfreds. Du blev ikke hos mig for at lette mig byrden (hvilket nogle påstår skal være kvindens pligt; jeg gad vide, om en eneste *tænker* erfaringsmæssigt tør bekræfte den påstand). Du gik fra og til; du havde dit eget at passe. Jeg tænker mig med skræk, hvad der vilde være sket, hvis du havde forsøgt at leve dig ind i mine interesser: Du var visnet sammen med halvdelen af min sjæl, og dær havde jeg forladt dig. Men jeg var ene med mit, og du holdt dig så langt borte, som det var nødvendigt, for at din friskhed ikke skulde lide noget tab. Du kom imellem stunder og fortalte mig, hvordan du ikke kunde leve uden mig, og når du var borte, længtes jeg efter dig — — indtil jeg nu sidst begyndte at længes, ikke efter dig, men efter den store sorgløse ro, som jeg lærte at kende på den mærkeligste dag, jeg hidtil havde oplevet. Lykken kunde ikke blive mig til del, men jeg har fået det sidste, der endnu var mig muligt at opnå: visdommen, sjælens uforanderlige ligevægt.

Den vise er ligesom en gud, der er færdig med at skabe, og har holdt op at gøre mirakler og åbenbare sig; verden går af sig selv, han sidder uden for og ser på den, han er gået over fra handling til beskuelse, og det er nu ganske, som om han slet ikke var til. Den vise er — således ser det ud — overflødig i verden; mod den kloge er han for intet at regne, ti hans sjæl indeholder det mindst mulige, han har afkastet sin kundskabs byrde. Han betyder intet, ikke for eksempel et ideal, man skal stræbe at ligne, heller ikke en art, der bør udryddes som overflødig. Det er tåbeligt at lovprise ham, da næsten ingen ved noget om hans salighed; det er dumt at foragte ham, ti han har kun adlydt en lov; han har efter kamp fundet den livsform, der var ham mest tjenlig.

Jeg er ikke hovmodig af min visdom; jeg ved, at visdom er det sidste, ufrugtbare skud på kulturen, men det er også min overbevisning, 143at kulturen af og til skal sætte sådanne skud, og jeg har ikke ønsket eller med mit vidende stræbt efter at blive et af dem. Og dog står det for mig, som om jeg en gang har begået en fejl, som jeg nu bøder for; visdommen er min pønitense. Hvad det er for en synd, jeg har begået, blir jeg vist aldrig klar over, men jeg har tænkt mig, at den står i forbindelse med det øjeblik, da jeg resignerede og blev i min lille by og fordoblede, mangedoblede min lærdom. Mon vi ikke alle begår fejl mod os selv, og tilintetgør et eller andet anlæg og senere bøder for det, ofte uden at vide det. Den, der en gang skal ransage vore sjæle, vil finde indre skader, som vi har båret på hele livet igennem, og som måske kun et par gange har forårsaget os nogen uro. Jeg antager, at vore sjæle vil se ud ligesom døde, når de obduces: forkalkning og henvisnen vil vise sig at være ganske almindelige svagheder.

Mig er det vist gået værre end andre; dog bær jeg visdommens byrde med tålmodighed, og derfor har jeg det bedre end mange andre. På en underlig måde er jeg kommet i nærheden af lidenskab, jeg har haft livets fylde så tæt op ad mig som nogen, men det var ikke for, at jeg skulde blive delagtig deri, snarere som for at jeg skulde fjærnes endnu længere derfra. Jeg føler i dette øjeblik det besynderligste slægtskab med dem, der har gennemgået store lidelser, kun at jeg næsten intet har lidt. Det, der er hændet mig, kunde vel gøre mangan anden ulykkelig, men det er mit livs fattige forbandelse, at jeg blot skulde ane, hvad lidelse er; den skulde lige strejfe min sjæl, og nu, efter at dette er sket, kan der ikke mere hænde mig noget, jeg ikke er forberedt på; der er ikke længere noget nyt under solen. Den sindsro, jeg fik en anelse om den sidste dag, jeg talte med dig, den har nu indfundet sig, og jeg har taget den som en gave, der var mig bestemt fra evighed af.

Jeg er udvandret fra menneskers samfund. At jeg udretter noget, er kun tilsyneladende; jeg læser en del bøger, der hverken gør mig gavn eller skade. For øvrigt dyrker jeg min have og går ture. Mennesker ser jeg ikke meget til nu; jeg er eremit og er på det område en foregangsmand; andre, der er lige så unyttige som jeg, vil, når de blir lige så kloge, følge mit eksempel, men forhåbenlig vil de ikke nedsætte sig i nærheden af

mig; jeg har ingen lyst til at se flere af de patienter, der lider af Den tomme Syge. Jeg har studeret dem grundigt nok.

Derimod har jeg tænkt på at indrette mig et huggehus. Mine hænder, der i år har gjort bekendtskab med haveredskaber, længes nu også efter sav og hammer, skønt jeg vil tro, at også dette bekendtskab i begyndelsen vil falde dem besværligt. Således håber jeg, at jeg ved jævn fremgang kan få et vist tag i de små tings verden, samtidig med, at jeg her fra min visdoms stude sidder og ser ud over den større verden.

Du kan vel ikke ha forstået af det, jeg har skrevet, at jeg pludselig er blevet en gammel mand, eller at jeg skulde ha tabt lysten til at leve; jeg har blot erhvervet en ualmindelig ævne til at *undvære*, og jeg befinder mig vel derved. Det at undvære er vist et særligt anlæg hos mig, og jeg skylder dig, at dette anlæg nu har nået sin fuldkommenhed.

Jeg har forklaret dig min tilstand så udførligt, for at du skal ha lettere ved at afgøre det spørgsmål, som er det eneste, der interesserer dig, og for hvis skyld hele dette brev er skrevet: Om du nu skal vende tilbage til mig eller ikke. Du fortæller mig, at du står i begreb med at rejse hjem. Når du har overvejet mit brev, så ved du, hvad du skal gøre. Jeg har redeligt fremstillet alting for dig, således som det er. Du har ingen pligt over for mig; du bereder mig ingen skuffelse ved ikke at vende tilbage til mig.

Vi kan ikke leve videre der fra, hvor vi sidst skiltes; vort ægteskab kan ikke fortsættes under den antagelse, hvormed det blev begyndt: At du havde nok i mig, eller at jeg dog betød mere for dig end noget andet. Denne opfattelse har din erfaring dementeret — har du måske glemt det? Du er tilbøjelig til at glemme, at du har tvivlet om mig, og det er da min pligt at minde dig om det. Du skal ta mig for det, jeg er: noget ved siden af din kunst, ikke noget helt. Nu er jeg endog blevet mindre værd i dine øjne end før, siden jeg kan leve tilfreds uden dig. Hvad jeg har at byde dig, er da ikke meget; den hånd, jeg rækker ud imod dig, er ikke varm, men den er heller ikke slap eller aldeles ligegyldig. Det kan næsten gøre mig ondt, at så varme hænder som dine skulde gribe så underlig forkert, men tror du ikke også, at de blir kolde en gang — af at håndtere malerpenselen?

145

Jeg overvejer ved mig selv den mulighed, at du kommer. Er din kærlighed virkelig en så naturstridig ting, at den kan drive dig tilbage til mig? Er du virkelig med en så vidunderlig kraft vokset fast til mig, visdommens halvvisne træ? Det er ikke mig, der binder dig; jeg har aldeles ingen magt over dig; du har fundet mig og holder mig fast.

Jeg spør mig selv med en vis uro, om det er min pligt at være den, der tar en bestemmelse om vort forhold. Om jeg sa: Farvel, Helga; jeg er ikke den rette mand; du er fri. — Det er måske min skyld, at din kærlighedslykke ikke er hel. Der er mennesker, der siger, at hvad der kun er halvt, det bør ikke eksistere. Der er endog dem, der mener at kunne bevise denne påstand ud af deres eget liv. Men hvor mange af os er selv hele? Er du en af dem? Er jeg? Har vi alle lov til at se så stort på det, at vi efter nogle digteres og moralisters eksempel udelukkende regner med hele tal og kaster alle brøker bort.

Skal jeg advare dig mod at vende tilbage til mig? Men du ved jo, hvad der venter dig; jeg narrer dig ikke; jeg søger ikke at påvirke dig, og jeg er heller ikke den, hvem det tilkommer at bestemme; jeg, som troede at vide så meget, jeg ved ikke noget i dette spørgsmål, der angår et menneskes liv; (mig selv regner jeg ikke med). Ti min visdom består jo i at vide så lidt som muligt.

Nu er jeg færdig. Jeg har skrevet så længe, at jeg synes, jeg hører mig selv tale, men tavsheden, som kommer efter, skal gøre mig godt. Jeg har bragt mit eneste anliggende i orden; derved er min fred blevet større end nogen sinde. Jeg overlader alt til dig, og jeg er vis på, at du vil forstå dig bedre på din egen tilfredshed end jeg — — —.

Halvandet døgn senere stod Helga ud ved sin gamle by. Hun gik straks op til sin moer, som endnu boede dær, og næste dag så folk hende gå sin sædvanlige tur gennem byen og ud til skoven. Der var kun få, der hilste på hende, men så mange flere, der tog hende i øjesyn.

Det var efterår. Skoven stod i den pragt, som hun kendte så godt og længtes efter at se. Således så den ud den dag, da hun var begyndt at blive til det, hun nu var. Hvor hun huskede denne farvernes vildhed. Det var den, der havde revet hende ud af et års blid og lykkelig søvn. Hun så genkendende på træernes feberagtige pynt. Der var noget skæbnsvangert i dette farveraseri, som hun den gang havde forset sig på uden ret at forstå det. Flere gange standsede hun og bøjede hodet, mens indtryk og minder råbte på hinanden i hendes sjæl. Den dag — som nu syntes at ligge så langt tilbage i tiden — havde hun været glad ved disse farver; nu smærtede det at se på dem; de havde fået en anden betydning for hende siden; de var blevet en del af hende selv. De — og hans brev — tog imod hende, ingen af delene betød hendes lykke.

Hun så sig hjælpeløs om. Hvad skulde hun så bruge alt det til, der flammede i hendes sjæl? Lignede hun måske selv skoven, der flammer op i overdådige farver, mens intet af det altsammen betyder liv, der skal fortsættes? Denne skønhed og varme er herlig at se til, men den skal ikke bruges til noget; det er rig og

stærk kunst, men liv kommer der ikke af det. Det kan vække og varme et sind, der er koldt eller sover, men det har ingen fortsættelse i sig; denne tilsyneladende kraft er ufrugtbar. Dette farveråb, der vækker, er et varsko om døden.

Hvad betød det, der brændte og lyste i hendes sjæl? Nyt liv eller mere kunst?

Her var hun en gang gået ud og havde set sig glad, men da hun kom hjem, var hun ikke som et andet menneske, der har været i skoven og forfrisket sit sind og sin appetit; hun var ikke det samme menneske længere. Vejen tilbage til kærligheden stod ikke åben; der var kun en sti.

Hun var rejst fra kunsten, der forekom hende kold, nu da hun stod i fuld besiddelse af sit talent, og her kom hun hjem til større kulde, til mere kunst. Den mand, der i hendes øjne stadig var den eneste, fortalte hende, at han havde taget afsked med verden. Det var, ligesom han vilde kaste hende tilbage til kunsten, der alligevel ikke var tilstrækkelig.

Hun læste hans brev igennem en gang til.

Blæsten rev i hendes hat; hun tog den af for at kunne læse uforstyrret. Hun græd ikke som før, da hun sad i kupeen. Det forekom hende ikke længere så ligegyldigt, dette lange, omhyggeligt skrevne brev; hun fandt en særegen kold pragt i hans ord; de mindede hende om den sidste gang, de havde talt sammen, på bænken nede ved vandet.

Hun vendte hodet der henad, som så hun ham sidde der endnu. Hendes svære hår, der var blevet mørkere i de senere år, faldt tungt og fast ned i hendes tindinger, hendes øjne gik over i krogen, mens hun stod og tænkte.

Hans ord faldt som sval dug på hendes hede sjæl. Hun forstod ham ikke helt, hun kom aldrig til at dele hans tilfredshed, men hun følte sig stærkt berørt af dette sindets efterår, som stod ud af hans brev, højt og køligt med en art stivnet lidenskab, der tiltrak hende med en uforklarlig magt.

Hun så ham for sig, ligesom hun havde set ham en hed, sværmerisk aften, hvor hendes livs dobbelthed først havde kundgjort sig: kunst og kærlighed samlet i et. Men derfor måtte hun heller ikke vente sig en hel kærlighedslykke.

Hun talte med ham, mens hun så ham for sig, hun begyndte at forstå ham. Også hun var et dobbeltmenneske, for hvem der ikke gaves en hel lidenskab, og en vis resignasjon var deres fælles lod.

Hvorfor havde hun grædt? Hun havde jo ingen menneskelig ret til at komme hjem og kræve lykke i fuldt mål. Kunsten vilde aldrig slippe hende helt. Den vilde løsne taget en stund og så igen gribe med ny kraft; hun vidste det.

Hvad var der så tilbage? To mennesker, der ikke ved noget sikkert om lykken, men som aldrig mere kan ta fejl; to mennesker, der kan se på hinanden med klare, åbne øjne, og som aldrig mere kan skuffe hinanden.

Hendes ansigt var blevet fuldkommen roligt, brynene lå klare over hendes langt seende øjne, rynken fra de unge dage var næsten ikke til at se. Om hendes stærke underansigt lå ligesom ruinerne af den unge piges smil; ekkoet af et suk vibrerede om hendes næsefløje, og musklerne på hendes hals trådte stærkt frem, idet hun drejede hodet.

148

Hun havde ham for sig lige så tydeligt, som den gang hun først så ham. Han betragtede hende med det blik, der havde gjort ham til herre over hendes halve sjæl.

Uroen i hendes sind var forbi; det brændte ikke mere. Hendes sjæl lå høj og klar med sin beslutning ligesom den kolde, lyse oktoberhimmel med de mægtige skiferblå og sandstensrøde skyer.

Hun vilde male ham i en vismands skikkelse; det skulde betyde hendes kærlighed til ham og hendes indrømmelse til visdommen, der indrettede hendes liv på en måde, hun ikke selv havde tænkt sig; hun vilde afbilde sin egen underkastelse under udviklingens nødvendighed.

Vismanden og hans elev, en ung barbar med bred mund og stærke kæber, og den unge mand skulde bære hendes træk.

149

## Efterskrift og noter

150

151

### Efterskrift

#### Kraften

Hvem har ikke, i samtale med folk — bankrådgivere, socialarbejdere, ejendomsmæglere — der har en vis indflydelse på ens fremtid, ærgret sig, været mistroisk og følt sig talt ned til, når de i tiltale uafsladelig nævner ens fornavn? Der må stikke noget under deres tilsyneladende omsorg for ens vel. Et ønske om kontrol, fornemmer man i pinlig grad.

I *To verdener*, Knud Hjortøs roman fra 1905, bruger de, der tiltaler Helga, den temperamentsfulde unge kvindelige hovedperson, ustandselig hendes fornavn på en måde, der virker formynderisk («Skal du ikke snart til at tænke på dit udstyr, Helga?», »De er vel en god pige, Helga?» osv.). Det gælder moderen, lærerne og ikke mindst kæresten og ægtemanden, den rolige og fornuftige Niels Grandlev, som har været hendes lærer i realklassen. Kun med besvær slipper Grandlev efterhånden lærer-elev-rollefordelingen til fordel for et ligeværdigt forhold — som så truer med at blive et underordnet for hans vedkommende. I det brev, hun modtager fra ham til slut, har han lagt sit formanende »Helga« på hylden.

At Helgas ansvarsfulde vejledere taler patroniserende til hende, er i og for sig ikke sært, men den dybere årsag til det synes at være angst eller afmagt over for den originalitet og styrke, den naturkraft, hun repræsenterer, og som den harmoniserende, den konventionelle og den fornuftstyrede må give fortabt over for.

Kraft var et nøgleord i århundredskiftets ny litteratur og i øvrigt titlen på en af Hjortøs tidlige romaner, som beretter om en generations opgør med »Det Store Triste«. Kraft er en egenskab, man har tillagt denne litterære strømning, som, hvad stof og form angik, reagerede på firser- og halvfemserlitteraturen. Retningen har fået flere navne: det folkelige gennembrud, det stoflige gennembrud, nyrealismen, den store generation; Johannes V. Jensen (1873–1950) forsøgte uden held at samle de nye tendensers folk under betegnelsen »Den jydsk Bevægelse« — der dog skulle indbefatte ikke-jyder som Martin Andersen Nexø (1869–1954) og endog Sophus Claussen (1865–1931) — den sidste protesterede. Hvad Hjortø angik, var han en enegænger, der, skønt ven med Johannes V. Jensen, næppe skulle nyde noget af at tilhøre en bevægelse. I øvrigt omfatter strømmingen foruden Johannes V. Jensen forfattere som Jakob Knudsen (1858–1917), Jeppe Aakjær (1866–1930), Johan Skjoldborg (1861–1936), Thøger Larsen (1875–1928), Marie Bregendahl (1867–1940). Med undtagelse af Nexø, arbejderdigteren, der var født i København, kom alle fra landet, og flere af dem var af bondeslægt. Man var som nævnt i opposition til firser- og halvfemserlitteraturen, til Herman Bangs (1857–1912) sørgmodige realisme og til symbolismens fantasidyrkelse. Hjortøs generationsroman *Grøn ungdom og graa sjæle* fra 1911, der ironiserer over perioden lige før århundredskiftet som en tid præget af anæmisk sjæledyrkelse og bovlam melankoli, peger tilbage på J.P. Jacobsens (1847–85) forfatterskab som ondets rod; det var Jacobsen, der opdagede »Det Store Triste«, hedder det (s. 153).

Flere af den nye generations forfattere kan betragtes som overgangsfigurer med afsæt i introversionen og fantasien, som til dels forlades til fordel for virkeligheden og realismen. Det gjaldt foruden Nexø og Hjortø ikke mindst Johannes V. Jensen. Han bekendte sig fra tidligt i århundredet til en doktrin, der forkyndte ny sundhed, ny kraft, ny virkelighedssans, et foragteligt farvel til al svæklingeagtig pylren om sjælen — uagtet ungdommens sjælelige indsigter fortsat mærkes som en stærkt sitrende understrøm i hans senere forfatterskab. Hjortø fornægtede ikke som Johannes V. Jensen sin ungdoms sjælelige erfaringer; han fragtede dem med sig ind i sin senere realisme med dens blik for sjæleanalyse. Men sammenligner man periodens romanpersoner, er Hjortøs nærmest beslægtede med Johannes V. Jensens figurer (og med Jakob Knudsens galsindede karle), når det gælder stridige og sprængfarlige psykiske kræfter. De gemmer sig i mange af Hjortøs mandlige personer, men altså også i en kvindelig, Helga. I værkerne afvejes kraftens værdifulde,



livgivende egenskaber mod dens destruktive muligheder.

153

## Liv og værk

Knud Hjortø (1869–1931) var bondesøn fra Kirke Værløse. Han tog lærereksamen 1888, men utilfredsstillet heraf gik han videre med læsning og studentereksamen 1891. Undervejs vakte hans interesse for filologi, især for sammenlignende sprogstudier, senere udmøntet i essaysamlingerne *Fra ordenes samfund* (1918) og *Sprogets luner* (1927). Sproginteressen afspejles i den særegne retskrivning, som Hjortø fastholder i fiktionsprosaen, og som nærmer sig talesproget. Martin Andersen Nexø insisterede på en noget lignende ortografi.

Studieophold i Paris 1896 og 1897 bragte ikke Hjortø videre på en videnskabelig løbebane, men gav ham til gengæld afgangende oplevelser af kunst og musik. Om barokkens musik, især Bachs, og om Beethoven og Carl Nielsen har han skrevet stærkt og indsigtfuldt i essays, der er optaget i den posthumt udgivne samling *Under det svindende lys* (*Usl*, 1933). Hans møde med malerkunsten fornemmer man ikke mindst i *To verdners* ekspressionistiske skildringer af naturoplevelser, som de hidsigt koloristiske billeder af efterårsskoven. Heller ikke ved hjemkomsten gik han videre med de videnskabelige studier, men skrev og ernærede sig sideløbende som lærer, i Skanderborg og siden Skelskør, hvor han — ligesom Grandlev i *To verdener* — mødte sin senere hustru, dengang elev i realskolens ældste klasse.

Hjortø debuterede 1899 med *Syner*, hvoraf et afsnit, »Rapsodi«, tidligere på året var blevet bragt i tidsskriftet *Vagten* (1899–1900), som også Marie Bregendahl og Johannes V. Jensen, Jeppe Aakjær og Sophus Claussen bidrog til.

Han har selv bekendt, at *Syner*, som man, med et 80 år yngre udtryk, kan kalde syret, var en forudsætning for det videre forfatterskab. I sit essay »Lidt selvbiografi« (trykt i *Bogvennen*, 1914; *Usl*, s. 74) siger han, at bogen var »den eneste mulige begyndelse«, et nødvendigt dyk ned i det ubevidste, skrevet i en ikke før erfaret inspirationstilstand. Og det er ikke blide drømmeenergier, han finder i dybet, men kolossale, eruptive kræfter, der driver jeg'et langt ud i kosmos, i hunger efter at erkende alt. »Jeg er Gud«, hedder det et sted undervejs (*Syner i Danske Klassikere*, 2003, s. 82), idet jeg'et 154erfarer, at de stærke indre kræfter korresponderer med universets. Men han føler sig dog afmægtig over for en stum almagt. »Jeg skal dø, og ingen skal kende den tankeverden, der dør med mig« (s. 84), hedder det mismodigt, for hans digterværk kan kun blive et skyggebillede af det erfarede. — Et spor af Hjortøs musikinteresse ses i et afsnit af bogen; det er komponeret som en symfoni med satsbetegnelser som *Andante doloroso*, *Allegro con brio* osv. som kapiteloverskrifter.

Som halvstor dreng læste Hjortø Johannes' Åbenbaring, og det fornemmes i *Syner*. Den særegne genre, værket indgår i, og som visionært søger efter svar på de største spørgsmål ved at se det Gode og det Onde, Gud og Djævelen, som figurationer af psykiske kræfter, var ikke ukendt i tiden. Men *Syner* var et af de første danske værker af slagsen. Ernesto Dalgas skrev samtidig sin *Dommedags Bog*, der kom posthumt 1903. Den norsk-danske Sigbjørn Obstfelder udgav *En prests dagbog* i 1900. I 1901 kom så fra Wien *Traumdeutung*, Sigmund Freuds videnskabeligt-metodiske sonderinger i sindets kræfter — erfaringer herom var hidtil kun meddelt i digterværker (af Arthur Rimbaud, Henrik Ibsen, August Strindberg o.a.). Den første danske Freud-oversættelse, *Det ubevidste*, som skyldtes Otto Gelsted, kom først i 1920.

Efter den mentale strabads med *Syner*, som Hjortø siden har udtalt var for privat til at være kunst, men efter hvilken han havde »indtryk af at ha gennemfaret hele verden, både himlen og sumpen« (*Usl*, s. 75), var det velgørende, skriver han, at komme tilbage til jorden og lande på fødeegnen. Den skildrer han i *Hjemme fra egnen* (1901), en ganske traditionelt fortalt lille roman om blindt raseri og øksemord, uden nogen glorificering af bondens oprindelighed og kraft. Der er nogen medfølelse med den forelskede forkarl Jørgen, der fumler ubehjælpomt og forgæves rundt om den dejlige Kamilla, forfulgt af den mere forfarne andenkarl Edwards onskabsfulde hån. Men da Jørgen omsider får nok af Edvard, er det ikke en Stærkodders renfærdige afstraffelse af den underlødige, vi overværer; hævnen er en fulderiks bevidstløse handling, og det efterfølgende selvmordsforsøg er en latterlig fiasko.

Så er der mere respekt om hovedpersonen Henrik Stendal i romanen *Kraft* (1902), der foregår i årene op til systemskiftet 1901. 155Hjortø har dog tilsat portrættet af sin skallesmækkende helt en knivspids ironi. Henrik er vokset op i et hjem med vægt på saglighed og naturlighed. Hans lægefar er fra et landbohjem, moderen fra et aristokratisk kulturradikalt miljø. I skolen vender Henrik sig mod den jævndrende, men

allerede erfarne levemand Levin, hvis parfumerede livsstil han ikke kan døje, men vistnok også er en kende skinsyg på. Levin, der senere bliver journalist ved dagbladet *Århundredet*, personificerer den livstrætte halvfemserdekadence, hvis frivole litterære produkter med deres »sovekammeratmosfære « og »lagen-odør« (s. 58) Henrik Stendal angriber i tidsskriftet *Faldøksen*. Forbilledet her er måske *Vagten*, ligesom *Århundredet* kan være *Politiken*; Levin kan have træk til fælles med en forfatter som Peter Nansen (1861–1918), der skrev i *Politiken*, og hvis spinkle halvfemserromaner betragtedes som særdeles vovede. Stendals latente jalousi mod Levin får sin begrundelse, da denne uforbederlige dameven med de mere udviklede antenner for kvindesindet render med genstanden for hans kærlighed. Romanen slutter med to intellektuelles diskussion af den hårde, blanke energi, som Stendal insisterer på, at tiden har brug for. Den er barbarisk, hævder den ene af debattørerne, den er ikke human og indfølelse, den udvikler magtsyge, den er udansk, men Stendals forsvarer får dog det sidste ord: »Se på den himmel! Det er en god, dansk novemberaften med blodrødt, gult og grønt og så en masse blå af reneste kulde; og læg mærke til den skarptakkede, kulsorte byhorisont; det er stærke farver og hårde former, og dog er det dansk« (s. 236), og den form for danskhed bør holdes i live, »for vi tror, at kraft varer længst« (s. 237). — I sin hellige krig mod bløddagtigheden og forfaldet er Henrik Stendal beslægtet med en samtidig kæmpende romanhelt, den lidenskabeligt retfærdighedssøgende og selvretfærdige bonde Anders Hjarmsted i Jakob Knudsens roman *Sind* (1903).

*Folk* (1903), den næste roman, handler ikke i samme udtalte grad om den ny barbariske kraft. Det er en gustavwiedsk satirisk skildring af provinsbyborgerskabet og dets frustrationer, hykleri og skjulte magtspil, og af intrigernes og sladderens terror. Modsat Hjortøs andre værker fik *Folk* en vis udbredelse, ikke mindst i 1950'erne, da den blev udgivet i Fremads Folkebibliotek.

156

Efter *Folk* fulgte de tre romaner, der tilsammen betragtes som Hjortøs hovedværk: *Støv og stjerner* (1904), *To verdener* (1905) og *Hans Råskov* (1906). De blev alle tre i 1944 udgivet samlet under fællestitlen *To Verdener*. De vil blive behandlet nedenfor.

Hjortø, der 1908–1912 var lærer ved Vordingborg Seminarium, fik i 1912 tildelt det Anckerske Legat, hvad der satte ham i stand til at opgive lærergerningen og koncentrere sig om forfatterskabet. Det blev til en lang række romaner og fortællinger, hvori indgår tidskritiske rapporter og præcise psykologiske studier; eksempler er de tre romaner *Fru Herta* (1914), et stærkt og særpræget kvindeportræt, *Hans Heilums nat* (1924), der fortsætter den udforskning af sindets undergrund, som indledtes med *Syner* og siden blev taget op i trilogien, og endelig *Svunde somre og gamle vintre* (1931), der fint, rørende og humoristisk gengiver barnets oplevelsesmåder, også de ganske tidlige. Først mange år efter gør Frank Jæger den samme rejse bagud og nu med udgangspunkt helt tilbage i fostertilstanden (*Tune*, 1951). Inden for samme tiår påtager Klaus Rifbjerg sig i sin debut samme muntre eksperiment, og i 1980'erne starter Vibeke Grønfeldt i den ét-toåriges bevidsthed, som belyses betydelig mere dystert (*Den blanke sol*, 1985).

Knud Hjortø fik med tiden en øjenlidelse og var tilsidst helt blind, hvad der medførte, at han i 1931 omkom ved en trafikulykke.

## »Trilogien«

I den følgende gennemgang af *Støv og stjerner*, *To verdener* og *Hans Råskov* vil *Støv og stjerner* og *Hans Råskov* blive behandlet først og kun summarisk.

Der findes ikke breve og bortset fra et manuskript til *Hans Råskov* heller ikke andet materiale, der kan fortælle om de tre centrale romaners tilblivelse. De kom som selvstændige værker, men Hjortø har selv sagt, at de, selv om det ikke var planlagt, tilsammen udgør en trilogi, skabt ud af en indre nødvendighed, »idet de hver især står i et særligt personligt forhold til deres forfatter. 157Den første er fantasiens roman, den anden er romanen om den rene intelligens for den mandlige hovedpersons vedkommende og den tredje er lidenskabens, viljens roman. Der er noget ensartet i hovedpersonernes anlæg og udgang. Typen er i hvert fald så stærk særpræget, at den må gå under. Tiden kan ikke tåle den« (*Usl*, s. 75–76). Helga i *To verdener* og *Hans Råskov* er de af hovedpersonerne, der besidder mest af den kraft, der er tematiseret tidligere i forfatterskabet.

*Støv og stjærners* hovedperson Ivar Holt lever i to verdener eller, som det hedder, han er i verden og dog uden for verden. Han er en drømmer og en kun halvt forløst digter. »Et ben oppe og et nede, hinkende på begge ben, det er en digters ikke længer salige lod« (1. udg., s. 76). Skønt han aner, han kunne drive det vidt som digter, er han betænkelig ved at give sig helt over i digterrollen, vel af skræk for at miste sin menneskelighed. Ligeledes er han stærkt nervøs for at forstene og blive borgerliggjort; af samme grund afviser han den ene gang efter den anden at lade sig binde i kærlighedsforhold, for slet ikke at tale om mere lønsomme ansættelser end det usle kontorjob, han på et tidspunkt tager for at overleve. Hans livsindhold er de inspirerede sindstilstande, øjeblikke af forhøjet klarsyn, og dem opnår han blandt andet på sine cykelture ud i landskabet, der giver ham oplevelser af fysisk-sjæleligt ligeløb, for at bruge et udtryk af den lidt ældre filosof Ludvig Feilberg. Den skærpede sanseevne, han opnår ved det, viser sig i hans skrift ved »en ejendommelig styrke i synsagttagelser« (s. 86), som en ældre forfatter og kritiker misundeligt bemærker, hvorved han karakteriserer den ny tids digtere: de »belejrede fænomenerne med alle sanser, og meget gammelt blev nyt« (smst.).

Men følgen af Ivar Holts afvisninger af både socialt liv og kunst bliver kulde, ensomhed, social nedtur, sygdom og — ironisk — stilstand, den sindsforfatning, han har frygtet mest. Han bliver ligeglad med alt, ender med at have »tabt selve tabet« (s. 169). En 158stymper i enhver henseende; han dør symbolsk i en snedrive, idet »den umenneskelige kulde således har bragt ham til den yderste grad af resignation« (s. 180).

Også historien om gårdmandssønnen Hans Råskov er en beretning om undergang, men med forsonende udgang. Tillige en fortrængningshistorie, i tråd med tidens interesse for det ubevidste, men med en vældig, original styrke. Hans, som tidligt har mistet sin mor, vokser op i forbitrelse og mistænksomhed mod alt og alle, især mod kvinder, hvis erotiske overgreb og magtspil han frygter. Tilsyneladende behersket og nøgtern rummer han patologisk sprængfarlige kræfter; ligesom en tyr kan han med ét blive tirret, blive olm: »pludselig glemte han alt andet over noget rødt, der lå og skinnede infamt i solen (...) han gik lige på den i stor ophidselse. Det var ikke andet end en rød klud; han betragtede den med væmmelse« (1. udg., s. 5). Et rødt raseri lurer i ham gennem hele livet, indtil det, udløst af en ildebrand, bryder ud som en psykose, en latent tilstand, han altid har været bekendt med og gruget for. Han forløses sent: efter at have reddet en druknende dreng, »det eneste menneske, hvem han så vidt han vidste havde gjort godt imod« (s. 220), drukner han selv. Døende ser han, at »Et venligt rødt skær bredte sig for hans lukkede øjne, idet han gik under, som kunde det være genskinnet af en usigelig mildhed langt borte, der endelig havde fundet vej til ham« (s. 222), og som vel er det kvindelige. Enkelte gange før har kvinder strejft ham med mildhed, men den moderløse har livet igennem hærdet sig mod savnet af det kvindelige.

## ***To verdener. Kunstneren og tænkere***

*Hans Råskov* har de indre kræfters farlige fortrængning som tema. *To verdener* tematiserer den opgave, det er at komme til rette med kræfterne, her hos en kunstner med behov for, at energien udvikler sig uforstyrret som skabende evner. Helga bakser med at forene denne opgave med kærligheden og kvinderollen. Og Grandlev, der tidligt har tøjlet sine sjælelige energier, som imidlertid udfordres 159voldsomt af Helgas, indser langsomt nødvendigheden af at give plads for hendes udvikling.

Ud fra Hjortøs udsagn om *To verdener* (ovf. s. 156) skulle man tro, at logikeren og filosofen Grandlev var romanens hovedperson. Men det er Helga, kunstneren, der fanger læserens opmærksomhed. Ud over de i litteraturen velkendte livsnære, frelsende kvinder er der ganske vist adskillige furiøse, flammende og fascinerende kvindeskikkelser hos Jensen, Nexø, Knudsen og Claussen. Men ingen samtidig forfatter går som Hjortø i *To verdener* ind i et stærkt kvindeligt temperament så indfølelsende og analytisk vidende, at figuren kunne være formet af en kvinde. Det skulle da lige være Henrik Pontoppidan med hans Jytte i *De Dødes Rige*, men Jytte får en mere bistert-misantropisk behandling end Helga.

Romanen kan opdeles i syv afsnit: kap. 1-5: Helgas sidste skoleår som Grandlevs elev og den begyndende gensidige tiltrækning; kap. 6: det første, harmoniske kærlighedsmøde; kap. 7-13: forlovelsestiden med tiltagende konflikter, der skyldes Helgas splittelse; kap. 14-15: Helga indleder en kunstnerisk uddannelse; kap. 16-17: ægteskab; kap. 18: Helga får et dødfødt barn, som hun føler er offer for hendes splittelse og svigt som mor under svangerskabet. Hun rejser til Paris for at udvikle sig som kunstner og »blive noget helt«; kap. 19: som fuldt udviklet kunstner vender Helga tilbage i håb om at genfinde

kærligheden, men må ligesom Grandlev resignere og indse, at de begge er dobbeltmennesker, som ikke må »vente sig en hel kærlighedslykke«.

## Helga

Under sin opvækst på landet har Helga opsamlet et rigt fond af vitale sanseindtryk, som hun bygger videre på. Sansninger, naturoplevelser, har højeste værdi for hende og på linje hermed hendes formvilje. I anden række kommer så det sociale liv; dog skyder kærligheden sig problematisk ind i hendes kunstneriske væren, som den både inspirerer og forstyrrer.

Helga har en forkærlighed for at gå tur i stormvejr, og »hun sagtnede gangen i rygvind og fremskyndede den i modvind« (s. 160/19). Det er en livsnødvendighed for hende at bruge sine kræfter, at sige fra over for, hvad hun finder usandt og indestængende, at føle sig levende, autentisk og undgå følgagtighed — hvad der kan få hende til at gå over stregen i sine provokationer. Et synsindtryk, som fylder hende med gru, er en række »stævned« (dvs. stynede, beskårne) popler. De er for hende et billede på hæmmet, forkrøblet liv, »stum og blind elendighed« (s. 38), og hun får lyst til at tegne dem, i besværgende øjemed. — Også i *Støv og stjærner* optræder stævned popler som billede på lemlæstet liv.

Ved sit fritstående, myndige væsen tiltrækker Helga omgivelserne — kammerater, lærere. Hun støder dem sædvanligvis umildt fra sig, hvis de kommer for nær og »med rå begærlighed famlede efter noget, der endnu lå skjult i hendes sjæl« (s. 11); og hun kan blive grundløst ubehagelig over for sin skikkelige veninde Dagmar. Efter at have knyttet sig til Grandlev føler hun sig omklamret af omgivelsernes forventninger til hende i rollen som den forlovede pige, desuden nedslået over kærestens mangel på lidenskab og hans undervurdering af hendes kunstnerevner, som nok kommer af dels misundelse, dels et konventionelt kunstsyn — »friseret« kalder Helga hans smag.

Hun ængstes af sine kræfter og af sin følelsesmæssige spaltning mellem kærlighed og ønsket om personlig integritet og udvikling. Oven på et af sine utålmodige udfald mod kæresten klager hun over, at hun er ond. Hun bebrejder sig sin uberegnelighed og anbefaler ham den milde, stillestående Dagmar, som også nok kunne have udfyldt den klassiske frelserinderrolle. Grandlev siger trøstende, at det, Helga kalder ondskab, blot er større livsfylde. Men det ondes problem optager hende fortsat.

Grandlev havde en dag fortalt hende noget om *bunden ondskab*, som enkelte mennesker eller hele samfundsklasser kunde bære på i lange tider, indtil en begivenhed vakte den, eller en mand med særegne ævner vejrede den, gav den en bevidst vilje og slap den løs. Den bundne ondskab var et af samfundets farligste fænomener og havde ofte en uhyre, langsomt sammensparet kraft at opvise, når den endelig blev vakt. (s. 88)

161

At Grandlev (og Hjortø) havde ret i sit socialpsykologiske klarsyn er som bekendt blevet bekræftet på mange måder både før og efter hans tid. Udsagnet kommer for Helga til at hænge sammen med et tilbagevendende, pågående billede fra hendes barndom på landet: en gal tyr er sluppet løs på gården, og »hele det vældige tyrehoved bar et udtryk af rådvildt ondsind« (s. 88). Hun ser optrinnet for sig i et stort, gøask ekspressivt billede, hvor »Pløjejordens knolde sås tydeligt som et hæsligt dyrs vortede hud, og længere borte skimtedes poplernes mishandlede legemer, der hældede hid og did som et geled invalider —« (s. 94). Hun, der rummer så megen energi, som kræver at blive brugt, kan identificere sig med den rasende tyr (»Det gjorde mig næsten ondt for den«, s. 66) og har ikke fred, før hun har synliggjort og besværgt forestillingen om den ved at tegne den. Tyremotivet bliver ved at forfølge hende, og først længe efter, da et maleri af en tyrekalv er lykkedes for hende, og hun desuden mærker Grandlevs anerkendelse af hendes talent, kan hun gifte sig med ham. Men problemet med kærligheden er ikke løst; hun kan, selv om hun forsøger at ofre sig for den, fortsat ikke tåle at blive bremset i sin rivende kunstneriske udvikling. Og det, skønt Grandlev er sig bevidst, at den — som al udvikling — kræver en vis hensynsløshed, og at det er en naturlov, der krænkes, hvis processen hæmmes.

Problemet er den velkendte kunstnerkonflikt: skal man overgive sig til 'livet', til oplevelsen, til menneskelige relationer, eller skal man følge sin tilbøjelighed til at spejle og forme det oplevede? De to livsformer synes uforenelige. I en scene, hvor Helga tegner et portræt af Grandlev, hedder det om hendes sagligt iagttagende blik: »Helga kunde gøre en hel stue kold med det væsen« (s. 64).

Helt galt går det, da hun bliver gravid. Hun føler, at det ufødte barn kræver og har krav på hendes totale nærvær, og da hun desperat trods kravet og forsøger at tegne, fornemmer hun barnets sparken som en

advarsel, ligesom hun, trods Grandlevs mere rationalistiske trøsteforklaringer, opfatter dets død inden fødslen som en følge af, at hun ikke har fulgt advarslen:

Når en kvinde går med et barn, så må hun ikke blive vred over, at det tar noget fra hende, som hun synes, hun selv har brug 162for; (...) for sådan et lille barn er frygtelig fordringsfuldt, længe inden det blir født, og det må ikke nægtes noget. (s. 130)

Helga, der føler sig halv som både menneske og kunstner, rejser kort efter for dog at blive hel på ét af områderne, kunstens.

## ***Helga og Grandlev***

Grandlev, som dreng den dygtige elev i skolen, har før mødet med Helga selvbevidst og ensidigt dyrket rationaliteten, lovene, vidensindsamlingen. Hans sprogstudier har koncentreret sig om sprogets regler, han har studeret kunst, ikke i hunger efter æstetisk oplevelse eller eksistentiel erkendelse, men alene fordi han har villet vide besked med al menneskelig kunnen — kunsthistorien er for ham blot et pensum. Over for en videnskabelig karriere, som på grund af nepotisme er blevet bremset, har han i hovmod resigneret, hvad der har sat ham menneskeligt i stå. »Hans sind kølnedes til filosofens temperatur, der ligger nogle grader under det handlende menneskes« (s. 61).

Den obsternasige skolepige Helga rammer noget i ham: »Hele hendes sjæl lå i øjnene, det var, som om de (...) ikke stod i synets tjeneste, men blot tjente til at udslynge livskraft med« (s. 18). Han betragter hende som ukultiveret og barbar, men trods sine forbehold må han beundre hendes »sikre og sunde ligevægt« (s. 32). Senere, i en afgangende kærlighedsscene, dæmpet, men lysende og sansemættet, overgiver han sig, omend modstræbende, til hendes rige natur og befries forbigående af den; hendes livsintensitet smitter ham. Grandlev, lovenes elsker, erfarer nu, at kærligheden er lovløs, det ændrer hans syn på meget, for eksempel på hans opfattelse af sprogets udvikling, som han indser ikke blot er behersket af love, men nok så meget af »fantasi og stemning« (s. 101). Og han erfarer, at begavelse kan være andet end evnen til at forstå.

Men samlivet med Helga bliver, som venteligt, også opslidende og fører ikke til nogen gensidig åndelig befrugtning; derimod begrænser de to stærke individualiteter mod deres vilje hinanden i deres behov for at sætte sig igennem. Forstandsmennesket Grandlev har ment, at det fuldkomne kærlighedsforhold må bero på 163fuldstændig gensidig forståelse, men erfarer, at der er ufremkommelige, uforklarlige områder i Helga, som er hendes enemærker. At han ikke varigt lader sig omskabe i hendes billede; at han altid vil ende med at sætte sig »tungt ned på sin tankes massive, firkantede granit« (s. 73), at hans sind altid vil være fattigere end hendes. At hans livsvarme ikke sidder i hjertet, men i hjernen, hvor den udmøntes i tanker, ikke i handling. Men at han, tænkeren, på den anden side også i utålelig grad føler sig underkendt af hende og hendes overbærende syn på hans intellektuelle virke — det er i hendes øjne let komisk. På grund af deres vidt forskellige tilgang til verden og fordi de begge to er originale, stærke personligheder, påfører de hinanden selvusikkerhed i stedet for styrke; han giver hende følelsen af at være uoplyst og uberegnelig, hun får ham til at se sig selv som fortænkt, som en nar i livet.

Når Helga anbefaler Grandlev at skifte hende ud med Dagmar, har hun egentlig ret, hvis man skal have tiltro til en af Grandlevs — og vistnok også fortællerens — lidt antifeministiske overvejelser:

En begavet kvinde bør ikke vælge en intellektuel mand; hun erhverver sig hurtigt en vis overfladisk forståelse af ham, som ingen forståelse er. Hun fatter instinktmæssigt hans tankers former uden at interessere sig for hans enkelte ideer (...) en klog mand gifter sig med den kærlige enfold, dær finder han vel ikke forståelse, men i alt fald villig stræben derefter (...). (s. 86)

Deres kærlighed formår ikke at ændre på misforholdene. Begge døjer med at være delt mellem kærligheden og individualiteten, der hver for sig kræver sit. Og hvis det er rigtigt, at kvinden kan finde noget af sin identitet i moderskabet, mens manden må præstere og præstere for at vinde sin, er det logisk, at Helga, for hvem moderrollen mislykkes, må gribe til at udvikle sin kunstneridentitet, og Grandlev må beslutte sig for at gøre sit filosofiske jeg uafhængigt af Helgas domme.

Efter tragedien med det døde barn og Helgas påfølgende opbrud prøver Grandlev da at komme til rette med sin og hendes uforenelighed. Resultatet bliver resignation; i et brev til Helga beskriver 164han, hvordan han er nået frem til tilstanden. Han beretter desuden om en tidskritisk afhandling, han har skrevet, om »personlighedens samling og det moderne livs splittende indflydelse« (s. 137). Her stiller han sin egen

tænksomhed — visdom kalder han den — over for »Det ny barbari« (s. 138), dvs. foragten for tanken, for den del af kulturen, hvis nytte ikke er umiddelbart indlysende. Nutidens barbar beskriver han med udgangspunkt i den positive Helga-oplevelse, men som en negativ figuration af »livets umiddelbare kraft« (s. 140), den kraft, han så overvældende oplevede i mødet med Helga. Grandlevs overvejelser lægger sig i forlængelse af diskussionen i *Kraft* om Stendal som den ny, barbariske repræsentant for landkulturen.

Grandlev fortæller, at han har opnået en »sjælens uforanderlige ligevægt« (s. 142), at han kan leve tilfreds uden Helga; han åbner dog udvej for, at de vil kunne genfinde hinanden, ikke i et tæt kærlighedsforhold, men i et liv side om side, uden ønske om at besidde hinanden. Måske i den form for forhold, Karen Blixen i et af sine breve citerer Huxley for at kalde »The love of the Parallels«, et udtryk, hun tolker frit: »man er sletikke hinandens Maal i Livet, men mens man er sig selv og stræber mod sit eget fjerne Maal, finder man Lykke i Overbevisningen om i al Evighed at løbe parallelt « (*Breve fra Afrika II*, 1978, s. 56).

Helga indser, at deres eneste mulighed for et fremtidigt ligeværdigt forhold er en illusionsløs relation, hvor de to ikke kan skuffe hinanden, idet begge har erkendt, at de er dobbeltmennesker, »for hvem der ikke gaves en hel lidenskab, og en vis resignation var deres fælles lod« (s. 147). Men resignationen vil kunne frisætte dem til gensidighed: uden at de beskærer eller »stævner« hinandens liv, vil vismanden kunne lære af kunstneren, og kunstneren af vismanden. I stedet for at byde vismanden trods vil hun udvikle sig ved ham. Hendes kærlighedserklæring til ham skal være et billede af »Vismanden og hans elev, en ung barbar med bred mund og stærke kæber, og den unge mand skulde bære hendes træk« (s. 148).

165

## Form, stil

Trods sin udtalte psykologiske indsigt, sit blik for sindets subtile nuancer og sin evne til at gengive menneskelige situationer med de spændinger, der kan opstå mellem gemytterne, er Hjortø aldrig blevet meget læst. Det skyldes måske, at han lægger mindre vægt på fortællingens, historiens dynamik end på filosofisk-psykologiske overvejelser og på nærbilleder af psykiske tilstande — som han til gengæld arbejder minutiøst og energisk med. Hjortø kan skabe stærkt ladede scener, hvor personernes sindstilstand forstærkes af de omgivende visuelle påvirkninger; især naturindtryk omformes, så de bliver udtryk for personens mentale situation — en form, der kan kaldes ekspressionistisk, oftest med voldsomme former og farver, der kan minde om malere som Emil Nolde (1867–1956) og J.F. Willumsen (1863–1958). Med stærkest og uhyggeligst magi gennemføres metoden i *Hans Råskov*, især i en scene, hvor den halvvoksne dreng rammes af en psykotisk tilstand, forstærket af månen, der »stod som en ildebrand over rygningen af den søndre længe« (s. 41). Senere, da den højfebrile tilstand klinger af, betragter Hans igen »månen, der hang lavt på den vestlige himmel, rødgul, forbrændt og øde, en død, kold ting ligesom et brandsted, der svier fantasien med forestillingen om den ild, der har været« (s. 43). I *To verdener* er det Helga, der på sine ensomme vandringer mærker, hvordan den skabende energi vokser ved synsindtrykkene og udfordres af dem. Især afmales det i detaljer, hvordan farver virker fysisk-psykisk på hende: »De røde teglstenstage, der i det fugtige vær havde fået en hedere farvetone, virkede på hende som en smærtelig rystelse, der opløste noget af tyngslen i hendes sind« (s. 76–77), hedder det et sted, hvor hun forud har været forstemt og følt sig klaustrofobiramt af sin velordnede tosomhedsidyl med den fornuftige kæreste. Senere, under indflydelse af efterårsskoven, af dens farvevirvar og af forfaldets vilde og rene tragik, befries sindet helt:

Længere ovre lå skoven og spejlede sin barbariske pragt i vandet. Som en flok sigøjnerkællinger, der har ladet deres fantasi fråse i brogede klude, som de har hængt på sig (...) sådan stod træerne nu (...) i farver, der ikke var skønsomt sammenstemte, 166men skreg mod hverandre i brutale disharmonier, fra febrerrødt og kadavergult, helt ned til ådselbrunt, og masser af usundt grønt (...) det ser ud som sundhed, men det er ikke bestemt til at vare, derfor er der ingen orden; selve forvirringen, de desperate farver, viser, at det er den nære undergang, der får livet til at blusse så vildt op. Nu ses det, hvor store summer af kraft der har virket året igennem; deres hværv er omme, de kan rase ud og blive til intet. (...) naturen stråler i syg og vanvittig lidenskab, fornuft behøves ikke længere. Skoven er tragisk, som store tings undergang altid er; den dør i et farveskrig, der er en protest mod døden; (...) dens hverv er fuldbyrdet, men dens livskraft er ikke udtømt, (...) Helga (...) var til mode som et menneske, der en dag uventet finder noget, han højlig trængte til (...). (s. 78–79)

Hjortø leder efter frapperende, groteske, hverdagsrealistiske billeder med en energi, der kan minde om vennen Johannes V. Jensens — og som naturligvis skal spejle Helgas. Tit tænker den unge, bondefødte pige i billeder, som har med mad og landkøkken at gøre, billeder af den slags, som et barn kan hitte på: »Kastanjens blade lå omkring, rustne og hullede som gamle stegepander« (s. 77); »Nede i rørene brasede

det som af tusende stege« (s. 20); »Hun (...) vadede i løv så brunt som rugbrødsskorpe« (s. 20).

Naturoplevelsen, der har forstærket Helgas uafhængighedstrang, må nødvendigvis forøge gemytternes uoverensstemmelse, der kan aflæses sprogligt. Når hovedemnet er Niels Grandlev, eller når synsvinklen skifter til hans, bliver romanens sprog et ganske andet, end når Helga er på; det bliver tørt, stringent, mildt ironisk, hans henvendelser er gerne pædagogiske og diskret irettesættende og, efterhånden som han erkender sin afmagt over for Helga, sagtmodige, gerne selvironiske. Er Helgas dionysiske verden farvestærk og mørkladen, så er Grandlevs apollinske farveløs, til gengæld ligger den klart belyst.

Et eksempel på Grandlev-sproget:

En gang havde jeg den udmærkede egenskab, at jeg forstod dig, Helga, om du ellers husker det. Det var dit udtrykkelige 167ønske at blive forstået. I dag er jeg besværlig på grund af samme egenskab. Måske er der også noget vist klodset i det; husk på, at jeg kun er en mand; jeg opfatter dig muligvis lidt for meget som et reguladetryk, mens du helst skal begribes i utydelige omrids; ligesom visse kunstværker skal du anes, men du tåler ikke at forklæres. Gik vi så hjem? (s. 84)

At to så forskellige naturer som Helga og Grandlev er dømt til at få problemer med hinanden, er altså vist med al tydelighed, ikke bare i replik og bevidsthedsstrøm, men også i de to sprog, hvormed fortælleren i øvrigt formidler de to verdener, hendes og hans.

Sådan støder *To verdener*s to kontrasterende sprog sammen og viser, at vi får en beretning om det evige problem: at forene det individuelle liv med det sociale, med kærligheden.

## Modtagelse og senere kritikhistorie

Det var småt med dagbladsomtale, da *To verdener* udkom en af de sidste dage i september 1905. Julius Clausen har i *Berlingske Tidende*, Aften, 14. oktober, en ret lang, rosende anmeldelse. Han bebrejder ikke bogen, at den, som han siger, »har meget lidt tilfælles med Romanlektur i almindelig Forstand, men snarere kan opfattes som en psykologisk Granskning af en Mands og en Kvindes Natur indenfor det opdigtedes Rammer«. For romanen hævder sig »ved sin Rigdom paa Tanker og sin absolute Foragt for traditionelt Romanstof«. Clausen ser en direkte parallel mellem Helgas og Grandlevs forhold og så barbariet og kulturen i det moderne samfund: barbaren er en trussel mod kulturmennesket, fordi denne misunder og begærer barbarents livskraft.

Forfatteren Albert Gnutzmann er mere kritisk. Han skriver to forskellige anmeldelser, én i hvert af de konservative blade: *Nationaltidende*, 6. november, og *Dagbladet*, 27. november. *Dagbladets* anmeldelse optræder også i *Dagens Nyheder*, samme dato.

I *Nationaltidende* skriver Gnutzmann — efter at han, omhyggeligt og loyalt over for såvel Helga som Grandlev, har gjort rede for deres modsætningsfyldte forhold — at bogen mangler liv, omend 168dens menneskeskildringer er fint nuancerede. Han savner hos personerne den »ivrige Snublen« og uoverlagthed, der røber lidenskaben. Til gengæld tager han hatten af for Hjortøs tankemæssige styrke og originalitet. I *Dagbladet* rejser Gnutzmann indledningsvis spørgsmålet om, hvordan forholdet mellem kønnene vil udvikle sig i fremtiden: fortæller den ny litteratur det? og skriver derefter en bunkeanmeldelse af romaner om og af kvinder (bl.a. Agnes Henningsens *Lykken*). Han lægger her, ligesom Clausen, vægt på *To verdener*s sondring mellem vismanden og barbaren og er utilfreds med det efter hans mening skematiske i bogens anlæg — idet han mener, at Hjortø helt generelt tildeler manden vismandens rolle og kvinden barbarents. Man kan indvende, at senere værker af Hjortø tyder på, at forfatteren fordeler rollerne efter personernes temperament og ikke efter deres køn; eksempelvis står i romanen *Fru Herta* (1928) kvinden som den koldsindige over for den mere impulsive, kreative ægteemand.

Også Christian Rimestad er i en artikel i *Det ny Aarhundrede*, 1905–1906, kritisk over for det i hans øjne skematiske i bogen. Til gengæld fremhæver han Hjortøs evne til at billedliggøre sjælelige tilstande, er navnlig betaget af »det store Poem om Efteraaret«, som der er citeret fra ovenfor. Rimestad lægger vægt på det aktuelle i diskussionen om det moderne barbari, men betragter ikke billedet af vismanden som idealiseret. Det er derfor overraskende, at han i sin forfatterenquete *Digtere i Forhør* (1906) hævder, at Hjortø i *To verdener* forherliger den kulturtype, som Johannes V. Jensen ville til livs, nemlig »Bæreren af den theoretiske Livsviden«. Det hævdes, skønt Hjortø selv i samme artikel går ind for den ny »friskhed«, de bondefødtes litteratur bringer med sig (s. 104–106).

Nogenlunde samtidig gør Henrik Pontoppidan opmærksom på Hjortø som en af de »vejbydende«, en »mærkelig sproglig Begavelse«, en »ejendommeligt uafhængig Personlighed«, der besidder en »sær og stærk Fantasi«. Pontoppidan fremhæver *To verdener* som det seneste og bedste eksempel derpå — det sker i en udtalelse til kultusministeren, som Hjortø, i håb om at opnå økonomisk støtte, havde bedt ham om at skrive, og som naturligvis ikke kan gå nærmere ind på romanens to karakterer og modsætningerne mellem dem. Udtalelsen findes blandt Hjortøs efterladte breve og manuskripter på Det Kgl. Bibliotek (Tilg. 347).

Harald Nielsen fremhæver i sin »Litterær Oversigt« (*Tilskueren*, 1906) *To verdener* som efterårets betydeligste bog næst efter Johannes V. Jensens *Hjulet*, men ikke på grund af dens kunstneriske kvaliteter. Nielsen mener, at romanen begrænses af »netop de Egenskaber, der uheldigvis manglede ved »Hjulet«s Tilblivelse»; hertil hører respekten for »den kedelige Virkelighed»; sådan udtrykker han sig senere i sin omtale af *Hjulet* i *Tilskueren* samme år, s. 427, hvor han beskylder Johannes V. Jensen for »Stemningssvindel«. — Niensens anmeldelse af *To verdener* lægger sig op ad Gnudtzmanns, for så vidt som han mener, at bogen ganske vist markerer sig ved sin skarpsindige, ædruelige psykologi, men at det hele er lidt for godt udtænkt, lidt for logisk og gennemargumenteret; værket opnår ikke »af Tanken at blive vurderet som levende Virkelighed«. Nielsen er i øvrigt ikke overbevist af den flydende overgang mellem mandligt og kvindeligt, Hjortø viser sans for. Han er utilfreds med Helgas tankegang, den er for maskulin, synes han, det kan ikke hænge rigtigt sammen, og tilsvarende overbevises han ikke af, at Grandlev kan tænke ting, »som kun hun vilde have følt«. Der må være orden i sagerne. — Det tidskrisiske element: barbariet som trussel mod kulturen, kommer Nielsen ikke ind på.

Axel Garde har i sit periodehistoriske oversigtsværk *Dansk Aand. Et Omrids til de sidste Aars Literaturhistorie* (1908) en præsentation af *To verdener*, som ikke klager over skematisering, men vurderer kærlighedshistorien som dybtgående og overbevisende i sin smertefulde umulighed. Det er for Garde Helga, der som et »friskt Instinkt« står menneskeligt stærkest over for Grandlevs fortænkthed, men han forbigår den betydelige skabende nødvendighed i hende, den, der gør hende til mandens åndelige jævnbyrdige.

Læste Albert Gnudtzmann ud af *To verdener* en favorisering af den fornuftstyrede mand, så mener den unge Otto Gelsted — på linje med Garde — i sin artikel i *Tilskueren*, 1915, at bogen især betoner Grandlevs mangler: hans virkelighedsfrygt, hans udtørrede sind, hvis »nærende Muld« visdommens træ har suget gold, og som kommer til kort over for den sjælelige styrke, hvormed Helga forsøger at tilføre ham ny levedygtighed.

170

Ligesom Julius Clausen sætter den kulturradikale Gelsted imidlertid uden videre lighedstegn mellem Grandlevs og Helgas opgør og så Grandlevs opgør med tidens ny barbari, dens foragt for al tænkning, der ikke er praktisk anvendelig — et synspunkt, der er mere forenkende end den konservative Gnudtzmanns. Artiklen, der senere, med mindre væsentlige ændringer, bringes i værket *Danske digtere i det 20. århundrede* (1951-1952) og gentages i værkets andenudgave fra 1965-1966, indeholder den hidtil mest udtømmende gennemgang af *To verdener*.

Som den eneste går Oluf Friis i sin letlæselige *Knud Hjortø. Karakteristik og Bibliografi* (1924) nøjere ind på Helgas splittelse mellem identiteten som kunstner og ønsket om at elske helt. Men især hæfter man sig ved forfatterens betagelse af det overbevisende Helga-portræt, billedet af pigen med øjne »blaa som Slaaen, Duggen er gaaet af«. De små, men markante enkeltheder i hendes ydre afspejler det indre. »Ingen anden af Hjortøs Figurer har en saadan Rigdom af sjælelige Nuancer og Overgange i sit Væsen som hun, og samtidig en sådan Fasthed og sund og sikker Ligevægt i Karakteren«. Karakteristikken, den første Hjortø-monografi, er opdelt i kapitler som »Hjortø som Psykolog«, »Sprog og Stil«, »Menneskebilledet og Livsanskuelse« og belyser på den måde værkerne på flere ledder. Bibliografien (ved Frits Johansen) har 309 numre, men har altså ikke forfatterskabets sidste titler med.

Både Jørgen Bukdahl og den noget ældre Henri Nathansen ser i henholdsvis *Det moderne Danmark* (1931) og *Portrætsstudier* (1930) udelukkende modsætningerne mellem Helga og Grandlev som uforeneligheder mellem kvinde og mand, ikke som forskelle mellem en kunstners og en filosofes tilgang til livet. Nathansen kritiserer med nogen ret bogen for, at dens situationer ikke er meget sansbare, i det mindste ikke, når man som han sammenligner med uafrystelige scener hos fx J.P. Jacobsen i *Niels Lyhne* og hos Pontoppidan i *Det forjættede Land* og *Lykke-Per*. Bukdahls omtale af bogen indskrænker sig i det store og hele til et handlingsreferat.

Generelt er kritikken fuld af respekt for Hjortøs tankemæssige klarhed og energi og hans psykologiske indsigt, men finder, at *To verdener* med sin ringe vægt på det narrative er forbeholdt de få læsere.

171



## Tekstgrundlaget

Der er ikke overleveret manuskriptmateriale til *To verdener*. Teksten følger derfor førsteudgaven uden hensyntagen til andenudgaven, der udsendtes af Gyldendal i 1944, efter Hjortøs død.

Der er foretaget følgende rettelser:

9,3 klasseværelset < Klasseværelset

9,28 skolens < Skolens

11,20 når < naar

12,9 så < saa

12,20 spørgsmål < spørgsmål

13,22 sådan < saadan

15,1 spurte < spurgte

15,9 spurte < spurgte

15,15 spurte < spurgte

15,19 måtte < maatte

16,27 standsede < stansede

17,11 flugt < Flugt

17,13 forstår < forstaar

18,19 på < paa

18,21 forstået < forstaaet

18,27 på < paa

22,7 Ja. < Ja

22,12 også < ogsaa

22,18 på < paa

22,32 på < paa

22,33 på kenderne < paa Kinderne

23,12 på < paa

23,15 så < saa

24,4 nåede < naaede

25,10 som — —. < som — —.

27,17 på < paa

27,34 lørdags < Lørdags

29,18 Hr. < Hr

35,36 timen < Timen

36,1 gang < Gang

37,10 kærlighed < Kærlighed

- 37,25 tårer < Tårer  
172
- 38,24 føletråde < føletraade
- 38,33 forudanelse < foruddannelse
- 47,2 så < saa
- 47,32 øjeblik < øjeblik
- 48,24 også < ogsaa
- 48,31 også < ogsaa
- 49,31 slagsmål < slagsmaal
- 51,5 gamle gode < gamle, gode
- 58,12 forstå < forstaa
- 58,28 område < omraade
- 60,17 på < paa
- 61,30 spurte < spurgte
- 64,28 spørgsmål < spørgsmål
- 76,16 søndag < Søndag
- 76,17 søndagen < Søndagen
- 76,23 søndag < Søndag
- 81,3 mening < Mening
- 82,19 spørgsmål < spørgsmål
- 84,2 Når < Naar
- 84,3 så < saa
- 85,9 dag < Dag
- 88,32 mægtige < mægtig
- 89,17 brombærranker < brombærranker
- 93,19 Med < Men
- 97,29 mand < man
- 97,34 aprilsol < Aprilsol
- 103,31 spurte < spurgte
- 114,14 med < men
- 116,29 spørgsmål < spørgsmål
- 117,26 må < maa
- 121,7 de < det
- 124,2 så < sa
- 124,18 spurte < spurgte
- 127,5 allerede —. < allerede—.

134,10 spørgsmål < spørgsmål

137,21 vor < vore

138,15 sykofysikerne < psykofysikerne

173

## Litteratur om *To verdener*

Christian Rimestad om *To verdener* i *Det ny Aarhundrede*, oktober 1905-marts 1906, s. 507-508

Harald Nielsen om Knud Hjortø i »Litterær Oversigt« (*Tilskueren*, 1906, s. 263-265)

Axel Garde om *To verdener* i *Dansk Aand. Et Omrids til de sidste Aars Literaturhistorie*, 1908, s. 170-173

Otto Gelsted: »Knud Hjortø« (*Tilskueren*, december 1915, s. 505-513)

Oluf Friis og Frits Johansen: *Knud Hjortø. Karakteristik og Bibliografi*, 1924

Henri Nathansen: »Knud Hjortø« (*Portræstudier*, 1930, s. 105-132)

Jørgen Bukdahl om Knud Hjortø i »Den moderne Bevidstheds Gennembrud« (*Det moderne Danmark*, 1931, s. 69-126)

Otto Gelsted: »Knud Hjortø« (*Danske digtere i det 20. århundrede*, 1. udg., 1951, bd. 1, s. 155-166)

Sven Møller Kristensen om *To Verdener* i *Den store Generation*, 1974, s. 218 samt s. 221-224

Paul Naskov: »Knud Hjortø« (*Danske digtere i det 20. århundrede*, 3. udg., 1980-1982, bd. 1, s. 136-148)

Henrik Schovsbo om *To verdener* i hans udgivelse af *Syner* i *Danske Klassikere* (DSL/Borgen), 2003, s. 142

174

175

## Noter

7 (*Tilegnet*) K.: Kirstine Pedersen (1883-1972), 1904 g.m. Knud Hjortø; hun havde været en af hans elever i realskolen i Skælskør, hvor han underviste 1900-1908.

9 *præliminæreksamen*: forberedelseseksamen afskaffet 1958; aflagdes som afslutning på realskolens fjerde eller femte klasse (organisationen var forskellig fra skole til skole) efter 11 års skolegang; i niveau mellem realeksamen og studentereksamen; gav adgang til mellemlange og visse lange videregående uddannelser.

10 *stævnet (poppeltræ)*: stynet, dvs. at grenene regelmæssigt skæres bort over den korte, efterhånden tykke stamme.

11 (*en gevaltig*) *fest (een)*: festlig. — *usympatetisk*: uvenlig.

12 (*den engelske*) *versjon*: oversættelse. — *blanke(de)*: være blank el. uvidende i. — *den ptolemæiske læresætning*: grundsætning i geometrien, efter den gr. astronom og matematiker Klaudios Ptolemaios (ca. 100-ca. 170); geometri var i præliminærskolens læseplan et selvstændigt fag.

14 (*engelsk*) *ekstemporal*: læsning af uforberedt tekst. — *kandidat*: cand. mag.; det var ikke almindeligt med akademisk uddannede lærere i tidens realskole. — *humbug*: færdigbundet slipsknode monteret med elastik.

15 *medesnor*: fiskesnøre. — *skonnert(en)*: mindre, sejlførende handelsskib. **17** (*forårs*)*delirium*: (sygelig) opstemthed, rus.

19 *anlæg(get)*: parkagtig lystskov uden for byen, ofte med serveringssted.

20 *vær*: vejr.

23 *omgang*: omgangskreds.

24 *yderlig*: meget.

28 *Dig æ-ælsker jeg!*: travesti på omkvædet i H.C. Andersens sang »Danmark, mit Fædreland!« (»I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme«, 1850) med melodi (1850) af Henrik Rung (1807–1871). — *vinkel AOC*: del af geometrisk opgave el. bevisførelse.

30 *passiar*: snak, samtale.

31 *Babelstårnet (...)* *sprogforvirringen*: fortællingen om hvordan menneskene, der oprindeligt alle havde talt samme sprog, blev delt i mange tungemål som Guds straf for overmod, jf. 1 Mos 11.

32 *institutbestyrerinde*: leder af en (højere) pigeskole, en ikke-akademisk 176skoleform, der lagde vægt på fag som sprog, musik, religion og håndgerning og afsluttedes med pigeskoleeksamen; afskaffet 1958.

33 *billigt*: rimeligt.

34 *besværligt*: med besvær, tvungent.

35 *fik det hoved på*: havde sat sig i hovedet, havde besluttet. — *gabe(de)*: stirre, glo.

44 *middelvej*: mulighed midt imellem yderpunkter; spiller muligvis på talemåden: dydens vej er middelvejen.

51 *immateriel*: ulegemlig.

55 *prises salige*: jf. de såkaldte saligprisninger i Det Nye Testamente, fx Matt 5,3–12.

56 *impertinent(e)*: næsvis.

57 *honnet*: anstændig.

58 *latinskole(elev)* (...) *artium*: ældre skoleform (afskaffet 1903), som forberedte eleverne til artium, studentereksamen; nu: gymnasium. — »*Ordenes Liv*«: titel på en række populære sproglige artikler af professor Kristoffer Nyrop (1858–1931), samlet i 6 bind (1901–1934); Nyrop var Knud Hjortøs lærer på Københavns Universitet i romansk filologi og etymologi; begrebet formentlig dannet af K.N.s lærer, den franske romanist Gaston Paris (1839–1903).

59 *realskole*: skoleform, der fører frem til præliminæreksamen (se n.t.s. 9); realskolerne var ofte private, men i adskillige købstæder fandtes kommunale, såkaldte Borger- og Realskoler. — *kaldsbrev(et)*: ansættelseskontrakt. — *de Indo-europæiske sprog*: stor sprogfamilie, udbredt fra Indien over Persien til store dele af Europa; germanske sprog, herunder de nordiske, regnes til denne type sprog. Studiet af disse sprog var dengang lig med den almindelige sprogvidenskab, som Hjortø bl.a. studerede på Københavns Universitet, der da var et centrum for dette studium. — *cand.phil.*: dengang person, der havde aflagt filosofikum, dvs. universitetets laveste grad, der toges som indledning til det egl. fagstudium efter et års kursus.

61 *Goethe*: Johann Wolfgang von G. (1749–1832), Tysklands førende åndspersonlighed, berømt især for sin klassicistiske digtning, der havde stor indflydelse på opfattelsen af begrebet borgerlig dannelse. — *Poul Møllers Strøtanker*: Poul Martin M. (1794–1838), da. forfatter og filosof, bl.a. optaget af personlighedens klassiske dannelse og sanddrøhed; skrev 1819–36 en lang række »Strøtanker«, hvori han i aforistisk form kommenterede æstetiske og filosofiske emner.

65 *kostelig*: morsom, ubetalelig.

69 »*fred er ej det bedste*«: citat fra den no. digter Bjørnstjerne Bjørnsons 177(1832–1910) digt »Jeg vælger mig april«, *Digte og Sange* (1870); den følgende verslinje lyder: »men at man noget vil«.

70 *renegat*: en, der svigter sin tidligere opfattelse; overløber. — *lyde*: fejl. — *stænge(r)*: loftrum i udhus.

71 *trætte*: strid, skænderi.

74 *flink*: dygtig; især i skolesprog brugt som karakteristik af (vidnesbyrd om) den middelgode elev. — *dilettant*: ikke-uddannet udøver af en kunstart eller videnskab; amatør.

76 *tamp(e)*: tovende. — *frisertrøje*: løstsiddende klædningsstykke, slag, som damer bruger under (morgen)toilette og hårredning. — *la sig i vinduet*: stillede sig lænet mod karmen for at se ud.

77 *tyngslen*: det, der tynger (hende).

78 *blegsottig hævd*: blodløs opfattelse, vurdering, som havde vundet hævd.

83 *reguladetri(stykke)*: kortform af: *regula proportionum de tribus* (lat.) regel om proportioner ud fra tre; regneregul, hvor man ud fra tre kendte størrelser kan udlede den fjerde, ubekendte.

88 *alen*: gl. dansk længdemål, ca. 2/3 m.

97 *astrakan(s)*: kruset lammeskind el. plys. — »*Sejren*«: *Nike fra Samothrake*, statue afbildende den gr. sejrsgudinde Nike let påklædt i forstavn af et skib; skabt af kunstnere fra Rhodos i begyndelsen af 2. årh. f.Kr.

98 *chæselong*: chaise longue (fr.) lang stol; gammeldags sofa med skæv ryg. — *den romerske kejser (...)* *penge*: Caligula (12–41), kejser fra 37; forholdet er omtalt af den rom. forfatter Sueton (ca. 70–130) i hans *De vitis Caesarum* (ca. 120); jf. Sueton I V, 42 (*Romerske Kejsere*, på dansk ved A.B. Drachmann, udg. af Leo Hjortsø, bd. 1, 1964, s. 204). — *trøstig*: frejdig.

100 *faldende syge*: epilepsi.

102 *illumineret palas*: (kunstigt) oplyst slot, som man fx fandt som sensation i Tivoli.

103 *højdansk*: korrekt, klassisk og smukt rigsmål, akademisk sprogideal.

107 *kommet hjem fra hotellet*: som bemidlet, enlig herre indtog Grandlev sine måltider i hotellets restaurant. — *vy('er)*: vue (fr.) (skildring af) udsigt, overblik.

110 *Natten kommer (...)* *arbejde*: jf. Joh 9,4. — *Den signede dag med fryd vi ser*: »Den signede Dag med Fryd vi seer« (1826), salme af N.F.S. Grundtvig (1783–1872). — *interiør(er)*: kunstnerisk skildring af indendørssceneri.

111 *fare i mag*: gå langsomt frem; jf. *festina lente* (lat.) skynd dig langsomt.  
178

112 *in casu*: (lat.) i dette tilfælde.

115 *stævne*: se n.t.s. 10.

117 *mil*: gl. da. længdemål, ca. 7,5 km.

122 *han havde overvundet (...)* *sejr*: jf. Ordsp 16,32. — *Darwinisterne*: tilhængere af den eng. naturforsker Charles Darwins (1809–1882) udviklingslære med vægt på overlevelse af de efter forholdene mest egnede livsformer (»survival of the fittest«).

124 *lavede sig til*: gjorde sig klar til.

130 *professor Rosen*: ikke identificeret.

135 *næmme(r)*: lære.

137 *Vulgus*: (lat.) menigmand (oftest nedsættende); sml. *vulgær*: (alt for) folkelig, simpel. — *præliminarist*: se n.t.s. 9; her nok om person fra almuen, der ved (en kortere, ikke-akademisk) uddannelse har søgt socialt advancement.

143 *pønitense*: udsoning af synd og brøde, bod (især i den katolske kirke). — *ikke (...)* *noget nyt under solen*: jf. Præd 1,9. — *For øvrigt (...)* *have*: oversat fra slutningen af den fr. forfatter François de Voltaire's (1694–1778) nøgterne, antiidealistiske roman *Candide ou l'optimisme* (1759; da. 1797). — *eremit*: eneboer.

144 *huggehus*: værkstedsrum (fx på en gård), beregnet til brændehugning og håndværksopgaver. — *står i begreb med*: forbereder sig på, er i færd med.

## Indhold

- *To verdener* ..... 5
- Efterskrift ..... 151
  - Kraften ..... 151
  - Liv og værk ..... 153
  - »Trilogien« ..... 156
  - *Støv og stjærner* og *Hans Råskov* ..... 157
  - *To verdener*. Kunstneren og tænkere ..... 158
    - Helga ..... 159
    - Helga og Grandlev ..... 162
  - Form, stil ..... 165
  - Modtagelse og senere kritikhistorie ..... 167
  - Tekstgrundlaget ..... 171
  - Litteratur om *To verdener* ..... 173
- Noter ..... 175

180

## Danske Klassikere

I hvert bind: kritisk udgivet tekst, efterskrift og noter.

Det første sidetal gælder værket, det andet udgiverens arbejde.

Priser efter omfang fra 120 til 340 kr.

THOMAS KINGO: *Digtning i udvalg* (1668–1698)

.ved Marita Akhøj Nielsen • 415 + 160 s.

LUDVIG HOLBERG: *Seks komedier* (1723–1731)

ved Jens Kr. Andersen 448 + 115 s.

H.A. BRORSON: *Udvalgte salmer og digte* (1732ff.)

ved Steffen Arndal • 280 + 110 s.

LUDVIG HOLBERG: *Moralske Tanker* (1744)

ved F.J. Billeskov Jansen og Jørgen Hunosøe • 352 + 78 s.

*Moralske fortællinger 1761–1805* ved Anne-Marie Mai,

noter sm.m. Esther Kielberg • 227 + 55 s.

JOHANNES EWALD: *Udvalgte digte 1765–1781* ved Esther Kielberg.

Tekstudgivelse i samarbejde med Kim Ravn • 179 + 108 s.

JOHANNES EWALD: *Herr Panthakaks Historie • Levnet og Meeninger*

(1770erne) ved Johnny Kondrup • 155 + 55 s.

ADAM OEHLENSCHLÄGER: *Helge* (1814)

ved Søren Baggesen • 146 + 38 s.

J.L. HEIBERG: *Dramatik i udvalg* (1817–1845)

ved Jens Kr. Andersen • 519 + 121 s.

B.S. INGEMANN: *Fjorten Eventyr og Fortællinger* (1820-1864)

ved Marita Akhøj Nielsen • 219 + 40 s.

ST.ST. BLICHER: *Noveller* (1824ff.)

ved Henrik Ljungberg og Esther Kielberg • 297 + 60 s.

F.C. SIBBERN: *Efterladte Breve af Gabrielis* (1826)

ved Henrik Schovsbo • 114 + 39 s.

B.S. INGEMANN: *Valdemar Seier* (1826)

ved Marita Akhøj Nielsen • 502 + 56 s.

H.C. ANDERSEN: *Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager i Aarene 1828 og 1829* (1829) ved Johan de Mylius • 104 + 65 s.

H.C. ANDERSEN: *Skyggebilleder af en Reise til Harzen, det sachsiske Schweitz etc. etc. i Sommeren 1831* (1831) ved Johan de Mylius • 134 + 42 s.

FR. PALUDAN-MÜLLER: *Dandserinden* (1833)

ved Berit Ziegler • 112 + 43 s.

THOMASINE GYLLEMBOURG: *Drøm og Virkelighed* (1833) .

*To Tidsaldre* (1845) ved Anne-Marie Mai og Anni Broue • 230 + 38 s.

SØREN KIERKEGAARD: *Dagbøger i udvalg 1834-1846*

ved Niels Jørgen Cappelørn og Jørgen Dehs • 459 + 80 s.

181

H.C. ANDERSEN: *Improvisatoren* (1835) ved Mogens Brøndsted • 296 + 34 s.

H.C. ANDERSEN: *O. T.* (1836) ved Mogens Brøndsted • 260 + 24 s.

H.C. ANDERSEN: *Kun en Spillemand* (1837)

ved Mogens Brøndsted • 274 + 36 s.

EMIL AARESTRUP: *Udvalgte digte* ved Dan Ringgaard • 252 + 85 s.

J.L. HEIBERG: *Nye Digte* (1841) ved Klaus P. Mortensen • 136 + 41 s.

H.C. ANDERSEN: *En Digtets Bazar* (1842)

ved Finn Gredal Jensen, Lars Handesten, Gunilla Hermansson

og Klaus P. Mortensen • 366 + 128 s.

SØREN KIERKEGAARD: *Frygt og Bæven • Sygdommen til Døden • Taler*

(1843-1849) ved Lars Petersen og Merete Jørgensen • 310 + 78 s.

SØREN KIERKEGAARD: *Begrebet Angest* (1844)

ved Lars Petersen og Merete Jørgensen • 147 + 60 s.

M.A. GOLDSCHMIDT: *Noveller og andre fortællinger* (1846-1883)

ved Thomas Bredsdorff • 285 + 49 s.

H.C. ANDERSEN: *De to Baronesser* (1848) ved Erik Dal • 228 + 64 s.

POUL CHIEVITZ: *Fra Gaden* (1848)

ved Uffe Andreassen og Esther Kielberg • 156 + 27 s.

H.C. ANDERSEN: *I Sverrig* (1851) ved Mogens Brøndsted • 137 + 43 s.

MATHILDE FIBIGER: *Clara Raphael* (1851) • *Minona* (1854)

ved Lise Busk-Jensen • 246 + 70 s.

M.A. GOLDSCHMIDT: *Hjemløs* I-II (1853–1857)

ved Mogens Brøndsted, noter sm.m. Harald Jørgensen • 885 + 102 s.

HANS EGEDE SCHACK: *Phantasterne* (1857) • *Privatkomedien* (o. 1854)

ved Jens Kr. Andersen • 280 + 51 s.

H.C. ANDERSEN: »At være eller ikke være« (1857)

ved Mogens Brøndsted og Erik Dal • 230 + 52 s.

H.C. ANDERSEN: *I Spanien* (1863)

ved Erik Dal og Henrik Schovsbo 219 + 56 s.

M.A. GOLDSCHMIDT: *Arvingen* (1865) ved Johnny Kondrup • 209 + 55 s.

J.P. JACOBSEN: *Lyrisk og prosa* (1865–1884) ved Jørn Erslev Andersen,

noter sm.m. Esther Kielberg • 233 + 37 s.

VILHELM BERGSØE: *Fra Piazza del Popolo* (1867/76), tre bind

ved Flemming Conrad og Lars P. Rømhild • 539 + 113 s.

H.C. ANDERSEN: *Lykke-Peer* (1870) ved Erik Dal • 90 + 24 s.

H.C. ANDERSEN: *Rejseskitser 1826–1872* • *Billedbog uden Billeder* .

*Et Besøg i Portugal 1866* ved Erik Dal • 235 + 98 s.

HOLGER DRACHMANN: *En Overkomplet* (1876)

ved Aage Schiøttz-Christensen • 228 + 42 s.

J.P. JACOBSEN: *Fru Marie Grubbe* (1876) ved Jørn Erslev Andersen • 204 + 58 s.

*Fortællinger og kortprosa 1877–1907* ved Bo Hakon Jørgensen • 322 + 61 s.

182

HERMAN BANG: *Realisme og Realister* (1879) • *Kritiske Studier og Udkast* (1880)

ved Sten Rasmussen • 372 + 144 s.

ERIK SKRAM: *Gertrude Coldbjørnsen* (1879) ved Pil Dahlerup • 162 + 66 s.

J.P. JACOBSEN: *Niels Lyhne* (1880) ved Jørn Vosmar og Klaus Nielsen • 176 + 48 s.

AMALIE SKRAM: *Constance Ring* (1885) ved Janet Garton • 288 + 91 s.

HENRIK PONTOPPIDAN: *Smaa Romaner 1885–1890*

ved Flemming Behrendt • 434 + 110 s.

HERMAN BANG: *Stuk* (1887) ved Paul Nørreslæt • 236 + 68 s.

HERMAN BANG: *Tine* (1889) ved Villy Sørensen og Marie Hvidt • 154 + 36 s.

HOLGER DRACHMANN: *Forskrevet* — I-II (1890)



ved Lars P. Rømhild • 629 + 122 s.

HENRIK PONTOPPIDAN: *Smaa Romaner 1893–1900*

ved Flemming Behrendt • 589 + 87 s.

SOPHUS CLAUSSEN: *Unge Bander* (1894) ved Jørgen Hunosøe • 184 + 32 s.

SOPHUS CLAUSSEN: *Antonius i Paris • Valfart* (1896)

ved Jørgen Hunosøe, noter sm.m. Esther Kielberg • 289 + 80 s.

HERMAN BANG: *Ludvigsbakke* (1896)

ved Flemming Conrad og Mette Winge • 256 + 38 s.

KARL LARSEN: *Københavnertællinger: Udenfor Rangklasserne.*

*Kresjan Vesterbro. I det gamle Voldkvarter* (1896–1899)

ved Anne E. Jensen • 220 + 36 s.

KNUD HJORTØ: *Syner* (1899) ved Henrik Schovsbo • 128 + 25 s.

JAKOB KNUDSEN: *Gjæring • Afklaring* (1902) ved Poul Zerlang • 395 + 50 s.

JAKOB KNUDSEN: *Sind* (1903) ved Esther Kielberg • 197 + 47 s.

ERNESTO DALGAS: *Lidelsens Vej* (1903) ved Henrik Schovsbo • 278 + 46 s.

ERNESTO DALGAS: *Dommedags Bog* (1903) ved Henrik Schovsbo • 338 + 66 s.

MARTIN ANDERSEN NEXØ: *Soldage* (1903) ved Henrik Yde • 237 + 71 s.

JOHANNES V. JENSEN: *Madame D'Ora • Hjulet* (1904–1905)

ved Sven Hakon Rossel • 416 + 83 s.

KNUD HJORTØ: *To verdener* (1905) ved Esther Kielberg og Henrik Schovsbo

MARTIN ANDERSEN NEXØ: *Pelle Erobreren I-III* (1906–1910)

ved Henrik Yde • 1054 + 148 s.

THØGER LARSEN: *Fire digtsamlinger 1904–1912*

ved Lotte Thyrring Andersen • 162 + 46 s.

MARIE BREGENDAHL: *En Dødsnat* (1912) ved Mette Winge • 112 + 21 s.

MARTIN ANDERSEN NEXØ: *Ditte Menneskebarn I-II* (1917–21)

ved Henrik Yde • 723 + 185 s.

HARALD KIDDE: *Jærnet* (1918)

ved Knud Bjarne Gjesing, noter sm.m. Thomas Riis • 358 + 86 s.

JACOB PALUDAN: *Fugle omkring Fyret* (1925)

ved Henrik Oldenburg • 237 + 41 s.

183

KNUD SØNDERBY: *Midt i en Jazztid* (1931) • *To Mennesker mødes* (1932)

ved Jesper Gehlert Nielsen og Lars Peter Rømhild • 357 + 54 s.

MARTIN ANDERSEN NEXØ: *Erindringer I-II* (1932–1936)

ved Henrik Yde • 547 + 131 s.

Hjortø, Knud, *To verdener*, 2008

JØRGEN NIELSEN: *En Kvinde ved Baalet* (1933)

ved Povl Schmidt • 167 + 27 s.

Til udgivelse i 2008 forberedes bl.a.

CARSTEN HAUCH: *Minder fra min Barndom og min Ungdom* (1867) • *Minder fra min første Udenlandsreise* (1871) ved Nicolai Reinseth

VILHELM TOPSØE: *Jason med det gyldne Skind* (1875) ved Johan de Mylius

HENRIK PONTOPPIDAN: *Smaa Romaner 1905–1927* ved Flemming Behrendt

TOM KRISTENSEN: *Livets Arabesk* (1921) ved Søren Schou

HANS KIRK: *Fiskerne* (1928) ved Ole Ravn

TOM KRISTENSEN: *Hærværk* (1930) ved Torben Jelsbak

GUSTAF MUNCH-PETERSEN: *Digte* (1932–1937) ved Henrik Wivel

H.C. BRANNER: *Om lidt er vi borte* (1939) • *Historien om Børge* (1942) • *To Minutters Stilhed* (1944) ved Lars Peter Rømhild